

Paul Bjerke

Pressen og fagbevegelsen

18 aviser om jernarbeidere og sykepleiere

HØGSKULEN I VOLDA

2003

Prosjekttittel	Pressen og fagbevegelsen
Prosjektansvarleg	Paul Bjerke
Finansiering	Rådet for anvendt medieforskning
Forfattar	Paul Bjerke
Ansvarleg utgjevar	Høgskulen i Volda
ISBN	82-7661-192-3
ISSN	0805-6609
Sats	Bente Lien
Distribusjon	http://www.hivolda.no/fou

Paul Bjerke (f. 1952) er mag.art i sosiologi. Han har vært ansvarlig redaktør i Klassekampen og er nå forsker ved De Facto - kunnskapssenter for fagorganiserte og høgskulelektor II i journalistikk ved Høgskulen i Volda.

Arbeidsrapportserien er for faglege og vitskaplege arbeid som ikkje fullt ut stettar krava til forskingsrapportar. Det kan vere delrapportar innanfor større prosjekt, eller læremateriell knytt til undervisningsføremål.

Arbeidsrapportane skal vere godkjende av anten dekanus, gruppeleiar, prosjektleiar (for IAAI: instituttleiar) eller ein annan fagperson dei har utpeika og forskingskoordinator ved HVO. Kvalitetssikringa skal utførast av ein annan enn forfattar.

Innhold

Innhold	3
1. Hypoteser og metode.....	5
1.1 Undersøkelsens utgangspunkt og mål	5
1.2 Hovedhypoteser.....	6
1.3 Undersøkelsesopplegg.....	7
1.3.1 Verkstedoppgjørene i 1974 og 2002	7
1.3.2 Sykepleierstreikene i 1972 og 2002	8
1.4 Begreper	9
1.4.1 Partiavis mv.....	9
1.4.2 Innholdsanalyse.....	10
2. Den gamle fagbevegelsen.....	11
2.1 Verkstedoppgjørene i 1974 og 2002	11
2.1.1 Struktur.....	12
2.1.2 Kronologi	12
2.1.3 Politikk	14
2.2 Endringer i omgivelser 1974-2002.....	15
2.2.1 Politiske endringer.....	17
2.2.2 Endringer i næringsstruktur.....	18
2.3 18 Aviser om verkstedoppgjøret i 1974	19
2.3.1 Kvantitet	20
2.3.2 Forfattere	21
2.3.3 Aktører	21
Antall.....	21
2.3.4 Tendens	22
2.4 Variasjoner i dekning i 1974	22
2.4.1 Kvantitet.....	23
2.4.2 Tendens	24
2.5 Dekningen av verkstedoppgjøret i 2002.....	26
2.5.1 Kvantitet.....	26
2.5.2 Forfattere	28
2.5.3 Aktører	28
2.5.4 Tendens	29
2.6 Variasjoner i dekning i 2002	30
2.6.1 Kvantitet.....	31
2.6.2 Tendens	32
2.7 Endring i dekning 1974-2002.....	33
2.7.1 Kvantitet.....	33
2.7.2 Tendens	36
2.8 Endringer i variasjoner mellom aviser 1974-2002	37
2.8.1 Kvantitet.....	37
2.8.2 Tendens	37
2.9 Hovedfunn.....	38
3. Den nye fagbevegelsen.....	40
3.1 Sykepleieraksjonen -72	40
3.2 14 aviser om Sykepleieraksjonen -72.....	42
3.2.1 Kvantitet.....	42
3.2.2 Forfattere	44
3.2.3 Kilder.....	44

3.2.4 Tendens	45
3.2.5 Tolkningsrammer	46
3.3 Variasjoner i dekning i 1972	50
3.3.1 Kvantitet	50
3.3.2 Tendens	50
3.4 Sentral partilinje og lokaljournalistikk	53
3.5 Sykepleierstreiken 2002	54
3.6 14 aviser om sykepleierstreiken i 2002	57
3.6.1 Kvantitet	57
3.6.2 Forfattere	59
3.6.3 Kilder	59
3.6.4 Tendens	60
3.6.5 Tolkningsrammer	62
3.7 Variasjoner i dekning i 2002	63
3.7.1 Kvantitet	64
3.7.2 Tendens	64
3.8 Endring i dekning 1972- 2002	66
3.8.1 Kvantitet	66
3.8.2 Tendens	67
3.9 Endringer i variasjoner mellom avisene 1972-2002	69
3.9.1 Kvantitet	69
3.9.2 Tendens	69
3.10 Hovedfunn	70
4. Schizofrent pliktløp	71
4.1 Pliktløp	71
4.1.1 Begrenset omfang	71
4.1.2 Få egne initiativer	73
4.1.3 Kilde- og hendingsstyrt	75
4.2 Schizofreni	75
4.2.1 Et eksempel: Arbeiderpressens dekning av den nye fagbevegelsen	76
4.2.2 Sosial konstruksjon av forståelse	78
Litteratur	81
Vedlegg	83

1. Hypoteser og metode

Fagbevegelsen er en av Norges aller største organisasjoner med i alt ca. 1,3 millioner medlemmer. Tall fra Statistisk Sentralbyrå (2001) viser at 41 % av befolkningen over 16 år er medlemmer av en fagforening. Tilsvarende tall for idrettslag er 26 %, mens 18 % er medlem av velforeninger. Ca. 55 % av alle som i prinsippet kan være med i en fagorganisasjon, er innmeldt.

Fagbevegelsen har hatt betydelig innflytelse på samfunnsutviklingen i Norge, både gjennom sin tallmessige styrke, gjennom LOs forhold til Arbeiderpartiet og gjennom fagorganisasjonenes sentrale posisjon i det korporative systemet.

Pressens behandling av og holdning til denne viktige bevegelsen har i liten grad vært gjenstand for undersøkelser. Det er etter mitt syn viktig å gjennomføre en slik undersøkelse for å få vite om pressen samlet sett avspeiler fagbevegelsens betydning og om pressen kan betraktes som medspiller eller motspiller til arbeidstakernes organisasjoner.

1.1 Undersøkelsens utgangspunkt og mål

Gjennom to prosjekter (Bjerke 1999, Bjerke 2001) har jeg dokumentert norske avisers politiske holdninger etter avpartifiseringen på 80- og 90-tallet. Undersøkelsene viste at det fortsatt er store forskjeller mellom avisenes politiske vurderinger av partiers/regjeringsalternativers programmer. De viser også at den variabel som forklarer mest av ulikhetene er avisenes partipolitiske historie. Gamle Ap-aviser er fortsatt Ap-vennlige, gamle sentrumsaviser er fortsatt sentrumsvennlige, mens gamle høyreaviser deler seg i to grupper, en som ønsker en "borgerlig samlingsregjering" og en som ønsker nærmere, eventuelt et formalisert, samarbeid mellom Høyre og Arbeiderpartiet.

Disse to undersøkelsene var innrettet på å vise avisenes holdning til det partipolitiske systemet. Men det tradisjonelle partipressesystemet hadde også en annen side, som i mindre grad er fokusert på og som i forholdsvis liten grad er forsket på; nemlig en kopling til fagbevegelsen. Den formelle koplingen gjaldt først og fremst Arbeiderpressen, som i stor grad var eid av fagbevegelsen og som i lange perioder hadde et svært nært politisk forhold til LO-systemet.

Ofte sto den lokale fagbevegelsen bak opprettelsen av lokale arbeideraviser, og fra 1931 opererte Landsorganisasjonen med en egen kontingent for bevilgninger til presse, opplysning og skolevirksomhet (se f.eks. Høyer 1982, Jacobsen mfl. 1998). Dette formelle eierforholdet var også oppfattet som et politisk eierforhold.

Jens O. Simensen forteller for eksempel om da verkstedklubben ved Fredrikstad Mekaniske Verksted på 70-tallet møtte opp i redaksjonslokalene for å fortelle redaktøren "hvem som eier avisen, og hvem som dermed skal bestemme" (Simensen 1999:44). Det var ikke noe unntakstilfelle:

"Det var ikke få Ap-redaktører som gjennom 60-, 70- og 80-årene fikk besøk av representanter for den lokale parti- og fagbevegelsen med klart uttalt misnøye med den redaksjonelle og/eller politiske linje." (Simensen 1999:44)

I boka om sin tid som sjefredaktør i Arbeiderbladet forteller Reidar Hirsti (1991) om hvordan LOs hovedkvarter på Youngstorget utøvet direkte makt over avisens faglige dekning. Resultatet var at arbeideravisene i all hovedsak var positivt innstilt til LO og den politiske linjen som dominerte LO.

På den andre siden er det grunn til å tro at den tradisjonelle høyre- og venstrepressen var nokså negativ til fagbevegelsen, særlig til LO.

I 2003 har alle aviser (unntatt en) formelt brutt med sine partier. Arbeiderpressen har fristilt seg fra Arbeiderpartiet og sterkt svekket de organisatoriske bånd til fagbevegelsen. Men LO eier fortsatt en større aksjepost i A-pressen.¹

Har denne utviklingen ført til en mer kritisk og/eller direkte negativ holdning til fagbevegelsen i den tidligere arbeiderpressen? Og har høyre- og sentrumspressens formelle brudd med sine partier ført til en mer positiv holdning til fagbevegelsen i disse avisene?

Dette prosjektets mål er kort fortalt å beskrive den avpartifiserte pressens behandling av og holdning til fagbevegelsen. "Holdning til fagbevegelsen" er både et prinsipp og en konkret størrelse. Som prinsipp handler "holdning til fagbevegelsen" om spørsmål som retten til å danne fagforening og kjempe for kollektivavtale. Dette prinsippet har Norge som stat sluttet seg til gjennom ILO-konvensjonen om faglige rettigheter.

Man kan selvsagt tenke seg at en avis støtter et slikt prinsipp men samtidig er mot de krav som den eksisterende fagbevegelsen stiller.

Videre består den norske fagbevegelsen i dag av en rekke ulike forbund og organisasjoner som er sluttet sammen i fire nasjonale hovedsammenslutninger. I tillegg fins det uavhengige forbund. Disse ulike forbund og sammenslutninger har ofte ulike standpunkter. Når en avis tar standpunkt i faglige spørsmål vil den derfor i blant komme til ta stilling i en intern strid mellom ulike fagforeninger. I denne undersøkelsen er jeg først og fremst interessert i avisenes holdning i striden mellom fagforening og arbeidsgiver, altså hvordan pressen dekker en konflikt mellom arbeidsgivere og arbeidstakere og om avisen støtter fagforeningen eller arbeidsgiveren i en konflikt.

Men heller ikke dette er nødvendigvis entydig. Man kan man tenke seg at en tidligere Ap-avis heller støtter en streik fra et LO-forbund enn en streik fra et ikke-LO-forbund. Mens det fins grunner til å tro at tidligere høyreaviser lettere vil støtte forbund utenfor LO, som f. eks. sykepleierne og lærerne, enn tradisjonelle LO-forbund.

1.2 Hovedhypoteser

Undersøkelsen skal altså beskrive den avpartifiserte pressens behandling av og holdning til fagbevegelsen. For å innskrenke problemstillingen, tar jeg sikte på å teste to hovedhypoteser. Etersom det fins svært lite forskning på dette feltet, bygger disse hypotesene først og fremst på mine nokså lite vitenskapelige inntrykk av norsk presses dekning av feltet. Men det fins noen begrensede forskningsbaserte begrunnelser for de to hypotesene:

1. Pressens interesse for fagforeninger er begrenset og langt mindre enn fagbevegelsens styrke skulle tilsi.

Denne hypotesen bygger først og fremst på en del forskning på kildebruk, som viser at kildeutvalget i avisene er topptungt. Sigurd Allern har i boka Nyhetsverdier (Allern 2001b) vist hvor ofte (dvs. hvor sjelden) representanter for fagforeninger og interesseorganisasjoner opptrer som kilder i ti undersøkte aviser. Tallet varierer fra en prosent av artiklene (VG) til seks prosent (Helgelands Blad). Hans konklusjon er at "innholdsanalysen dessverre dokumenterer at pressens kildeutvalg fortsatt er like 'topptungt' som tidligere undersøkelser har vist". Disse tidligere undersøkelser er blant andre Høyer 1982, Olsson 1984 og Vaage 1985. Allern peker på konsekvensene:

¹ I juni 2003 ble Los makt over A-pressen i realiteten styrket da det finske mediekonsernet Sanoma ble kjøpt ut og den uavhengige og ikke-kommersielle stiftelsen Fritt Ord kom inn som ny minoritetseier.

”Dette kildebildet har selvsagt store konsekvenser for hvem og hva som synliggjøres og usynliggjøres. Det er næringslivets ledelse og i liten grad fagbevegelsen som representerer temafeltet økonomi og arbeidsliv.” (Allern 2001b:174)

2. Pressens samlede holdning til fagbevegelsen er skeptisk. Bruddet mellom arbeideravisene og fagbevegelsen har gjort disse avisene mer kritiske til fagbevegelsen, særlig LO-delen. Dette er ikke oppveid av at høyre- og sentrumspressen er blitt mindre negativ til de faglige organisasjonene.

På dette punktet fins det enda mindre forskning. Hypotesen bygger derfor på utsagn fra tidligere og nåværende ledere i A-pressen, som nettopp har lagt vekt på ”uavhengighet” fra fagforeninger som et viktig element i A-pressens løsrivingsprosess.

Et typisk utsagn kommer fra Arvid Jacobsen, tidligere sjefredaktør i både A-pressens Osloredaksjon (Apor) og Arbeiderbladet:

”Stikkordet er selvstendigjøring. Historisk sett har a-pressen vært en del av arbeiderbevegelsen, vi forfektet oftest de vedtatte oppfatninger. Det var mange gode grunner til å endre på dette, til å bli mer selvstendige. Allerede da jeg begynte i Arbeidernes Pressekontor i 1977, ønsket jeg å gi pressekontoret en friere stilling i forhold til partiet og LO.” (Jacobsen mfl. 1998:30)

I 1997 syntes tidligere LO-leder Tor Aspengren det var gått for langt. I et intervju lanserte han ideen om en ny LO-eid avis, blant annet fordi han mente at a-presseavisene skrev altfor lite om fagbevegelsen (Arbeiderbladet 18.1.97)

1.3 Undersøkelsesopplegg

For å kartlegge pressens holdning til fagbevegelsen har jeg gjennomført to konkrete undersøkelser.

1.3.1 Verkstedoppgjørene i 1974 og 2002

I samband med den første maktutredningen ble det gjennomført en studie av norske avisers dekning av oppgjøret om verkstedoverenskomsten mellom Mekaniske Verksteders Landsforening (NAF) og Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund (LO) i 1974 (Eidsæther 1976).

Dag Eidsæther gikk gjennom dekningen av tariffoppgjøret i 18 aviser med ulik partitilknytning, ulik konkurransesituasjon og ulik geografisk plassering. Konklusjonen i denne undersøkelsen er at Arbeiderpartiavisene var klart positive til arbeidstakerne og Jern og Metall, mens borgerlige og upolitiske aviser ikke ga tydelig støtte til noen av partene i konflikten. Eidsæther fant også at avisenes konkurransesituasjon hadde betydelig innflytelse på dekningen av lønnsoppgjøret. Aviser som er alene eller størst har nokså lik dekning uavhengig av partitilknytning, mens nr. 2-aviser er klart ulike. Ap-aviser som ikke er størst på utgiverstedet, har en bred dekning av oppgjøret, mens de borgerlige avisene som ikke er størst, nesten ikke omtaler tariffoppgjøret i det hele tatt.

For å kartlegge utviklingen fra 1974 til 2002 har jeg gjennomført en tilsvarende undersøkelse av avisenes dekning av det tilsvarende tariffoppgjøret i 2002. Med to unntak (Sørlandet og Vestfold Framtid) eksisterer Eidsæthers 18 aviser fortsatt. Jeg måtte derfor erstatte disse to avisene og deres ikke-sosialistiske konkurrenter i henholdsvis Kristiansand og Sandefjord med avisene i Stavanger og Skien. (Det er redegjort nærmere for dette i kapittel 2).

Også i 2002 ble oppgjøret gjennomført forbundsvist. Det var derfor mulig å analysere et helt parallelt oppgjør, nemlig oppgjøret om den samme verkstedoverenskomsten, som i 2002 hadde Fellesforbundet (LO) og Teknologibedriftenes Landsforening (NHO) som parter.

Datainnsamlingen foregikk i praksis ved at jeg leste gjennom de 18 avisene i perioden 1. januar til 30. april på mikrofilm på Nasjonalbiblioteket i Oslo. Alle utgavene var tilgjengelige og i lesbar stand. I prinsippet har jeg derfor hatt tilgang til samtlige artikler avisene skrev om verkstedoppgjøret. Men denne metoden har en svakhet; det er umulig å unngå å overse artikler. Jeg antar imidlertid at dette bortfallet ikke blir systematisk.

Eidsæther kodet artiklene (som er enheter i hans undersøkelse) etter flere hovedgrupper variable:

- artikkelutstyr: dvs. plassering i avisa, spaltemål, overskiftstørrelse
- forfatter og genre
- omtale og vurdering av oppgjørets ulike deler: dvs. kravpresentasjon, forhandlinger, mekling, regjeringens bidrag, avstemning osv.
- omtale og vurdering av aktørene: dvs. Jern og Metalls ulike nivåer, MVLs ulike nivåer, regjeringen, riksmeklingsmannen osv.
- omtale og vurderinger av kravene: dvs. generelle og særlige tillegg, tariffavgift, oppgjørsform osv.

Endelig ble artiklene kodet etter bakgrunnsvariabler for avisene (som opplag, partitilhørighet, konkurranseposisjon) og bakgrunnsvariabler for utgiverkommunen (som andel industriarbeidere i yrkesbefolkningen i kommunen, kommunestyrets politiske sammensetning osv.).

I min undersøkelse av dekningen i 2002 kopierte jeg ganske enkelt Eidsæthers opplegg. I tillegg registrerte jeg tittel og et sentralt sitat fra hver artikkel. Hele kodeskjemaet finnes i vedlegg 1. I prinsippet skal resultatene være sammenliknbare, men det fins naturligvis en feilkilde i at vi kan ha kodet på systematisk ulik måte.

På denne måten får vi sammenliknbare data på ulike tidspunkter og kan si noe både om pressens dekning av fagbevegelsen i dag og om utviklingen i pressens dekning av arbeidslivskonflikter.

Etter at en liten del av datainnsamlingen var gjennomført, ble det klart at antallet artikler i 2002 var lavt. De 18 avisene utviste begrenset interesse for oppgjøret om verkstedoverenskomsten. Derimot viste avisene langt større interesse for den parallelle sykepleierstreiken.

1.3.2 Sykepleierstreikene i 1972 og 2002

For å få tilstrekkelige data, besluttet jeg derfor å gjennomføre en analyse også av avisenes dekning av sykepleierstreiken i februar/mars 2002. Undersøkellesperioden er fra 1. januar til 30. april.

Også denne streiken hadde en parallell på 70-tallet. I september 1972 ble den aller første norske sykepleierstreik gjennomført. Det gjorde det mulig å skaffe diakrone data også for sykepleierstreiken. Undersøkellesperioden i 1972 var fra 1. juli til 15. oktober. Jeg benyttet et noe enklere kodeskjema for å registrere artikler om de to sykepleierstreikene. Jeg utelot opplysninger om artikkelutstyr og oppgjørets/streikens elementer, men beholdt de øvrige:

- forfatter og genre
- omtale og vurdering av aktørene: dvs. Sykepleieraksjonen 72, NSF, regjeringen, arbeidsgiverorganisasjonene NKS/NAVO, regjeringen, riksmeklingsmannen osv.

- omtale og vurdering av streiken
- omtale og vurdering av kravet
- tittel og et typisk sitat

Endelig ble også disse artiklene kodet etter bakgrunnsvariabler for avisene som opplag, partitilhørighet, konkurranseposisjon og bakgrunnsvariabler for utgiverkommunen som kommunestyrets politiske sammensetning, sykehus og den lokale streikesituasjon. Kodeskjemaet for sykepleierstreiken finnes i vedlegg 2. Framgangsmåten for datainnsamlingen var den samme som for verkstedoppgjøret.

1.4 Begreper

Jeg forsøker å bruke et mest mulig umiddelbart forståelig språk. Men på ett sentralt område er det imidlertid viktig at språkbruken er presis og konsekvent. Derfor er det nødvendig å avklare noen sentrale begreper allerede nå:

1.4.1 Partiavis mv.

Partipresse bruker jeg som en betegnelse på en presse som har i høy grad har systematiske, manifeste eller latente, holdninger til politiske partier eller deres politikk. Vi kan altså ha partipresse selv om de formelle båndene mellom parti og avis er kuttet.

Partiorgan er en avis som åpent sier at den er organ for et bestemt parti. Vanligvis er (var) dette fastlagt i avisens vedtekter og offentliggjort daglig i avisen. I dag fins det knapt partiorganer i denne forstand igjen blant norske dagsaviser.

Partitilknytning er et videre begrep. Det omfatter også aviser som formelt ikke er organ for partier. Mens det er avisene selv som suverent avgjør om en avis er partiorgan eller ikke, er det i denne undersøkelsen i siste instans jeg som har definert avisenes partitilknytning

Partihistorie er et praktisk begrep for å beskrive hvilken partitilknytning avisen har hatt.

Partihistorien er i denne undersøkelsen delt i tre kategorier:

- *Ap-aviser* er aviser som har vært organer for Arbeiderpartiet. Iblant bruker jeg synonyme begreper som arbeiderpresse, A-presse osv.
- *Borgerlige aviser* er aviser som har vært organer for, som selv har oppgitt tilknytning til eller som i realiteten har vært tilknyttet Høyre, Venstre, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti eller hatt en generell borgerlig tendens. I blant bruker jeg de mer spesifikke betegnelsene venstre-avis og høyre-avis.
- *Uavhengige aviser* er aviser uten klar partihistorie.

I denne undersøkelsen er borgerlige aviser og uavhengige aviser normalt behandlet sammen under betegnelsen *ikke-sosialistiske aviser*. Når jeg i den videre framstillingen bruker begrepene Ap-avis, ikke-sosialistisk avis osv., henviser dette til avisens partihistorie og er ikke ment som noen karakteristikk av avisens formelle eller reelle forhold til partiene i dag.

Politisk profil er begrepet jeg bruker om avisenes politiske holdning i dag. En avis med *partihistorie* som sentrumsavis kan for eksempel ha en høyre- eller sentrumsorientert *politisk profil* i dag.

Avpartifisering er et begrep som er brukt om prosessen som skjedde i epoken fra 1973 til 90-tallet da avisene brøt de formelle bånd med partiene. Et av målene med dette arbeidet er å studere i hvilken grad denne formelle avpartifiseringen er fulgt av en endring av politisk profil overfor fagbevegelsen.

1.4.2 Innholdsanalyse

Innholdsanalyse er en sentral metode i både samfunnsvitenskapelig, historisk og filologisk forskning. Jeg drøfter ikke dette nærmere her, men viser til min egen gjennomgang i ”En politisk vits” (Bjerke 1999) som i hovedsak bygger på Holsti (1969), Bryder (1985) og Østbye mfl. (1997). Her vil jeg bare nevne det viktige skillet i innholdsanalytisk metode mellom manifeste og latente standpunkter:

Manifeste standpunkter er standpunkter som det gjøres klart rede for i teksten. Eks: ”Denne streiken er uansvarlig og må stanses umiddelbart.”

Latente standpunkter er standpunkter som bare implisitt, ”mellom linjene” formidles i teksten.

Min metode i denne studien er å lete etter manifeste og latente holdninger og standpunkter i avisenes artikler. Hovedideen er å gjøre en enkel tolkning av det manifeste og latente innholdet i tekstene for å finne avisenes holdning til fagbevegelsen.

Denne metoden gjør det også mulig å gjøre en kvantitativ sammenlikning av standpunktene i ulike typer aviser etter variabler som partihistorie, konkurransesituasjon og forhold til den politiske dominans blant leserne.

Eidsæther benyttet bare manifeste (altså åpne, tydelige) redaksjonelle utsagn i sin analyse. Jeg valgte også å ta med de latente (altså skjulte, underliggende) redaksjonelle holdninger. Mine undersøkelser av politisk profil (Bjerke 1999, Bjerke 2001) tyder nemlig på at avisene i vår tid er langt mer forsiktige med eksplisitte formuleringer i følsomme politiske spørsmål. Dette gir selvsagt et problem når *styrken* i tendensene skal sammenliknes. Jeg gjør rede for dette på aktuelle steder i teksten.

2. Den gamle fagbevegelsen

Det vi her kaller den ”gamle fagbevegelsen” er den delen av arbeiderbevegelsen som brøt gjennom sammen med den industrielle revolusjonen. Industrien, med sine store kollektiver av likeverdige arbeidere, ble raskt fagbevegelsens sterkeste del. Og innenfor industrien ble raskt jernindustrien den viktigste, dels fordi den var den største, dels fordi jernarbeidere hadde høy status innenfor arbeiderklassen. (Se f.eks. Kjelstadli 1989)

Jernarbeiderne var organisert i Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund, som ble stiftet i 1891 og som etter hvert ble landets største fagforbund. Toppunktet ble nådd med 100.000 medlemmer midt på 1970-tallet. Av dem var over 20.000 medlemmer i Oslo Jern og Metall, som da var landets største fagforening. I dag er Jern og Metall blitt en del av Fellesforbundet

Den gamle fagbevegelsen er

- konsentrert i privat sektor
- mannsdominert
- nært knyttet til Arbeiderpartiet
- bygd på klasseorganisering mindre enn fag. Typisk er alle ansatte i en metallbedrift organisert i Fellesforbundet (uansett om de er sveisere, rørleggere, snekkere eller renholdere).
- politisk (både i partipolitisk forstand, men også ved å ta stilling til alle vesentlige politiske spørsmål). Det har for eksempel aldri vært reist tvil om Jern og Metall eller Fellesforbundet skulle ta standpunkt til norsk EF-/EU-medlemskap.

Den viktigste overenskomsten innenfor Jern og Metall er den såkalte verkstedoverenskomsten. I det følgende vil vi behandle avisenes dekning av to oppgjør om denne overenskomsten.

2.1 Verkstedoppgjørene i 1974 og 2002

Vi har valgt å sammenlikne pressens dekning av tariffoppgjøret i 1974 med tilsvarende dekning i 2002 av to enkle grunner. 2002-oppgjøret er det siste oppgjøret og dermed det som gir den mest oppdaterte kunnskap om hvordan pressen i dag dekker lønnsoppgjørene. 1974-oppgjøret er gransket i en undersøkelse som benytter den samme metodiske tilnærming som jeg brukte i undersøkelsen av regjeringsskrisen i 2000. Dermed er det mulig å skaffe diakrone data og kunne si noe om utvikling i dekningen over tid.

De to årene er følgelig ikke valgt fordi tariffoppgjørene var spesielt like eller sammenliknbare. Det betyr at vi må analysere likheter og forskjeller mellom de to oppgjørene før vi går i gang med analysen av avisenes dekning av oppgjørene.

Jeg analyserer ikke dekningen av tariffoppgjøret som helhet, men revisjonen av Verkstedoverenskomsten. Avgrensingen er dels gjort av forskningsøkonomiske grunner, det var dekningen av dette oppgjøret som ble analysert i 1974. Dels er revisjonen av Verkstedoverenskomsten den viktigste enkeltdelen av et forbundsvist oppgjør, fordi den kommer først og tradisjonelt har lagt sterke føringer for de øvrige oppgjør (jf. f.eks. Holden 2003).

Likhetene mellom oppgjørene i 1974 og 2002 er større enn forskjellene. Jeg vil sammenlikne de to oppgjørene strukturelt, kronologisk og politisk.

2.1.1 Struktur

For det første var begge de aktuelle oppgjørene såkalte forbundsvise oppgjør, det vil si at hvert fagforbund forhandlet med sin arbeidsgivermotpart om endringer i de aktuelle overenskomster. Alternativet er et såkalt samordnet oppgjør der hovedsammenslutningene, i dette tilfellet altså LO og NHO, forhandler for alle forbund om overordnede bestemmelser, som for eksempel det generelle tillegget.

For det andre er ikke verkstedoverenskomsten vesentlig endret i perioden 1974-2002. Overenskomsten var både i 1974 og 2002 en såkalt minstelønnsavtale med lokal forhandlingsrett. Den er en av meget få avtaler der det er aksjonsrett i de lokale forhandlingene. På sentralt nivå forhandles det fram et generelt timetillegg (som alle får), endringer i minstelønnsatsen og generelle velferdsgoder (f.eks. Avtalefestet Pensjon) eller andre overordnede bestemmelser (f.eks. om avgrensning av normalarbeidsdag, permisjonsrettigheter osv.).

Etter at den sentrale avtalen er vedtatt, fortsetter forhandlingene på hver enkelt bedrift, der kan gis ytterligere tillegg og avtales særordninger.

Strukturelt er de to oppgjørene nærmest identiske. Men jernindustriens betydning er klart redusert i perioden. Selv om verkstedoverenskomsten fortsatt dekker de samme områdene, er antallet arbeidstakere som er omfattet av denne overenskomsten lavere i 2002 enn i 1974. Det skyldes omfattende sanering av hele industrien i Norge i løpet av disse årene. I 1974 var både industrien som helhet (SSB1999) og jernindustrien på høyden. Aldri verken før eller siden har så mange (394.000) vært sysselsatt i industrien. Mange av bedriftene var etter norsk målestokk store: 1600 ansatte på Spigerverket, rundt 1000 på Kværner i Lodalen. I dag er Kværner helt borte, mens spigerverksrestene sysselsetter et par hundre mennesker.

Ifølge Statistisk Sentralbyrå er i dag (dvs. siste tall fra 2000) 285.000 personer sysselsatt i industri og bergverk.² Av disse er rundt 40.000 omfattet av verkstedoverenskomsten mot drøyt 60.000 i 1974. Verkstedoverenskomsten angår altså færre mennesker direkte i 2002 enn i 1974 og følgelig burde mediainteressens i utgangspunktet kunne være mindre.

Men på den annen side har denne overenskomsten fortsatt en helt sentral stilling i det norske forhandlingssystemet. Verksted-forhandlingene ble gjennomført som første fag både i 1974 og 2002. Resultatet av disse forhandlingene danner normalt mønster for de andre forhandlingsområdene og dermed får forhandlingene om verkstedoverenskomsten betydning for en stor del av norske lønnstakere og for landets økonomi, langt ut over jernindustrien.

I begge oppgjørene stilte arbeidstakersiden krav om prinsipielle endringer i overenskomsten. I 1974 ville Jern og Metall innføre tariffavgift for uorganiserte, i 2002 ville Fellesforbundet ha en bestemmelse om tjenstepensjon inn i overenskomsten.

I 2002 var Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund blitt en del av Fellesforbundet, mens motparten i 1974, Mekaniske Verksteders Landsforening hadde byttet navn til Teknologibedriftenes Landsforening. Det er likevel kontinuitet mer enn brudd som preger partene i disse avtalene. Jern og Metall er fortsatt storebror i Fellesforbundet, og alle forbundets tre ledere har hatt bakgrunn fra Jern og Metall.

2.1.2 Kronologi

Videre er prosedyrebestemmelsene ikke vesentlig endret siden 1974. Reglene for hvordan oppgjøret skal gjennomføres ligger fast. Det fører til at forløpet er også ganske identisk, noe som framgår av oppstillingen under:

² Samtidig er den totale sysselsettingen økt betydelig.

Tabell 2.1 Verkstedoppgjøret i 1974 og 2002. Forløp.

Uke nr	1974	2002
6	Kravpresentasjon J&M	Kravpresentasjon LOs representantskap
8		
10	Forhandlinger-forhandlingsbrudd	
11		Kravpresentasjon Fellesforbundet Forhandlinger
12	Meklingsstart	Forhandlingsbrudd
13	Kleppepakka/Meklingsbrudd	
14	Ny mekling/avtaleutkast	Meklingsstart/Meklingsbrudd
15		Avtaleutkast
17	Uravstemning	Uravstemning

Som man ser, er det et tilnærmet identisk handlingsforløp i de to forhandlingsprosessene. Det er noen tekniske forskjeller i hvordan kravene når offentligheten. I 1974-oppgjøret ble oppgjørsformen (altså at hvert forbund forhandler for seg) vedtatt av LOs representantskap allerede i desember året før. Jern og Metalls krav ble vedtatt på et såkalt avtaleting i januar. Men det ser ut til at den knaggen som media hengte sin dekning av kravene på, var den såkalte *kravpresentasjonen* 6. februar der Jern og Metall overleverte sine krav til motparten. Men deretter skjedde det ingen ting i selve lønnsoppgjøret før forhandlingene startet 7. mars.

I 2002 ble medias knagg representantskapsmøtet i LO som ble avholdt 5. februar. Her ble det vedtatt forbundsvis oppgjør og følgende prioriterte krav:

- forbedret kjøpekraft for alle
- garantiordninger og ekstraløft for de lavlønte
- en sterkere likelønnsprofil
- mer til de langtidsutdannede
- tilleggspensjon for medlemmer i privat sektor

Fellesforbundets ledelse gjorde det umiddelbart klart at den så på dette som en støtte til å fronte kravene om forbedret kjøpekraft for alle, løft for lavtlønte og tariff-festet tilleggspensjon.

Selve den formelle kravpresentasjonen overfor motparten skjedde i 2002 på samme dag som forhandlingene startet, altså 11. mars.

Fra forhandlingstart til uravstemning er selve forhandlingsprosessene tilnærmet identiske i 1974 og 2002. Men det er likevel en viktig forskjell, regjeringas direkte inngrep i lønnsoppgjøret. I 1974 fikk vi den første Kleppe-pakken³, en serie økonomiske tiltak som skulle bidra til økt kjøpekraft uten at det påførte bedriftene altfor høye ekstrautgifter. 1974 var det første av en rekke såkalte kombinerte oppgjør der regjeringen spilte en aktiv rolle i lønnsoppgjøret.

I 2002 var regjeringas holdning til lønnsoppgjøret en annen og langt mer passiv. Det ble nokså konsekvent understreket at lønnsoppgjøret er ”partenes ansvar”, og regjeringa gjorde det klart at det ikke kom på tale å gi disse ”partene” hjelp med å løse pensjonsflokken.

Slik er det f.eks. oppsummert av professor Geir Høgnes, som i flere år har forsket på lønnsoppgjør og lønnsdannelse:

”Når det gjelder de statlige myndighetene ser vi også en nyorientering. ’Bondevik I’ fulgte i stor grad opp den inntektspolitiske linjen som kjennetegnet regjeringen Jagland (og tidligere sosialdemokratiske regjeringer). Denne strategien ble videreført

³ Oppkalt etter daværende finansminister Per Kleppe (Ap).

av regjeringen Stoltenberg. 'Samarbeidsregjeringen' er derimot mindre opptatt av å styre det kommende lønnsoppgjøret i bestemte baner. I god høyretradisjon er dette noe man overlater til partene." (Økonomisk Rapport 28.2.02)

På dette punktet skiller lønnsoppgjøret i 1974 seg vesentlig fra lønnsoppgjøret i 2002. I vår sammenheng vil denne endringen først og fremst ha betydning for lønnsoppgjørets plass i den politiske debatten og dermed dens plass i den politiske journalistikken. Kleppe-pakkene var et nytt innslag i lønnsoppgjørene da det ble lansert i 1974 og inneholder mange elementer som scorer høyt på tradisjonelle nyhetskriterier.

2.1.3 Politikk

Politisk er det mange likheter mellom de to oppgjørene. For det første fordi forbundsledelsen i begge årene forhandlet med et sterkt press nedenfra om betydelige lønnstillegg. For det andre ved at det ble stilt prinsipielle krav som senere ble gitt opp på grunn av svært tydelig motstand fra arbeidsgiversida.

Begge årene ble det raskt brudd i forhandlingene, og meklingsmannen ble trukket inn. Begge årene ble det oppnådd enighet på bakgrunn av en skisse fra meklingsmannen, og begge årene ble avtaleutkastet godkjent i uravstemningen. Men det var mer politisk dramatikkn knyttet til lønnsoppgjøret i 1974. Det viser seg blant annet ved at avtaleutkastet ble vedtatt av medlemmene med knappest mulig margin i uravstemningen (50,8 % ja).

Begge oppgjørene hadde klare politiske overtoner. I 1974 handlet oppgjøret ikke bare om å få til en avtale, men det var også viktig for Arbeiderpartiet å befeste sin politiske kontroll over fagbevegelsen. For første gang siden NKP var nedkjempet i den første etterkrigstida, hadde partiet fått en reell utfordrer i fagbevegelsen: det nydannede Sosialistisk Valgforbund (senere Sosialistisk Venstreparti). SV ble opprettet av de kreftene som hadde vunnet kampen mot norsk EF-medlemskap i 1972. (jf. bl.a. Halvorsen og Olstad 1990, Magdahl 1993, Dyb og Bjerke 2002)

EF-kampen i 1972 var langt mer klassepreget enn EU-striden 22 år seinere der distriktshensyn og forsvar av demokratiske rettigheter dominerte på nei-sida. Jern og Metall var et gjennomført nei-forbund og en av nei-sidas fremste ledere, Ragnar Kalheim, hadde en sterk stilling både i SV og i forbundet. Også en rekke andre tillitsvalgte i Jern og Metall hadde sluttet seg til det nye SV, som var klart mindre akademisk enn det gamle SF. Denne nye opposisjonen mente forbundsledelsen stilte for moderate krav og var for lite kampvillig. Denne striden ble stadig skjerpet ettersom oppgjøret nærmet seg slutten.

I 2002 hadde Arbeiderpartiets grep om LO blitt generelt svekket. I 1998 ble den avtalen Fellesforbundets ledelse hadde forhandlet fram, nedstemt, og i 2000 ble det samordnede oppgjøret mellom LO og NHO nedstemt med klar margin. Begge årene ble det omfattende streiker. I tillegg hadde ekstreme lederlønninger og stadig økende statlig rikdom (synliggjort i det raskt voksende oljefondet) økt kampviljen blant LO-medlemmene. Det var ingen tvil om at Fellesforbundets ledelse ikke kunne se bort fra disse forholdene under forhandlingene. Medlemmene pustet forhandlingsdelegasjonen tett i nakken.

Videre ble det reist et viktig politisk krav i forhandlingene. Fellesforbundet ville ha en tariff-festet rettighet til tjenestepensjon. Gjennom langvarig underregulering er tilliten til Folketrygden blitt svekket. Mens utgangspunktet i sin tid var at Folketrygden skulle gi en normal pensjon på to tredeler av lønna ved full opptjening, er realiteten i dag at den bare gir halvparten av lønna. Offentlig ansatte, mange funksjonærgrupper og en del andre ansatte i privat sektor har skaffet seg lov- eller avtalefestede tilleggspensjoner som sikrer dem to

tredels lønn. Dermed får man en betydelig urimelighet overfor arbeidergruppene i privat sektor, som kan se fram til en pensjonisttilværelse med langt mindre å rutte med enn andre.

Det er selvfølgelig umulig å finne metoder for å måle betydningen av lønnsoppgjøret i 1974 opp mot oppgjøret i 2002, men det er mulig å hevde at de – med et viktig unntak for de ulike regjeringenes ulike holdninger i 1974 henholdsvis 2002 – framstår som ganske like.

De viktigste likhetstrekkene er at forbundsledelsens legitimitet ble utfordret, noe som ga begrenset handlingsrom i selve forhandlingene, strukturen i kravene og behandlingen av dem: Prinsipielle reformkrav oppgis til fordel for et relativt høyt kronebeløp, sannsynligvis ut fra en betraktning om at høye kronetillegg er lettere å selge enn mer prinsipielle eller langsiktige reformkrav.

I 1974 krevde Jern og Metall høyere lønn og tariffavgift (et prinsipielt krav om at uorganiserte skulle betale en avgift for å unngå at de ble ”gratispassasjerer”). Det prinsipielle kravet om tariffavgift var (og er) sterkt kontroversielt og ble droppet ”for å sikre et godt økonomisk resultat”.

I 2002 krevde Fellesforbundet høyere lønn og tjenestepensjon. Det prinsipielle kravet møtte svært tydelig motstand fra arbeidsgiverne og ble droppet, sannsynligvis for å sikre et godt økonomisk resultat.

På et annet område var det også en vesentlig forskjell. I 1974 ble oppgjøret vedtatt av Jern og Metall med knappst mulig margin, både i forhandlingsutvalget (9-7), forbundsstyret (8-7) og blant medlemmene (50,8-49,2).

I 2002 var det overhodet ingen spenning knyttet til utfallet av uravstemningen. Det ble tidlig klart at de tillitsvalgte i forbundet sluttet bredt opp om forhandlingsresultatet. Og i uravstemningen ble det et massivt ja-flertall (80,5 %). Det betyr naturligvis at uravstemningsfasen var av langt mindre journalistisk interesse i 2002 enn i 1974. Vi vil i utgangspunktet regne med at dette betyr mindre avisdekning av uravstemningen i 2002 enn i 1974. I 1974 handlet hele 27 % av avisartiklene om uravstemningen.

2.2 Endringer i omgivelser 1974-2002

En av hypotesene i prosjektet er at avisens omgivelser, definert som næringsstruktur og partipolitisk struktur, har betydning for avisenes dekning av lønnsoppgjør. Det må derfor undersøkes hvordan næringsstruktur og partipolitisk struktur har endret seg siden 1974.

Undersøkelsen omfatter følgende 22 aviser på 14 utgiversteder:

Tabell 2.2 Aviser omfattet av undersøkelsen i 1974 og 2002 med utgiversteder.

By	Avis 1974	Partitilknytning ⁴	Avis 2002	Partihistorie ⁵
Tromsø	Tromsø	Høyre	Tromsø	Høyre
	Nordlys	Ap	Nordlys	Ap
Sunnalsøra	Driva	Uavhengig	Driva	Uavhengig
	Aura Avis	Ap	Aura Avis	Ap
Bergen	Bergens Arbeiderblad	Ap	Bergensavisen	Ap
	Bergens Tidende	Venstre/DnF	Bergens Tidende	Sentrum
Stavanger			Rogalands Avis	Ap
			Stavanger Aftenblad	Sentrum
Skien			Varden	Høyre
			Telemarksavisa	Ap
Sandefjord	Sandefjords Blad	Høyre		Høyre
	Vestfold Framtid	Ap		Ap
Kristiansand	Fædrelandsvennen	Venstre/DnF		Sentrum
	Sørlandet	Ap		Ap
Hammerfest	Finnmark Dagblad	Ap	Finnmark Dagblad	Ap
Rana	Rana Blad	Ap	Rana Blad	Ap
Førde	Firda	Uavhengig	Firda	Uavhengig
Egersund	Dalane Tidende	Uavhengig	Dalanes Tidende	Uavhengig
Mysen (Eidsberg)	Indre Smaalenenes Avis	Borgerlig	Indre Smaalenene	Borgerlig
Kongsberg	Laagendalsposten	Uavhengig	Laagendalsposten	Sentrum

Seks av avisene var i 1974 monopolaviser, mens de 12 øvrige var i konkurranse. I alt kom avisene ut i 12 kommuner. Fra 1974 til 2002 er to av avisene i Eidsæthers undersøkelse nedlagt (Vestfold Framtid i Sandefjord og Sørlandet i Kristiansand). Begge avisene var Ap-aviser og i alle år utsatte nr. 2-aviser. De ble nedlagt i henholdsvis 1982 og 1990. (IJs avisregister)

For å opprettholde en representasjon av ulike typer aviser, har jeg skiftet ut de to byene der nr. 2-avisa har gått inn med to byer der nr. 2-avisene fortsatt lever. Problemet med dette er at jeg mister muligheten til *direkte* sammenlikning, men det er klare likhetstrekk mellom de byene og de fire avisene jeg har erstattet og de to byene og fire avisene jeg har erstattet dem med.

Sandefjord hadde i 1974 en dominerende høyreavis og en sosialistisk nr. 2-avis. Skien har i dag to aviser med noe jevnere størrelse, den gamle høyreavisa Varden (30000 i opplag i 2001) og det tidligere Telemark Arbeiderblad, nå Telemarksavisa (opplag 22000)

Sandefjords industrisysselsetting er i dag 17 % mot Skiens 13 %. Den viktigste forskjellen er en sterkere oppslutning om de sosialistiske partiene i Skien enn i Sandefjord (45 mot 29 %). Men begge byene har klart borgerlig flertall og høyreordfører.

Kristiansand hadde i 1974 en dominerende venstreavis (Fædrelandsvennen) og en hardt kjempende nr. 2-avis med tilknytning til Ap (Sørlandet). Stavanger har i 2002 en dominerende Venstreavis (Stavanger Aftenblad) og en utsatt A-presse-avis, Rogalands Avis.

⁴ Partitilknytning de aktuelle årene 1972 og 1974 etter Eidsæther (1976).

⁵ Partihistorie slik jeg kodet i Bjerke (2001) på bakgrunn av Institutt for Journalistikks avisregister.

Stavangers industrisyssesting er tilnærmet lik Kristiansands (15,2 % mot 14,7), mens sosialistandelen i velgerkorpset er henholdsvis 32,6 og 26,2 %. Begge byene har i 2002 ordfører fra Høyre. Fra Sandefjord til Skien er det knapt ti mil, fra Kristiansand til Stavanger er det noe lengre, men den politiske og religiøse geografi er noenlunde lik.

2.2.1 Politiske endringer

De 12 kommunene har naturligvis endret seg mye siden 1974, men på de variablene som er sentrale for denne undersøkelsen, er endringene parallelle. I alle kommunene er andelen industriarbeidere og andelen Ap-velgere sunket til dels markert, men nye allianser i lokalpolitikken har medført at ordførerfordelingen er omtrent identisk i 2002 og i 1974.

Tabell 2.3 Kommuner etter ordfører og sosialistisk andel av velgere. Etter år.

Kommune	Ordfører 1974	Ordfører 2002	Sos-andel ⁶ 2001	Sos-andel 1999	Sos-andel 1973
Fredrikstad	SOS	A*	42	39	57
Sunddal	SOS	A*	53	59	59
Tromsø	SOS	A*	42	54	52
Kristiansand	BOR	(H*)	31	(26)	36
Stavanger		H*		33	
Bergen	BOR	KrF* (byrådsleder A*)	38	43	42
Sandefjord	BOR	(H*)	28	(29)	36
Skien		H*		45	
Kongsberg	SOS	H*	41	42	56
Hammerfest	SOS	A*	54	60	67
Rana	SOS	A*	54	60	72
Førde	BOR	A*	38	41	27
Eigersund	BOR	A*	28	38	33
Eidsberg	BOR	Sp*	32	27	40

* Som man ser, er hovedtrekkene de samme. Av 12 kommuner har ni ordførere fra samme politiske hovedblokk som i 1974. Men Arbeiderpartiets tilbakegang og en oppløsning av "Borten-koalisjonen" (H, Sp, KrF, V) har ført til en del endringer som problematiserer inndelingen.

For det første er det ikke lenger slik at "ikke-sosialistisk" flertall blant velgerne gir "ikke-sosialistisk" ordfører. I 1974 hadde Ap (sammen med SV) flertallet i halvparten av de 12 kommunene. I alle disse kommunene var det også ordfører fra Arbeiderpartiet. I de seks kommunene som hadde "ikke-sosialistisk" flertall var det "ikke-sosialistisk" ordfører. I 2002 er sammenhengen ikke lenger så enkel. Ap har mistet flertallet i to av de seks kommunene, men har beholdt ordføreren i den ene. I tillegg har Ap – til tross for en sosialistisk velgeroppslutning på henholdsvis bare 38 og 41 % – vunnet ordførervervet i to av de borgerlige kommunene fra 1974 (Eigersund og Førde).

Utviklingen gjør det noe mer komplisert å gi en enkel karakteristikk av de partipolitiske forholdene i de 12 kommunene. Men ettersom de fleste drøftinger på dette punktet i undersøkelsen dreier seg om forholdet mellom avisene og konsumentene, altså om avisa som

⁶ I "sosialistisk andel av velgere" inngår andelen til Arbeiderpartiet, SV, RV og NKP.

vare på et marked, er det mest rimelig å bruke *velgernes* politiske preferanser som kriterium. Vi holder oss derfor til velgeroppslutning. I så fall har 10 av 12 kommuner samme flertallskonstellasjon som for 28 år siden. Unntakene er Fredrikstad og Kongsberg der et sosialistisk flertall er snudd til et borgerlig flertall. Fredrikstad har fortsatt Ap-ordfører som styrer med støtte fra SV og Pensjonistpartiet. Ap hadde klart flertall blant velgerne i byen fram til en svært omstridt sammenslåing med nabokommunene på begynnelsen av 90-tallet. ”Partiet” *Nei til Storkommune* (NTS) tok da mange stemmer fra Ap, og da NTS gikk mye tilbake i 99-valget gjorde Pensjonistpartiet med en tidligere ledende Ap-politiker som frontfigur, et svært godt valg. En nokså systematisk støtte til Ap i bystyret førte til at to mer borgerlig innstilte medlemmer av Pensjonistpartiet meldte seg ut av partiet (og senere inn i Høyre) etter kort tid. Det er derfor grunn til å kategorisere Fredrikstad fortsatt som ”sosialistisk”.

I Kongsberg er det annerledes. Her stiller ingen lokale partier til valg og de ikke-sosialistiske partiene (inkludert Frp) har fått 58 % av stemmene, klart flertall i bystyret og samlet seg om en ordfører fra Høyre. Det er derfor korrekt å endre den partipolitiske plasseringen av Kongsberg fra 1974 til 2002 fra sosialistisk til borgerlig.

2.2.2 Endringer i næringsstruktur

Næringsstrukturen ble av Eidsæther definert som andel arbeidstakere sysselsatt i industri og bergverk. Som nevnt er denne andelen på landbasis sunket vesentlig siden 1974, men reduksjonen er i hovedsak parallell.

Tabell 2.4 Andel industriarbeidere av den yrkesaktive befolkning i utgiverkommunene. Etter år.

Kommune	Industriandel 1974	Industriandel 2002	nedgang	Rangering 1974	Rangering 2002
Sunddal	49,1	40,1	-9	2	1
Kongsberg	46,4	34,2	-12,2	3	2
Eigersund	36,2	30,0	-6,2	6	3
Eidsberg	35,3	27,1	-20	7	4
Fredrikstad	44,9	21,4	-23,5	4	5
Rana	49,6	20,3	-29,6	1	6
Stavanger		15,2			7
Skien		13,5			8
Førde	20,3	12,1	-8,2	11	9
Bergen	26,6	10,9	-15,7	9	10
Hammerfest	24,4	10,2	-12,2	10	11
Tromsø	17,6	5,8	-11,8	12	12
Kristiansand	29,7	(14,7)	-15	8	
Sandefjord	36,4	(17,7)	-18,7	5	

Kilde: SSB

Som det framgår, har andelen industrisysselsatte sunket i alle de aktuelle kommunene. Nedgangen varierer en del mellom kommunene, særlig er det markant forskjell mellom de fire tyngste industrikommunene fra 1999. Fredrikstad og Rana har hatt en dramatisk nedgang og endret karakter fra nærmest rene industrikommuner til blandingskommuner. Mens Sunddal og Kongsberg fortsatt har et meget sterkt innslag industriarbeidsplasser. Eigersund har også mistet industrisysseletting, men relativt sett langt mindre enn mange andre og har dermed rykket opp på tredjeplass.

Forholdet mellom kommunene er ikke vesentlig endret. Korrelasjonen⁷ mellom sysselsetting i 1974 og i 2002 er 0,81. Kommunene som i 1974 hadde relativt høy andel industriarbeidere, har fortsatt en stor industriarbeiderklasse. Og tilsvarende: Kommuner som hadde lav andel industrisysselsetting i 1974, har fortsatt relativt lavt antall industriarbeidere.

Eidsæther skilte ut kommuner med "lav industrisysselsetting" i sin analyse. Han valgte da kommuner med mindre enn 30 % industriarbeidere blant innbyggerne. Vi ser at disse fem kommunene: Kristiansand, Førde, Bergen, Hammerfest og Tromsø, fortsatt er de fem kommunene som har lavest industrisysselsetting. Men andelen er halvert, slik at disse fem kommunene i dag alle har under 15 % industrisysselsetting.

Vi kan dermed benytte den samme delingen som i 1974, der disse fem kommunene regnes som kommuner med "lav industrisysselsetting" i motsetning til de andre.

Det er for øvrig et interessant poeng at korrelasjonen mellom industrisysselsettingen i kommunen og stemmegivningen i kommunen er blitt vesentlig lavere i løpet av perioden. I 1974 var korrelasjonen 0.44. I 2000 er den redusert til null (0,04).

2.3 18 Aviser om verkstedoppgjøret i 1974

Denne analysen baserer seg på Dag Eidsæthers hovedoppgave i statsvitenskap fra 1976 (Eidsæther 1976). Hans tema er dekningen av verkstedoppgjøret mellom Jern og Metall og Mekaniske Verksteders Landsforening i 1974. Hans hovedinteresse er å se på sammenhenger mellom den journalistiske dekningen av oppgjøret på den ene siden og avisenes konkurransesituasjon, partitilknytning og økologiske omgivelser, særlig partipolitisk og økonomisk, på den andre siden.

For å få svar på sine spørsmål gikk Eidsæther gjennom 18 avisers dekning av oppgjøret i perioden 5. februar til 4. mai 1974.

De 18 avisene ble valgt for å kunne representere ulike avistyper etter kriteriene over. Det ble først funnet seks utgiversteder med aviskonkurranse. Fra disse stedene ble en arbeideravis og en ikke-sosialistisk avis valgt. Deretter ble det valgt ut seks monopolaviser. To av disse var Ap-aviser, fire borgerlige eller upolitiske aviser. Videre ble det valgt aviser fra utgiversteder med ulike politiske flertall i kommunestyrene og med ulik industriarbeiderandel.

Alle artikler som etter tittelen så ut til å handle om verkstedoppgjøret, ble lest og tilordnet verdier på variabler som er egnet til å beskrive artikkelens plassering, omfang, forfatter og grafiske formgivning. Videre ble innholdet i artikkelen tilordnet verdier etter genre, geografisk fokus (lokalt/sentralt), omtalte aktører og krav samt holdninger og tendens til aktører og krav. I alt ble hver enhet (artikkel) tilordnet verdier på 60 variabler.

Eidsæthers arbeid er nesten rendyrket kvantitativt. Det kvalitative elementet er begrenset til å vurdere om artikler gir en *manifest vurdering* av aktører eller krav. Eidsæther mener selv han bare har kodet tendens der dette har vært *helt entydig* og *uproblematisk*. Han har funnet relativt få artikler med så klare standpunkter.

Analysen blir deretter basert på rent kvantitative data, altså hvor mange og hvor lange artikler de ulike aviser har trykket, størrelsen på overskriften, illustrasjon, tema, hvilke aktører og saker som er omtalt osv. Avhandlingen inneholder ikke ett eneste sitat fra noen av avisene. Fordi det er grunn til å tro at tekstens karakter har endret seg siden 1974 (jf. f.eks. Henrik Rahms (2001) språklige analyse av svenske avisers dekning av streiker), kan det gjøre en sammenlikning av dekningen i 1974 og 2002 noe mangelfull.

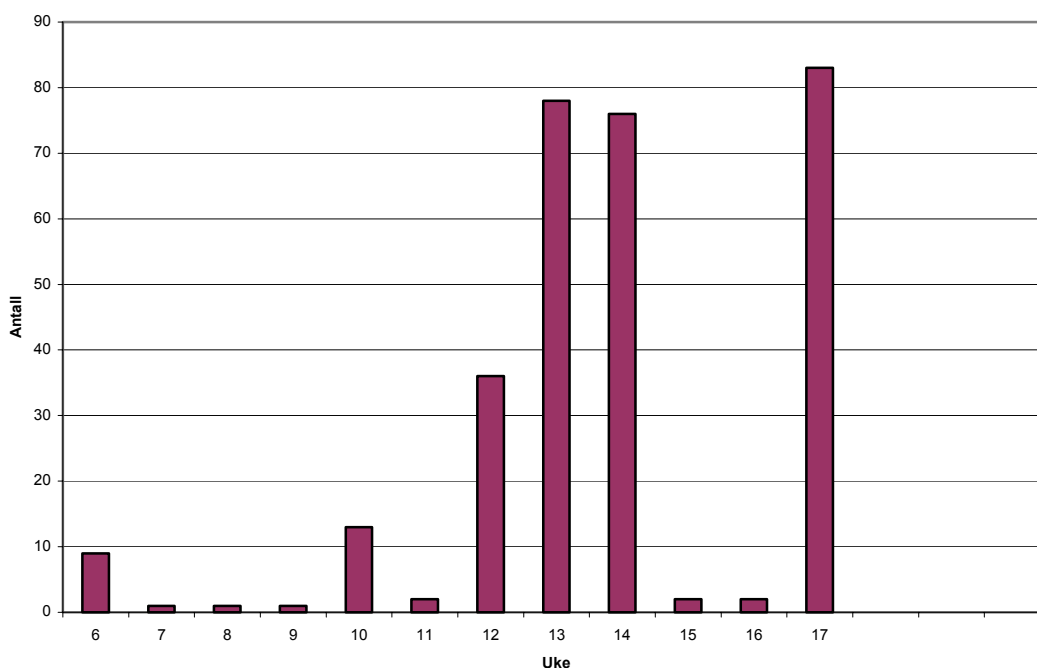
⁷ Pearsons r

Eidsæthers hovedkonklusjoner vil gå fram av følgende gjennomgang:

2.3.1 Kvantitet

De 18 avisene brakte i alt 304 artikler om verkstedoppgjøret. Antallet pr. avis varierte fra null til 41. Gjennomsnittlig trykket hver avis 16,9 artikler av ulik størrelse i løpet av de tre månedene det ble samlet inn data for. Artiklene ble i hovedsak publisert i samband med sentrale hendinger i oppgjøret. Det går fram av denne figuren:

Figur 2.1. Antall artikler om verkstedoppgjøret i 1974 etter uke.

I Eidsæthers rapport er bare artikler i ukene 6,10,12-14 og 17 datofestet. De øvrige ni artiklene er her jevnt spreidd på de øvrige fem ukene.

Som vi ser, er det en sterk konsentrasjon rundt ukene 12, 13, 14 og 17. De to første av disse ukene rommet en nokså dramatisk mekling og regjeringens bidrag til oppgjøret, den første såkalte "Kleppe-pakken". I uke 17 ble det avholdt en svært jevn og spennende uravstemning om resultatet som i tillegg hadde sterke, politiske overtoner.

Oppgjøret ble i all hovedsak dekket på nyhetsplass. Det framgår av denne tabellen:

Tabell 2.5 Artikler etter artikkeltype. (N=304)

Artikkeltype	Andel
Leder	15
Nyhet	45
Notis ⁸	34
Annet	6
Sum	100

⁸ Notiser er tekster som er kortere enn 15 cm.

79 % av artiklene er altså nyheter, reportasjer og notiser. 15 % er ledere, mens ”annet”, som omfatter alt fra petiter til leserinnlegg, bare utgjør 6 %. I alt er det skrevet 46 ledere i de 18 avisene om verkstedoppjøret. Det er i gjennomsnitt knapt tre ledere eller tilsvarende pr. avis.

Artiklene er også delt inn etter lengde. De aller fleste artiklene om oppjøret var forholdsvis korte. I tillegg til 39 % notiser under 15 cm, var 35 % kortere enn 30 cm og bare 7 % lengre enn 45 cm. (En tabloidside uten bilder rommer til sammenlikning 150 cm tekst)

2.3.2 Forfattere

Artiklenes forfattere framgår av tabellen under:

Tabell 2.6 Andel artikler etter forfatter. (N=304)

Forfatter	Andel
Egne journalister	50
NTB	32
Politiske pressekontor	3
Andre	13
Ukjent	2
Sum	100

Halvparten av artiklene er som vi ser, skrevet av avisas egne journalister eller redaktører. Tredjedelen er hentet fra byråer, mens 13 % av stoffet kommer fra andre bidragsyttere (leserbrev og klippspalter som var ganske populære på 70-tallet).

2.3.3 Aktører

Eidsæther har ikke registrert kilder i den forstand begrepet vanligvis benyttes (som aktører som gir opplysninger til avisa av en eller annen art). Han opererer i stedet med det nærliggende begrepet ”omtale av aktører”. Det skiller seg fra ”kilder” ved at rene vurderinger av en aktør for eksempel på lederplass, omfattes av dette begrepet. Slik Eidsæther har registrert de ulike aktørene, opptrer de i materialet på denne måten:

Tabell 2.7. Aktører i andel av artikler. (N=304)

Aktør	Antall artikler	Prosent*
Jern og Metall sentralt	155	51
Jern og Metall lokalt	28	9
Jern og Metall forhandlere	43	14
Jern og Metall medlem	92	30
LO	63	21
MVL sentralt	97	32
MVL forhandlere	13	4
MVL Medlem	1	-
NAF	42	14
Riksmeklingsmannen	70	23
Regjeringen	89	29

*Summen kan overstige 100 fordi det kan opptre flere aktører i en artikkel.

Vi ser at arbeidstakersiden samlet er klart mer omtalt enn arbeidsgiversida. Jern og Metall-tillitsvalgte og -medlemmer er omtalt i alt 381 ganger mens arbeidsgiversida er omtalt 153 ganger, dvs. mindre enn halvparten. Utenom partene i oppjøret er riksmeklingsmannen og regjeringen mye omtalt. Det er naturlig ettersom verkstedoppjøret gikk til mekling to ganger

og ettersom regjeringen bidro direkte. Det framkommer dessverre ikke i Eidsæthers undersøkelse om andre aktører opptrer som kilder eller blir omtalt i artiklene om verkstedoppgjøret.

Dekningen i 1974 ble i stor grad konsentrert om to begivenheter, Kleppe-pakken og uravstemningen. Eidsæther oppsummerer at hans avisers ”dekning av oppgjøret var relativt begrenset og konsentrert om de mest spennende begivenhetene”.

Lite er nytt under solen i pressedebatten. Også i 1974 var det åpenbart en diskusjon om pressas ”sensasjonsjag”. Eidsæther spør om det er riktig å karakterisere avisenes dekning av tariffoppgjøret som sensasjonsjag. Han svarer selv:

”Det avhenger selvsagt av hva man legger i begrepet. Mener man konsentrasjon om spennende og oppsiktsvekkende begivenheter, ser det imidlertid ut til at dette til en viss grad er riktig betegnelse da presentasjonen av 'Kleppepakken', avtaleutkastet og uravstemning nettopp var spennende og/eller oppsiktsvekkende begivenheter. Men det samme må også sies om enkelte andre hendinger, for eksempel forhandlingsbrudd og meklingsbrudd, som ikke fikk så bred omtale.” (Eidsæther 1976:41)

2.3.4 Tendens

Eidsæther har som nevnt en ganske streng operasjonalisering av tendens. Han aksepterer bare manifeste vurderinger, altså vurderinger der en aktør eller et krav vurderes positivt eller negativt i klartekst. Han finner da at aktører og krav i liten grad vurderes av avisene. men når de gjør det, er det i hovedsak til arbeidstakersidens fordel. Det framkommer av disse tallene, som vi har regnet om til en vurderingsindeks vi vil bruke på våre egne data. Indeksen er meget enkelt. Den beskriver andel artikler med positiv vurdering av en aktør/et krav minus andel artikler med negativ vurdering av en aktør/krav.

Tabell 2.8 Vurdering av ulike aktører. Indeks. Alle artikler 1974. (N=304)

Aktør	Indeks
Jern og Metall sentralt	+4
Jern og Metall lokalt	+3
MVL sentralt	-2
MVL lokalt	0
Regjeringen	+2
LO	+2
NAF	-3

Som vi ser, er det små utslag, og det skyldes *ikke* at ulike tendenser i ulike aviser opphever hverandre. Det skyldes at de aller fleste artiklene om temaet er nøytrale i forhold til aktørene i oppgjøret. Tendensen er ellers at arbeidstakeraktørene får en meget svak positiv vurdering, mens arbeidsgiveraktørene får en tilsvarende svak negativ vurdering. Kravene blir – slik tendensen er operasjonalisert – knapt vurdert av avisene i det hele tatt.

2.4 Variasjoner i dekning i 1974

I 1974 var de aller fleste aviser fortsatt tilknyttet et parti, men det er en utbredt oppfatning at løsrivingen av partiene var i gang (se f.eks. Simensen 1999:99) Partitilknytningen var sterkest i A-pressen, der Arbeiderpartiet ikke bare var (del)eier av avisene, men også hadde vedtektsmessig rett til å nedlegge avisen og overta eiendelene hvis avisen brøt med Arbeiderpartiets prinsippprogram. De såkalte ”upolitiske” avisene og aviser tilknyttet borgerlige partier var privateide, oftest av lokale familier og hadde en selvvalgt og løserer tilknytning til partiene.

Avisene deles i denne analysen i to partigrupper, på den ene siden arbeideravisene eller de ”sosialistiske avisene”, på den andre siden de ”upolitiske” og borgerlige avisene, som omtales som ”ikke-sosialistiske” aviser.

Avisene kom også ut på steder med ulik næringsstruktur, det vil i denne sammenheng si ulik andel industrisysselsetting og på steder som holdt seg med kommunestyre med ulik politisk sammensetning. Som nevnt er avisutvalget nettopp gjort for å få med aviser som utgis i ulike omgivelser.

I dette avsnittet vil vi referere de variasjoner i dekning Eidsæther finner etter partitilknytning, konkurransesituasjon og omgivelser.

2.4.1 Kvantitet

Avisens partitilknytning har betydelig innflytelse på omfanget av dekningen. Mens de åtte sosialistiske aviser i gjennomsnitt trykket 21,4 artikler om verkstedoppgjøret, presenterte de ti ikke-sosialistiske avisene bare 13,3 artikler hver. Dette skjedde til tross for at de ikke-sosialistiske avisene i gjennomsnitt hadde vesentlig høyere opplag enn de sosialistiske (19700 mot 13300⁹).

De sosialistiske avisene hadde også en mer ”jevn” dekning, dvs. de dekket hele forløpet av oppgjøret i større grad enn de ikke-sosialistiske avisene som konsentrerte dekningen mer om de nyhetsmessige toppukene rundt Kleppe-pakken og uravstemningen. De borgerlige avisene hadde 82 % av artiklene i løpet av disse tre ukene, mens de Ap-avisene hadde 74 % av artiklene i samme tidsrom.

Den politiske strukturen hadde også betydning for omfanget av dekningen. I kommuner med borgerlig flertall trykket avisene i gjennomsnitt 20,8 artikler om oppgjøret. I kommuner med sosialistisk flertall var tilsvarende tall bare 13 artikler pr. avis. Men samtidig har avisene i de borgerlige kommunene i gjennomsnitt mer enn dobbelt så høyt opplag som avisene i sosialistiske kommuner (19200 mot 9000). Eidsæther har ikke regnet på dette, men sier at avisene i de borgerlige kommunene er større og derfor hadde både ”ressurser og spalteplass å avse til denne begivenhetsrekken”.

Han mener også å se at borgerlige aviser i sosialistiske kommuner har en jevnere og mer allsidig dekning enn borgerlige aviser i borgerlige kommuner. Mens de borgerlige avisene i sosialistiske kommuner i større grad demonstrerer interesse ved hjelp av layout osv. enn ikke-sosialistiske aviser i borgerlige kommuner. For arbeideraviser finner han ikke slike forskjeller. Alle Ap-aviser i utvalget dekker verkstedoppgjøret jevnt og fylldig.

Han konkluderer med at omgivelsenes politiske struktur har relativt stor effekt på de borgerlige avisenes dekning av verkstedoppgjøret, men ikke på de sosialistiske avisenes.

Konkurransesituasjon

Hvordan virket avisenes konkurransesituasjonen inn på omfanget av dekningen av verkstedoppgjøret i 1974? Det går fram av denne tabellen:

Tabell 2.9 Gjennomsnittlig antall artikler pr. avis etter konkurransesituasjon og partitilknytning i 1974. (N=304)

	Monopol/ Nr. 1	Nr.2
Ap	16.7	24.2
Ikke-sosialistisk	14.0	7.0*

*Bare en avis i denne kategorien

⁹ Tall fra 1972.

Med det forbehold at det bare er en avis i den ene kategorien, ser vi at Ap-aviser skriver mer om tariffoppgjøret når de er nr. 2-avis enn når de er i dominerende posisjon på utgiverstedet. For ikke-sosialistiske aviser er det omvendt. Det er logisk – ettersom nr. 2-aviser normalt har en politisk snevrere lesergruppe – som oftere holder avisen av politiske grunner og derfor kan derfor antas å være mer på linje med avisas politiske prioriteringer.

2.4.2 Tendens

Partitilknytning

Ut fra eierskap og lesergrunnlag ville det være grunn til å tro at arbeideravisene ville være mer positive til fagbevegelsen og dens krav enn de ikke-sosialistiske avisene. Dette bekreftes da også av Eidsæthers funn i 1974:

Tabell 2.10 Avisenes holdning til aktører etter partitilknytning. Alle aviser 1974.

	Ap-aviser	Ikke-sosialistiske
Jern og Metall sentralt	+6	0
Jern og Metall lokalt	+5	+1
MVL sentralt	-4	+1
MVL lokalt	0	0
Regjeringen	+9	-8
LO	+2	+2
NAF	-6	0
N=	(171)	(133)

Som vi ser, menes det nokså lite i avisene i 1974. Men det er i hovedsak de sosialistiske avisene som mener noe, og deres standpunkt er svakt positivt til fagbevegelsen og den sittende Ap-regjeringen. De ikke-sosialistiske avisene mener stort sett ikke noe om aktørene i verkstedoppgjøret, i tillegg er deres meninger motstridende. Det klareste standpunktet er en skepsis til Ap-regjeringen, som bare indirekte var part i oppgjøret. (Eidsæther skriver at den negative holdningen til regjeringen bl.a. skyldes at Kleppe-pakkene inneholdt innstramminger for næringslivet)

Om kravene menes det enda mindre, men det som fins av meninger går i samme retning: Ap-avisene er positive til fagbevegelsens krav, mens de ikke-sosialistiske avisene har svake og varierende oppfatninger. I sum blir de svakt negative.

Eidsæther finner også at mens de ikke-sosialistiske avisene nesten utelukkende markerer holdninger på lederplass, presenterer arbeideravisene en rekke manifeste holdninger på nyhetsplass.

Han konkluderer med at

”sosialistiske aviser brakte flere vurderinger og var langt mer ensidige enn de borgerlige avisene. Borgerlige aviser var tilsynelatende mer nyanserte i vurderingene av oppgjørets hovedparter, samtidig som deres vurderinger stort sett ble presentert på lederplass. Dette var i mindre grad tilfelle for de sosialistiske avisene. Det ser derfor ut til at presentasjonen av tariffoppgjøret i sosialistpressen ble satt inn i en politisk ramme, og at dette ikke i samme grad var tilfelle for borgerpressen.”

Lokale forhold

Hva slags betydning har politisk struktur, dvs. andelen sosialistiske velgere, i utgiverkommunen? Det framgår av denne tabellen:

Tabell 2.11 Holdning til aktører etter politisk struktur i utgiverkommunen.

	Høy sosialistandel	Lav sosialistandel
Jern og Metall	+9	+5
MVL	-3	-1
Regjeringen	+2	+2
LO	+3	+2
NAF	-5	-2

Vi ser altså en svak tendens i retning av mer sympati med fagbevegelsen i sosialistiske kommuner. Men ettersom det er flere sosialistiske aviser i sosialistiske kommuner og et flertall borgerlige aviser i borgerlige kommuner, kan dette være en såkalt spurios sammenheng. En nærmere studie tyder på at denne sammenhengen forsvinner når vi kontrollerer for partitilhørighet.

Eidsæther undersøker også næringsstrukturens betydning og mener å se at borgerlige og sosialistiske aviser tilpasser sin profil etter andelen industriarbeidere i utgiverkommunen. Jeg synes ikke hans tall gir grunnlag for en slik konklusjon. Hovedinntrykket er tvert i mot at partitilknytningen avgjør profilen i alle typer kommuner: De ikke-sosialistiske avisenes holdninger er de samme uansett hvor mange industriarbeidere som bor i utgiverkommunen. Det er derimot en svak tendens til at de sosialistiske avisene blir mer positive til Jern- og Metallarbeiderforbundet når andelen industriarbeidere i kommunen øker.

Markedsposisjon

Er det så noen sammenheng mellom avisens markedsposisjon og deres vurderinger av aktører og krav. Ja, det ser slik ut. Ap-aviser som er størst eller alene på utgiverstedet, er mindre tydelige i sin støtte til fagbevegelsen.

Tabell 2.12 Ap-avisers holdning til aktører etter markedsposisjon.

	Dominans	Nr.2
Jern og Metall	+4	+14
MVL	-6	-3
Regjeringen	+12	+7
LO	+2	+2
NAF	-10	-4

Eidsæther mener også å finne at den ikke-sosialistiske nr. 2-avisen hadde tydeligere partipreg og mindre jevn dekning av verkstedoppgjøret enn de ikke-sosialistiske dominansavisene.

Samlet synes det altså å være en svak tendens til at dominerende aviser er mindre politisk tydelige enn nr. 2-aviser. Men markedsposisjon har klart mindre effekt enn partitilknytningen.

Eidsæther oppsummerer sin undersøkelse slik:

”Uavhengig av forskjellige sider ved omgivelsene og av avisens forskjellige situasjoner på markedet, var således interessen for oppgjøret større og dekningen jevnere i sosialistavisene enn i ikke-sosialistiske aviser. Og alltid lå aktiviteten i ikke-sosialistiske aviser i ugunstige omgivelser (altså i kommuner med sosialistisk flertall eller høy industriandel) nærmest aktiviteten i de sosialistiske avisene.

Også mht. til vurderingstendens var det klar forskjell på aviser med forskjellig partitilhørighet, uansett omgivelse og markedsposisjon. Sosialistavisene støttet ensidig arbeidstakerne, mens de borgerlige avisene ikke markerte seg. Dvs. de bragte tilnærmet like mange synspunkter til støtte for hver av partene. Samtidig presenterte borgeravisene generelt flere av sine synspunkter på lederplass enn sosialistavisene.”

I forhold til det som er vanlig oppfatning i ettertid, må det kunne sies at denne undersøkelsen tyder på at dekningen av tariffoppgjøret var overraskende lite politisert, at avisene i 1974 først og fremst informerte leserne om oppgjøret og i mindre grad vurderte og karakteriserte aktører og krav. De forholdsvis få vurderinger som gjøres følger derimot et tydelig mønster der forskjellene i hovedsak kan forklares av partitilhørighet og konkurransesituasjon.

2.5 Dekningen av verkstedoppgjøret i 2002

Jeg har analysert avisenes dekning av verkstedoppgjøret i 2002 ved å gå gjennom alle artikler i 18 aviser (se avsnitt 2.2) i perioden 1. januar til 1. mai 2002. Jeg har registrert alle artikler som handler om verkstedoverenskomsten og forhandlingene om den. I tillegg har jeg tatt med artikler som handler om lønnsoppgjøret som sådan – hvis verkstedoppgjøret var særskilt nevnt.

2.5.1 Kvantitet

Jeg har i alt funnet 124 større eller mindre artikler som handlet om verkstedoppgjøret i 2002. Det betyr at gjennomsnittlig ble tariffoppgjøret for denne sektoren avspist med 6,9 artikler pr. avis. Det er – som vi skal komme tilbake til senere i kapitlet – en klar nedgang fra 1974. I de 18 avisene var det til sammen 4346 spaltecentimeter omtale av oppgjøret. Det betyr et gjennomsnitt pr. avis på 241 cm. Til sammenlikning er en full tabloidside ca. 150 cm tekst. Med titler, bilder osv. tilsvarer altså dekningen mellom to og tre sider pr. avis i løpet av hele perioden, eller om lag det samme som Bergensavisen bruker hver dag på fotballaget Brann.

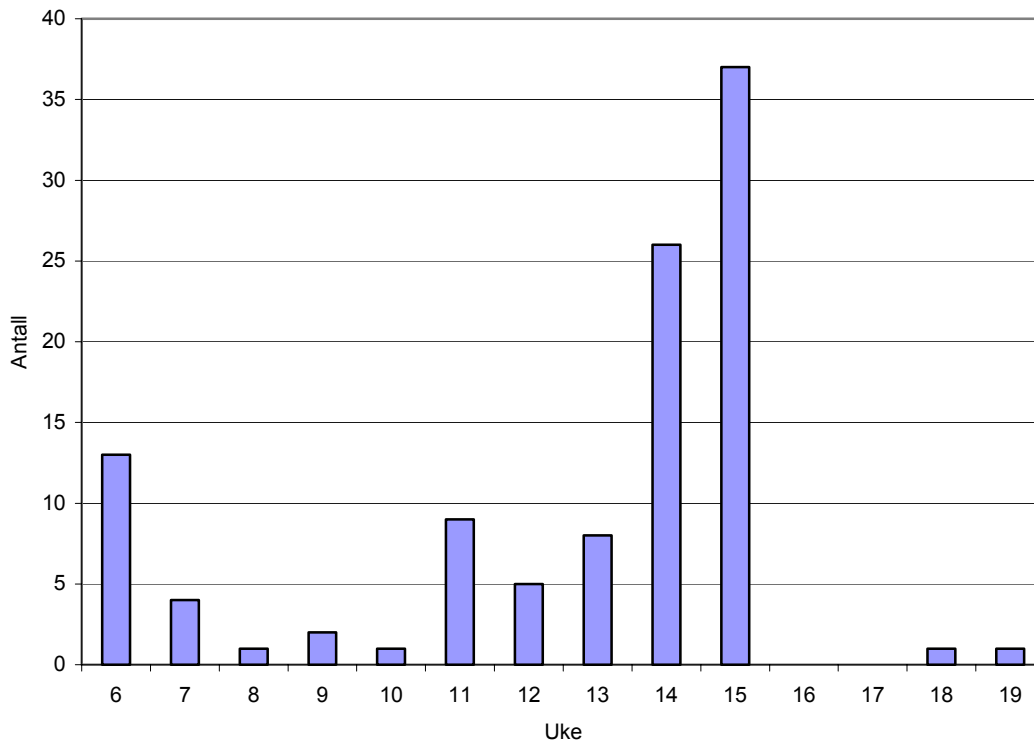
Min første konklusjon er følgelig at dekningen av verksted-oppgjøret i 2002 gjennomsnittlig var meget beskjeden.

Men dekningen varierer en god del mellom avisene. To av avisene i vårt utvalg hadde – så vidt jeg kunne registrere – ingen dekning av oppgjøret overhodet. Fire aviser skiller seg ut med klart mest omfattende dekning. De trykte mellom 12 og 18 artikler og brukte alle rundt 600 spaltecentimeter til å fortelle om oppgjøret. Men selv de avisene som har mest omfattende dekning, bruker altså ikke mer enn rundt 6-8 tabloidsider på det viktigste lønnsoppgjøret våren 2002. Vi kommer nærmere tilbake til forskjellene mellom avisene i senere avsnitt.

Dekningen av verkstedoppgjøret var konsentrert til to tidspunkter; diskusjonen rundt og vedtaket av og presentasjonen av LOs krav i februar og forhandlingsbruddet og meklingen med påfølgende resultat i april.

Fordelingen over tid framgår av denne figuren:

Figur 2.2 Antall artikler etter uke. Alle aviser.

Som vi ser er deknningen konsentrert om ukene 14 og 15: Da ble det gjennomført mekling, det ble brudd i meklingen og deretter presentert et avtaleutkast. Over halvparten av alle artiklene om oppgjøret kom på trykk disse to ukene.

20 av de i alt 124 artiklene som ble publisert om verkstedoppgjøret 2002, kom på trykk 10. april, dagen etter at avtaleutkastet forelå. Av de 18 avisene i utvalget, hadde 11 omtale av lønnsoppgjøret denne dagen. 15 % av artiklene ble videre trykket i samband med kravutforming og presentasjonen i februar. Dette viser at avisenes interesse er svært nært knyttet til *hendinger* i oppgjøret. Det viser også at avisenes dekning av tariffoppgjøret er styrt av hendinger utenfor avisene selv. Avisene responderer på ytre begivenheter, i mindre grad styrer redaksjonen selv når og hvordan en viktig begivenhet som et tariffoppgjør skal omtales.

Artikkeltype

Artiklene fordeler seg jevnt mellom ledere/kommentarer og nyheter/reportasjer. Jeg har også registrert en del notiser (men notisene er nok underrepresentert fordi de er lette å overse ved gjennomlesning av aviser).

Tabell 2.13 Artikler om verkstedoppgjøret 2002 etter artikkeltype.

Artikkeltype	Antall	Prosent
Kommentar/leder	42	34
Nyhet/reportasje	69	56
Notis	8	6
Innlegg m.v.	5	4
Sum	124	100

Om lag to tredeler av artiklene er nyhetsartikler av ulik art. En tredel er avisas egne ledere og kommentarer. Det trykkes også noen få leserinnlegg og andre typer stoff om lønnsoppgjøret.

2.5.2 Forfattere

Hvem som har skrevet artiklene, framgår av tabellen under:

Tabell 2.14 Artikler om verkstedoppgjøret i 2002 etter forfatter.

Forfatter	Antall	Andel
Egne journalister	61	49
ANB	38	31
NTB	18	15
Leserinlegg	5	4
Sum	124	99

Om lag halvparten av artiklene om tariffoppgjøret er skrevet av avisas egne journalister og/eller redaktører, de øvrige stammer i hovedsak fra de to store nyhetsbyråene Avisenes Nyhetsbyrå (A-pressens) og Norsk Telegrambyrå.

2.5.3 Aktører

Hvilke aktører i tariffoppgjøret er så omtalt i avisenes dekning av lønnsoppgjøret? Det går fram av denne tabellen:

Tabell 2.15 Aktører omtalt i alle avisers dekning av verkstedoppgjøret i 2002. I prosent av alle artikler. (N=124)

Aktør	Antall	Prosentandel*
Fellesforbundet sentralt	65	52
Fellesforbundet forhandlere	3	2
Fellesforbundet lokalt	30	24
Fellesforbundet medlem	4	33
LO	37	30
TBL sentral	46	37
TBL forhandlere	2	2
TBL lokal	4	3
TBL medlem	2	2
NHO	22	18
Riksmeklingsmannen	31	25
Regjeringen	6	5

* Summen overstiger 100 % fordi flere aktører kan opptre i hver artikkel.

Som det framgår av denne tabellen, blir arbeidstakersiden omtalt i høyere grad enn arbeidsgiversiden i artiklene om lønnsoppgjøret. Det går igjen på alle nivåer: LO er mer omtalt enn NHO, Fellesforbundet sentralt er mer omtalt enn TBL sentralt og Fellesforbundets lokale tillitsvalgte og medlemmer blir klart mer omtalt enn TBLs lokale tillitsvalgte og medlemmer.

Det er en sterk konsentrasjon av omtalen av de lokale tillitsvalgte. Hele 25 av 30 omtaler finner sted i ukene 14 og 15, altså under meklingen og framlegging av avtaleutkastet.

Riksmeklingsmannen er den aktør utenom partene som er mest omtalt. Det er naturlig. Riksmeklingsmannen spiller en stadig mer sentral rolle i forhandlingene. Partene avslutter sjelden forhandlingene på egen hånd, og når partene kommer til mekling er det kort tid til en eventuell streik. Nyhetsverdien i lønnsoppgjørene topper seg med andre ord når riksmeklingsmannen kommer på banen.

2.5.4 Tendens

Får så de ulike aktørene positiv, negativ eller nøytral omtale i artiklene? For å beskrive avisenes vurderinger har jeg som nevnt laget en enkel indeks. Indeksen består av andel artikler der aktøren har fått positiv omtale minus andel artikler der aktøren har fått negativ omtale. Indeksen måler derfor både retning og styrke i den omtalen som har vært.

Tabell 2.16 Vurderingsindeks for aktører i lønnsoppgjøret. Alle aviser. (N=124)

Aktør	Vurderingsindeks
Arbeidstakere i alt*	+35
Fellesforbundet sentralt	+16
Fellesforbundet lokalt	+19
LO	+9
Arbeidsgivere*	-2
TBL sentral	-2
TBL lokal	+2
NHO	-3
Riksmeklingsmannen	+7
Regjeringen	-2

* Disse tallene avviker fra summen av hver enkelt arbeidsgiver/taker-gruppe, fordi flere grupper kan omtales i en artikkel. I så fall telles den bare med en gang. Det er artiklene som er enheter i undersøkelsen.

Som det framgår av disse tallene, er tendensen helt klar: Arbeidstakerne får samlet sett en velvillig vurdering i omtalen av lønnsoppgjøret i 2002, mens arbeidsgiversiden får en tilnærmet nøytral omtale.

Det er Fellesforbundet sentralt og lokalt som gis den mest positive omtalen. En av årsakene til dette er måten vi har kodet artiklene på. Jeg har kodet artikler der en av partene noenlunde uimotsagt slipper til med sin versjon som positiv.

Som vi har nevnt, dreide verkstedoppgjøret i 2002 seg om fire hovedspørsmål: Generelle tillegg, spesielle tillegg (i praksis et offshoretillegg), tariffestet tjenestepensjonsordning og mer fleksible arbeidstider.

Av disse kravene ble pensjonsspørsmålet suverent mest omtalt. I 82 av de 124 (dvs. i 66 % av artiklene) var pensjonskravet omtalt eller nevnt. De generelle tilleggene ble nevnt i 56 artikler, mens arbeidsgivernes hovedkrav om mer fleksible arbeidstider bare ble omtalt i 22 artikler.

Når det gjelder evalueringene av disse kravene, samsvarer resultatet med evalueringen av partene. Arbeidstakernes krav blir gjenstand for mer positiv omtale enn arbeidsgivernes:

Tabell 2.17 Vurderingsindeks¹⁰ for krav i verkstedoppgjøret 2002. Alle aviser. (N=124)

Krav	Vurderingsindeks
Tjenestepensjon	+29
Generelle tillegg	+13
Særlig tillegg	+1
Mer fleksibel arbeidstid	0

¹⁰ Indeksen er forklart på side 22.

Det er liten tvil om at avisene var relativt positive til kravet om en tariffestet tjenestepensjonsordning. Argumentasjonen fulgte stort sett arbeidstakernes argumentasjon, at reduksjonen av Folketrygden har ført til et for stort gap mellom pensjonsrettighetene til arbeidstakere med tjenestepensjon og arbeidstakere uten slik tilleggspensjon knyttet til jobben.

I en ANB-artikkel som ble trykket i litt ulik versjon i en rekke aviser, heter det f.eks.:

”Det nye klasses skillet som har oppstått tilsier at dette spørsmålet må finne sin løsning...spørsmålet er hvor mye det skal koste bedriftene.” (Telemarksavisa 3.4.02)

Mens den borgerlige Stavanger Aftenblad var opptatt av at kravet ikke ville bli særlig dyrt fordi en stor andel av de organiserte i sektoren allerede hadde tjenestepensjon:

”Desto mindre løft er det å tilby ordninger også til de siste 20 prosentene.” (Stavanger Aftenblad 5.4.02)

Bergensavisen skrev følgende:

”Derfor er fagbevegelsens pensjonskrav like mye et ungdomskrav som et krav for gamle gubber.” (Bergensavisen 12.3.02)

En Ap-avis, Rogaland Avis, uttrykte på kommentarplass skepsis til kravet, men det var fra ”venstre”, fordi forfatteren mente at en anstendig pensjon er det offentliges ansvar:

”Jeg er enig med NHO: De bedrifter som har råd til det bør kunne ha et slikt tillegg som et 'lokalt gode'. Men det er helt urimelig at en anstendig pensjon skal være avhengig av at de jobber her eller der.” (Rogalands Avis 4.4.02)

Mens Varden intervjuet en lokal fagforeningsleder (med egen tjenestepensjon) som sa det slik:

”Vi stiller oss solidarisk med dem, hvis det kommer til streik...en streik vil for øvrig aldri være passende.” (Varden 9.4.02)

Det er også i hovedsak en positiv holdning til kravet om generelt tillegg, men mange av avisene støtter kravet fordi det er såpass *lavt*. Avisa Tromsø skrev f.eks.:

”Derfor er eventyrkrav et fremmedord i privat sektor. Arbeidstakerne vet at strikken ikke kan tøyes for langt.” (Tromsø 3.5.02)

Arbeidsgiverne får langt mindre støtte til sitt hovedkrav om mer fleksible løsninger. Det skjer ikke ved at avisene uttrykker klar motstand mot kravet. Det skjer ved at det knapt finnes artikler som viser støtte til en slik reform.

2.6 Variasjoner i dekning i 2002

I 2002 hadde alle norske aviser (unntatt en) formelt brutt med sine partier, men avisene har fortsatt en partihistorie og de fleste har formålsparagrafer som plasserer dem i en ideologisk tradisjon. I dette avsnittet skal jeg vise hvordan avisenes partihistorie har betydning for dekningen av verkstedoppgjøret i 2002.

Jeg vil også se om det er noen sammenheng mellom avisenes partipolitiske og næringsmessige omgivelser og holdningen til verkstedoppgjøret. Endelig vil jeg sammenlikne avisene etter konkurransesituasjon på avismarkedet i utgiverkommunen.

2.6.1 Kvantitet

Det er for det første en klar sammenheng mellom opplag og dekning. Aviser med opplag over 20.000 har i gjennomsnitt trykket 10 artikler om lønnsoppgjøret, aviser med opplag under 20.000 har bare trykket 4,8 artikler i gjennomsnitt. Hvis vi antar at aviser med høyt opplag også har relativt god økonomi, er det slik at aviser med god økonomi skriver mer om verkstedoppgjøret enn aviser med mindre penger.

2.18 Gjennomsnittlig antall artikler pr. avis etter avisens partihistorie og konkurransesituasjon i 2002.

	Monopol	Nr.1	Nr.2	Total
Ap	6,5	1,5	12	10
Ikke-sosialistisk	3,5	10,5	3	8
Total	4,3	7,5	8,8	6,9

Som vi ser er det samvariasjon mellom konkurransesituasjon og partihistorie. Monopolavisene har en middels dekning, mens dekningen i byer som har avis konkurranse, varierer mye. Der Ap-avisen er størst, er det svært begrenset dekning. Der den ikke-sosialistiske avisen er størst, er det høy dekning.

Et tydelig trekk er at konkurrerende aviser skriver *like mye* om verkstedoppgjøret. I alle byene med avis konkurranse har de konkurrerende avisene om lag like mange artikler om oppgjøret. I Sunndal ble oppgjøret knapt omtalt verken i Aura Avis eller Driva, mens avisene både i Bergen og Stavanger begge hadde omfattende dekning av oppgjøret.

I utvalget er det ti aviser med ikke-sosialistisk partihistorie og åtte aviser som har vært arbeideraviser. Det er en forskjell i omfanget av dekningen. Mens Ap-avisene i gjennomsnitt har åtte artikler om verkstedoppgjøret, hadde de ikke-sosialistiske avisene seks.

Tabell 2.19 Artikkelgenre etter partihistorie i 2002.

	Ap	Ikke-sosialistisk
Leder	55	12
Nyhet	34	77
Notis	6	7
Annet	5	5
Sum	100	101
N=	(64)	(60)

Det er en tydelig sammenheng mellom genrebruk og partihistorie. A-presse-avisene har en langt større andel ledere og kommentarartikler om tariffoppgjøret. Hele 55 % av artiklene er ledere og kommentarer, mot bare 12 % i de ikke-sosialistiske avisene.

De ikke-sosialistiske avisenes dekning gjøres i all hovedsak gjennom nyhetsartikler. 77 % av disse avisenes dekning er gjort gjennom alminnelige nyhetsartikler.

Det er liten forskjell i stabiliteten i dekningen mellom Ap-aviser og ikke-sosialistiske aviser. Både Ap-aviser og ikke-sosialistiske aviser dekker verkstedforhandlingene på om lag samme måte. Det kan se ut til at de ikke-sosialistiske avisene har en noe mer stabil dekning, men forskjellene er små. Både arbeideraviser og de andre avisene konsentrerer dekningene rundt kravpresentasjon og meklingen/avtaleutkastet.

Hva betyr omgivelsene for den totale dekningen av verkstedoppgjøret? Er det slik at aviser i byer med høy andel industriarbeidere og høy andel sosialistiske velgere har en mer omfattende dekning av dette oppgjøret enn aviser i byer med mindre industri og mer ikke-sosialistisk anlagte velgere? Svaret på dette spørsmålet finner vi i følgende tabell:

Tabell 2.20 Antall artikler om verkstedoppjøret etter partihistorie og andel industriarbeidere i utgiverkommunen i 2002. (N=124)

	Høy	Lav	Total
Ap	4,7	10	8
Ikke-sosialistisk	4	7,3	6
Total	4,3	8,5	6,9

Tallene viser at de økonomiske omgivelsene spiller en rolle. Men det er ikke slik at man i byer med mange industriarbeidere er mer opptatt av det viktigste industrioppjøret enn aviser i byer med færre industriarbeidere. Det er ganske enkelt omvendt. Det er betydelig mer dekning av verkstedoppjøret i byer med lav industriarbeiderandel enn i byer med høy.

Er det så noen sammenheng mellom omfanget på dekningen av verkstedoppjøret og avisenes politiske omgivelser? Det framgår av denne tabellen:

Tabell 2.21 Gjennomsnittlig antall artikler pr. avis om verkstedoppjøret etter partihistorie og andel sosialistiske velgere i utgiverkommunen i 2002. (N=124)

	Høy	Lav	Total
Ap	7,2	10,5	8
Ikke-sosialistisk	7	4,5	6
Total	7,1	6,5	6,9

Vi finner samvariasjon mellom politiske omgivelser og partihistorie. Mens aviser i kommuner med mange sosialistiske velgere har like omfattende dekning, er det stor forskjell på Ap-aviser og ikke-sosialistiske aviser i kommuner med forholdsvis få sosialistiske velgere. I slike kommuner har Ap-avisene høy dekning og de ikke-sosialistiske avisene lav dekning.

2.6.2 Tendens

Er det så forskjell i vurderingene av tariffoppjøret etter partihistorie? Historisk har Ap-avisene ikke bare sympatisert med fagbevegelsen, de lokale arbeideravisene har i stor grad vært eid av de lokale fagforeningene, og denne makten ble benyttet. Lønnsoppjøret er den viktigste styrkeprøven mellom arbeidstakere og arbeidsgivere.

I partipressas periode er det rimelig å anta at dette førte til at arbeideravisene støttet arbeidstakersiden. Hvordan er så situasjonen i 2002? Hvordan slår partihistorien ut i dekningen etter at partipressen formelt ble avvirket?

Det framgår av denne tabellen, der vi har slått sammen vurderingene av alle arbeidstakerorganisasjonene og alle arbeidsgiverorganisasjonene:

Tabell 2.22 Holdning til arbeidstakere og arbeidsgivere i dekningen av verkstedoppjøret i 2002 etter partihistorie. (N=124)

	Ap	ikke-sosialistisk	Total
Arbeidstaker	+56	+23	+39
Arbeidsgiver	-3	-10	-7

Som vi ser, er hovedtendensen at både Ap-avisene og de ikke-sosialistiske avisene er positive til arbeidstakerorganisasjonene og (svakt) negative til arbeidsgiverorganisasjonene. Men Ap-avisene er vesentlig mer arbeidstakervennlige enn de ikke-sosialistiske avisene er.

Det samme gjelder synet på kravet om tjenestepensjon. Der er 39 % av artiklene i A-pressa positive mot 20 % av artiklene i de ikke-sosialistiske avisene. Det fins knapt artikler med negativ holdning til pensjon Ap-avisene er også noe mer positive enn de ikke-sosialistiske til det generelle økonomiske kravet fra Fellesforbundet.

Politiske omgivelser ser ut til å spille mindre rolle. Verken holdningen til arbeidsgiver, holdningen til arbeidstaker eller holdningen til det sentrale kravet om tjenestepensjon er påvirket av om utgiverkommunen har borgerlig eller sosialistisk flertall.

Det samme gjelder økonomiske omgivelser. Heller ikke andelen industriarbeidere i kommunen har betydning for avisenes holdning til aktørene i forhandlingene eller til det sentrale kravet om tjenestepensjon

Hvis man går inn på hvert enkelt sted, viser det seg imidlertid at aviser som utkommer i byer med et dominerende innslag av verkstedindustri (som Kongsberg og Rana) har en mer omfattende og mer positiv dekning enn andre aviser.

2.7 Endring i dekning 1974-2002

2.7.1 Kvantitet

Det har vært en kvantitativ nedgang i dekingen av oppgjøret i verkstedsektoren. Eidsæther fant i 1974 304 større eller mindre artikler som omhandlet forhandlingene om verkstedoverenskomsten. I 2002 var det bare 124 artikler i et tilsvarende utvalg aviser. Det betyr en total nedgang på 59 %. Antallet artikler er altså mer enn halvert.

Men en viktig del av reduksjon har skjedd i dekingen av avstemningen. I 1974 var 83 av de 304 artiklene knyttet til avstemningen. I 2002 var det bare en artikkel som handlet om avstemningen. I 2002 var det ingen spenning knyttet til utfallet. Det var ingen organiserte (eller for den saks skyld uorganiserte) krefter som oppfordret til å stemme nei. I 1974 var det stor spenning om utfallet av avstemningen. Det var en reell mulighet for at oppgjøret ville bli nedstemt av medlemmene, og det var partipolitisk interesse knyttet til resultatet, fordi tillitsvalgte med tilknytning til det framrykkende SV oppfordret til å stemme nei, mens tillitsvalgte knyttet til Ap oppfordret til å stemme ja.

Arbeiderpartiet var redd SV kunne utfordre deres tradisjonelle hegemoni i forbundet. Det skjedde ikke. Men oppgjøret i 1974 ble godkjent av medlemmene med minst mulige margin.

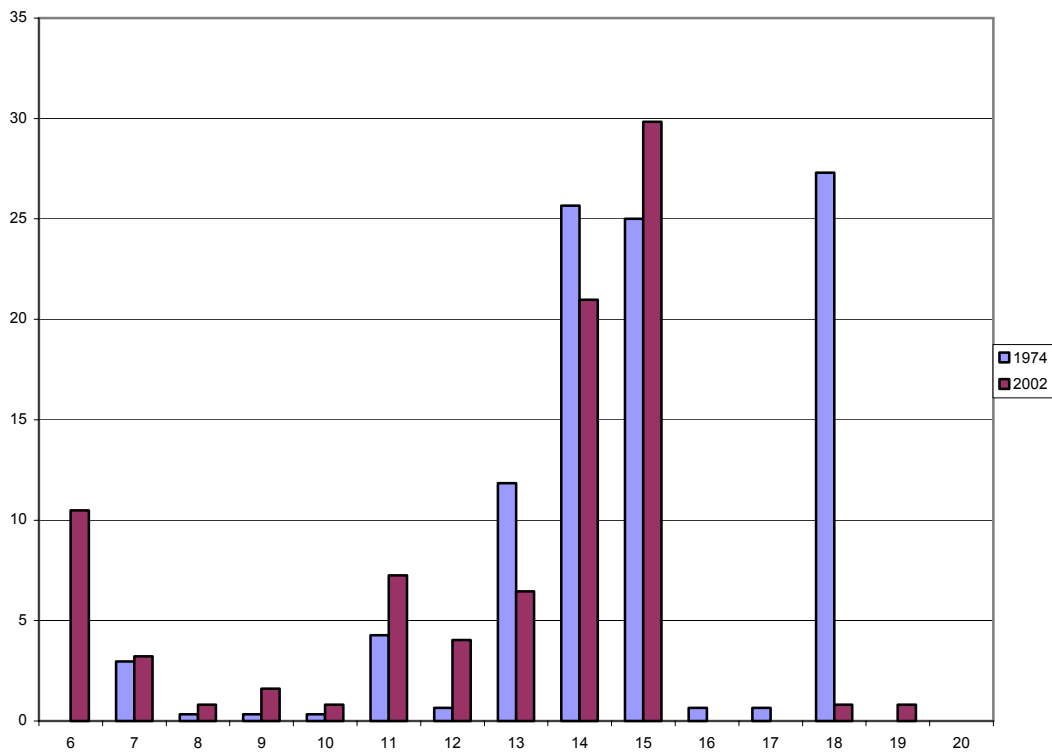
På grunn av disse store forskjellene i konfliktnivå og dermed til tradisjonell nyhetsverdi knyttet til denne delen av oppgjøret, vil det ved en sammenlikning være rimelig å se bort fra artikler knyttet til avstemningen.

Men selv med en slik manøver, er det en betydelig nedgang i antallet artikler. I så fall dreier det seg om en nedgang fra 221 til 124 artikler.

Dette skjer altså til tross for at avisenes stort sett er større i omfang, har flere sider til disposisjon enn i 1974. De har også jevnt over flere ansatte i 1974. Det kan altså ikke være mindre mulighet til å dekke lønnsoppgjøret som er årsaken til nedgangen.

Spredningen av artikler over perioden er tilnærmet identisk. Det framgår av figuren under:

Figur 2.3 Andel artikler om verkstedoppgjøret etter uke og år. (N=428)

*For å vise tendensen, er ukene i 2002 faseforskjøvet.

Dekningen er både i 1974 og 2002 sterkt konsentrert rundt de viktigste hendingene: kravpresentasjon i februar og deretter meklingen og forhandlingsresultatet i april. I 1974 var det en ny topp i anledning avstemningen i månedsskiftet april/mai. Figuren viser at nyhetsvurderingen av verkstedoppgjøret har vært tilnærmet identisk i 1974 og 2002. Verkstedoppgjøret som sak blir bare prioritert *når det skjer noe*. Det lages, som vi ser, knapt forhåndsstoff og heller ikke oppfølgende stoff i ettetid av oppgjøret. Når oppgjøret er slutt (i 1974 etter avstemningen, i 2002 da forhandlingsresultatet forelå) synker deknningen umiddelbart til tilnærmet null. I perioden mellom kravpresentasjon og forhandlingsstart er det på samme måte knapt dekning. Her har det ikke vært noen endring siden fra 1974 til 2002.

Eidsæther skriver at utvalget avisers dekning av oppgjøret var ”relativt begrenset og konsentrert om de mest spennende begivenhetene”. Det samme kan i enda større grad sies om 2002.

I 2002 har vi også innholdsdata som peker i samme retning. Med et par unntak er avisenes dekning av verkstedoppgjøret rendyrket referatjournalistikk, der det knapt fins spor av redaksjonell kreativitet eller undersøkende journalistikk. Til en nærmere analyse har jeg valgt ut en av avisene med forholdsvis bred dekning av oppgjøret, Bergensavisen. I løpet av undersøkelsesperioden trykte den i alt 15 artikler om temaet. Av disse er seks avisas egne ledere og kommentarer, en notis og to kommentarer/leserbrev utenfra.

De resterende seks er nyhetsartikler. Av disse er fire hentet fra Avisenes Nyhetsbyrå i Oslo. To av dem inneholder ”egne saker” med et tall som nyhetspoeng. Det ene tallet er beregnet av Dagsavisen i Oslo i en artikkel som er sendt ut på ANBs¹¹ nett og brukt i en rekke A-

¹¹ Avisenes Nyhetsbyrå (tidligere Apor) produserer egne artikler til de abonnerende avisene, men fungerer også som utvekslingsentral for artikler. Særlig sendes Dagsavisens rikspolitiske saker ut på ANBs nett.

presseaviser, blant dem altså Bergensavisen. Det andre tallet er informasjonssubsidier¹² fra Fellesforbundets administrasjon. Fellesforbundet har regnet ut hvor mye en privat ansatt pensjonist uten tjenestepensjon taper i forhold til en offentlig ansatt med pensjonsordning. Begge oppslagene er interessante og relevante, men altså ikke resultat av Bergensavisens egne initiativer.

Av de to gjenværende egenproduserte artiklene er det en melding om hvor mange som eventuelt blir tatt ut i streik i bergensområdet. Denne informasjonen må stamme fra Fellesforbundet selv. Den siste artikkelen ser derimot ut til å være resultatet av egen journalistisk virksomhet utenfor kontoret. 10. april trykket BA under tittelen ”Mye venting og svært lite søvn” en reportasje om Fellesforbundets beredskapsgruppe i Bergen (som tilbringer våkenetter med kaffe og kortspill mens de venter på et eventuelt streikevarsel).

En annen mellomstor avis i utvalget, Fredriksstad Blad, trykte fire artikler om verkstedoppgjøret i 2002. Samtlige er hentet fra Norsk Telegrambyrå, tre av dem knyttet til meklingen, den fjerde er et referat fra en tale holdt av sentralbanksjef Svein Gjedrem.

De to avisenes dekninger er typisk for avisene i vårt utvalg. Ette mitt syn har mesteparten av dekningen av verkstedoppgjøret karakter av *redaksjonelle pliktløp*.

Fordelingen mellom ulike genre har endret seg noe. Det går fram av tabellen under:

Tabell 2.23 Artikler etter genre og år.

Genre	1974	2002
Leder	15	34
Nyhet	45	56
Notis	34	6
Annet	6	4
Sum	100	100
N=	(304)	(124)

Som vi ser, er det først og fremst færre notiser i 2002, i tillegg har andelen ledere og kommentarer økt noe, mens det er svært få andre typer artikler både i 1974 og 2002. Begge år er det for eksempel svært få leserinnlegg om temaet. Dette er etter alt å dømme, i hvert fall når det gjelder 2002, en følge av at avisene mottok få leserinnlegg om oppgjøret.

Fordelingen mellom forfattere er påfallende stabil. Det viser tabellen under:

Tabell 2.24 Andel artikler etter forfatter og år.

Forfatter	1974	2002
Egne journalister	50	49
NTB	32	15
APOR/ANB	3	31
Andre	13	4
Ukjent	2	0
Sum	100	99
N=	(304)	(124)

Halvparten av artiklene er skrevet av avisas egne journalister og redaktører, mens resten i hovedsak er byråstoff. Andelen ”andre” er noe redusert fra 1974 til 2002.

¹² Informasjonssubsidier er nyhetsmateriale som kilder stiller til disposisjon for en medieorganisasjon.

Tabell 2.25 Andel artikler der en aktør er omtalt - etter år. I prosent av alle artikler.

Aktør	1974	2002
Jern og metall/Fellesforbundet sentralt	51	52
Jern og Metall/Fellesforbundet forhandlere	14	2
Jern og Metall/Fellesforbundet lokalt	9	24
Jern og Metall/Fellesforbundet medlem	30	3
LO	21	30
MVL/TBL sentralt	32	37
MVL/TBK forhandlere	4	2
MVL/TBL Medlem	-	2
NAF/NHO	14	18
Riksmeklingsmannen	23	25
Regjeringen	29	5
N=	(304)	(124)

Fordelingen på kilder er nokså konstant. Det er to endringer av en viss betydning. Regjeringen er i langt mindre grad omtalt i artiklene. Vi ser også at andelen lokale fagforeningstillitsvalgte er økt en god del på bekostning av fagforeningsmedlemmer. Dette kan skyldes noe ulik kodingspraksis. Men det kan også være et uttrykk for den nedprioriteringen av dekningen vi ser av totaltallene. Det krever normalt mindre arbeid å intervju den lokale fagforeningslederen enn å snakke med menige medlemmer.

Hovedkonklusjonen er at dekningen går ned i omfang fra 1974 til 2002, men er stabil i form. Begge oppgjørene dekkes pliktmessig og er knyttet til spektakulære hendinger i oppgjøret. Kildefordelingen er svært stabil. Begge år er det flest arbeidstakerkilder som blir omtalt. Unntaket er regjeringens plass i dekningen. Begge år er nyhetsdekningen den dominerende genre. Det er lite debatt. Begge år står avisene selv for halvparten av artiklene, de øvrige bidragene er i hovedsak skrevet av byråer.

2.7.2 Tendens

Er det noen endring i tendens fra 1974 til 2002? Som det går fram av disse tabellene – det kan man knapt si:

Tabell 2.26 Vurderingsindeks for aktører etter år.

Aktør	1974	2002
Arbeidstakere i alt		
J&M/Fellesforbundet sentralt	+4	+16
J&M/Fellesforbundet lokalt	+3	+19
LO	+2	+9
Arbeidsgivere		
MVL/TBL sentral	-2	-2
MVL/TBL lokal	0	+2
NAF/NHO	-3	-3
Riksmeklingsmannen	0	+7
Regjeringen	+2	-2
N=	(304)	(124)

Som vi ser, er tendensene de samme i 1972 og 2002. Det er en positiv vurdering av arbeidstakersiden og en nokså nøytral, men svært svakt negativ, omtale av arbeidsgiversiden. Forskjellene på styrken i vurderingene skyldes delvis at min operasjonalisering av holdning i større grad enn Eidsæthers åpner for å ta med artikler med latente vurderinger. Tallene viser at overflattisk sett kom arbeidstakersiden best ut av deknningen både i 1974 og 2002 når vi ser alle avisene under ett.

Kravene ble i liten grad vurdert i 1974. Her er det skjedd en vesentlig endring til 2002, da kravet om pensjonsreform fikk en positiv omtale i nesten tredjeparten av artiklene. Samlet sett synes derfor avisene i vårt utvalg mer positive til fagbevegelsen og dens krav i 2002-oppgjøret enn i 1974-oppgjøret.

2.8 Endringer i variasjoner mellom aviser 1974-2002

2.8.1 Kvantitet

I 1974 fant Eidsæther at arbeideravisene hadde en jevnere dekning enn de ikke-sosialistiske avisene. På dette punktet har det skjedd en endring. I 2002 trykket de gamle Ap-avisene fortsatt litt flere artikler i gjennomsnitt enn aviser med ikke-sosialistisk partihistorie, men forskjellen var skrumpet fra 21-13 til 8-6.

I 1974 hadde arbeideravisene en mer stabil dekning av oppgjøret. I 2002 var det ingen slike forskjeller. Det kan faktisk se ut til at de ikke-sosialistiske avisene hadde en noe mer stabil dekning enn arbeideravisene ved det siste oppgjøret.

Begge år har avisenes opplag og streikesituasjonen i utgiverkommunen avgjørende betydning for omfanget av deknningen. Aviser med høyt opplag har bredere dekning enn aviser med lavt opplag. Aviser med streik i nærmiljøet har bredere dekning enn aviser uten streik.

Konkurransesituasjon

Konkurransesituasjonen har betydning for omfanget av deknningen.

Tabell 2.27 Antall artikler pr. avis etter partihistorie, konkurransesituasjon og år.

	1974	2002
Dominans Ap	16.7	5.0
Nr. 2 Ap	24.2	9.8
Dominans ikke-sosialistisk	14.0	6.0
Nr. 2 Ikke-sosialistisk*	7.0	5.0

Både i 1974 og 2002 var det a-pressens nr. 2-aviser som hadde den mest omfattende dekning av oppgjøret. Både i 1974 og 2002 hadde disse avisene klart flere artikler enn alle dominerende aviser uansett partihistorie.

2.8.2 Tendens

Det var også forskjeller mellom avisenes holdninger etter konkurransesituasjon og politiske og økonomiske omgivelser i 1974. Hvordan har avpartifiseringen av avisene virket på disse forholdene? Det framgår av denne tabellen:

Tabell 2.28 Vurderingsindeks for aktører etter avisens partitilknytning og år.

	1974		2002	
	Ap-aviser	Ikke-sosialistisk	Ap-aviser	Ikke-sosialistisk
Jern og Metall sentralt	+6	0	+28	+2
Jern og Metall lokalt	+5	+1	+14	+25
MVL sentralt	-4	+1	+2	-5
MVL lokalt	0	0	0	+3
Regjeringen	+9	-8	-2	-2
LO	+2	+2	+17	0
NAF/NHO	-6	0	-3	-3
N=	(171)	(133)	(64)	(60)

Vi ser noe større utslag ved det siste oppgjøret, noe som delvis har sammenheng med noe ulik kodingspraksis. Men vi ser også at de ikke-sosialistiske avisene i 2002 har en langt mer positiv holdning til lokale aktører, særlig arbeidstakersiden, enn de har til sentrale aktører. A-pressa er langt mer positiv til de sentrale arbeidstakerepresentantene enn de ikke-sosialistiske avisene er, mens de ikke-sosialistiske avisene faktisk er mer positive enn Ap-avisene til de lokale representantene. Dette skyldes først og fremst en positiv framstilling av den lokale arbeidstakersida på nyhetsplass.

Det har også skjedd en endring i hvordan standpunkter kommer til uttrykk på de 30 årene. I 1974 hadde de ikke-sosialistiske avisene flest meninger på lederplass, mens Ap-avisene mente på nyhetsplass. I 2002 er det omvendt. A-pressa mener langt mer om saken enn de ikke-sosialistiske avisene på leder- og kommentarplass, mens de ikke-sosialistiske avisene har mange flere meninger – særlig om de lokale aktørene – på nyhetsplass.

De positive vurderingene av de lokale aktørene på nyhetsplass er i hovedsak *latente*. Det er grunn til å tro at arbeiderpressas meninger på nyhetsplass i 1974 var mye mer manifest. (Det framgår både av Eidsæthers egen redegjørelse og av data fra sykepleierdelen av denne undersøkelsen).

Mens A-pressen har flyttet synsingen til kommentarplass, framstår de ikke-sosialistiske avisene gjennom sin enkle, lokalt pregede og refererende nyhetsjournalistikk som arbeidstakervennlige på nyhetsplass og med relativt få standpunkter på lederplass.

Eidsæther fant at både markedsposisjon og avisenes økonomiske og politiske omgivelser hadde betydning for både omfang og tendens i 1974. I 2002 finner jeg ingen slike systematiske sammenhenger mellom avisenes markedsposisjon og holdninger til parter og krav i oppgjøret. Jeg finner i mine data heller ingen sammenhenger mellom avisens politiske og økonomiske omgivelser og dens holdninger til saker og aktører.

2.9 Hovedfunn

Analysen av 18 avisers dekning av verkstedoppjøret i 1974 og 2002 gir følgende hovedfunn:

1. Dekningen av det viktigste tariffoppjøret i norsk arbeidsliv er svært begrenset. Interessen er synkende, antall artikler er vesentlig lavere i 2002 enn i 1974.
2. Dekningen av oppjøret om verkstedoverenskomsten er både i form og tendens påfallende stabil fra 1974 til 2002. Det gjelder også kildebruk, genrevalg, utvalg av hendelser og forfatterbruk.
3. Dekningen er styrt av ytre hendinger i oppjøret. Avisene tar knapt noen egne initiativer i deknningen. Kritisk og undersøkende journalistikk på feltet er fraværende.

4. Dekningen er arbeidstakervennlig. Både i 1974 og i 2002 er det flere artikler med positiv holdning til arbeidstakerne enn artikler med negativ holdning. Tendensen er sterkere i 2002 enn i 1974. Arbeidsgiversiden blir i liten grad vurdert. Aviser med tilknytning til arbeiderbevegelsen har mer positiv holdning til arbeidstakersiden enn ikke-sosialistiske aviser både i 1974 og i 2002. Aviser med borgerlig eller upolitisk partihistorie er i 2002 blitt mer positive til lokale aktører på arbeidstakersiden.
5. Avisenes politiske og økonomiske omgivelser betyr mindre for deres holdninger i 2002 enn de gjorde i 1974.

3. Den nye fagbevegelsen

Norsk Sykepleierforbund representerer det jeg vil kalle ”den nye fagbevegelsen”. Det er organisasjoner som har utviklet seg fra fag- eller profesjonsforeninger som var en mellomting mellom yrkesorganisasjoner og selskapsklubber, til moderne fagforbund basert på en kombinasjon av lønnskamp og profesjonskontroll.

Den ”nye fagbevegelsen” skiller seg fra den tradisjonelle langs flere dimensjoner:

- den er kvinnedominert, den tradisjonelle er mannsdominert
- den er i motsetning til den tradisjonelle ikke knyttet til sosialdemokratiet og LO
- den er profesjons- og yrkesorientert, mens den tradisjonelle i prinsippet er basert på klasseorganisering

Den nye fagbevegelsen har vært en ubetinget suksess. Nesten hele veksten i fagorganiseringen i Norge de siste 25 årene er kommet i slike forbund. Forbundene har en svært høy organisasjonsgrad. (NSF organiserer f.eks. rundt 90 % av landets yrkesaktive sykepleiere).

I dag er mange av disse forbundene samlet i hovedorganisasjonen Utdanningsgruppens Hovedorganisasjon som har 215.000 medlemmer og er den største forhandlingssammenslutning i en rekke sektorer.

3.1 Sykepleieraksjonen -72

Det er sannsynligvis grunn til å hevde at den første sykepleieraksjonen vi skal omtale i denne rapporten, Sykepleieraksjonen -72, var gjennombruddet for NSF som moderne fagorganisasjon. Det var den hendelsen som for alvor skapte fagforeningsbevissthet blant sykepleierne – eller som Stavanger Aftenblad skrev da streiken ble avsluttet i slutten av september 1972:

”For det første har den vekket sykepleierne til en langt større faglig bevissthet enn før og dermed økt denne yrkesgruppens forhandlingsstyrke betydelig. Dernest har sykepleierne gjort det klart overfor sine forhandlingsmotstandere at deres krav må tas langt mer alvorlig.” (Stavanger Aftenblad 2.10.72)

Mens Ap-organet Rogalands Avis skrev:

”Vi tror sykepleierne gjennom sin aksjon har våknet til en faglig bevissthet som kanskje ikke tidligere har vært til stede. Et utnyttelse av denne bevissthet til egen fordel vil nå best kunne skje ved aktivt arbeid i sykepleiernes faglige organisasjoner. Den kan ha godt av en ansiktsløftning. Der må kampen føres videre med lovlig midler. Da når man lengst.”(Rogalands Avis 19.9.72)

Sykepleieraksjonen 1972 var en historisk begivenhet. Det var første gangen sykepleiere gikk til streik. Streiken var tariffstridig (eller ”vill” som det het på den tida). Gjennomgangen under er i hovedsak basert på Benterud (1977).

Aksjonen startet etter det ordinære tariffoppgjøret i 1972. Sykepleiernes hovedkrav ved oppgjøret var to lønnsklasses opprykk for alle. Kravet ble konsekvent avvist av arbeidsgiverorganisasjonen Norske Kommuners Sentralforbund, og i mekling ble partene enige om å bringe saken til avgjørelse i frivillig voldgift i Rikslønnsnemnda. Rikslønnsnemnda består av representanter for partene og noen nøytrale medlemmer. Det er grunn til å tro at sykepleierne trodde de ville vinne fram overfor de nøytrale medlemmene.

Det skjedde ikke. 23. juni 1972 forelå kjennelsen. Sykepleierne fikk verbal støtte i at deres lønnsnivå var lavt, men ingen penger. Misnøyen i yrkesgruppa med avgjørelsen var

formidabel, noe som tydelig framgår av det som skjedde i etterkant. Kjennelsen i lønnsnemnda førte til omfattende aksjoner. Den utløsende faktor var at sju sykepleiere i Osloområdet (formelt helt utenom Norsk Sykepleierforbund) dannet et aksjonsutvalg for det som kom til å hete Sykepleieraksjonen -72. I juli rykket utvalget inn en annonse, der det under overskriften "Sosialminister Høydahl - katastrofen er nær" blant annet het at "norsk helsevesen er inne i en krisesituasjon" og at lønnsnivået måtte anses som en av de viktigste årsakene til den faretruende avgangen fra sykepleieryrket. Sosialministeren ble utfordret til å *gjøre noe* med saka. Samtidig ble det innkalt til et allmannamøte i Oslo etter sommeren, den 10. august.

Sosialminister Odd Høydahl (Ap) svarte nokså arrogant på utspillet ved på henvisning til den formelt ansvarlige for lønsspørsmål, Forbruker- og administrasjonsministeren. Han viste videre til et utredningsarbeid som var i gang.

Regjeringens opptreden bidro sannsynligvis til ytterligere mobilisering blant sykepleierne. Det møtte opp hele 1700 sykepleiere (pluss flere som det ikke var plass til) på allmannamøtet i august. Møtet vedtok å gå til ulovlig streik hvis ikke et (nytt) krav om *tre* lønnsklassers opprykk for alle ble innfridd.

Utover sommeren gikk det åpenbart opp for regjeringen at aksjonskomiteen hadde så bred støtte blant sine egne at ville skape politiske problemer å overse dem. Statsminister Bratteli tok derfor i mot en invitasjon til møte aksjonens ledelse og drøfte spørsmålene.

Møtet fant sted 17. august, og man ble enige om å at sykepleieraksjonene skulle sende et formelt brev med sine krav. Deretter skulle regjeringen gi sine svar skriftlig.

Sykepleieraksjonens krav ble raskt oversendt, men svaret drøydde. Til slutt ga aksjonen Bratteli frist til 23. september for å få svar. Hvis ikke, ville aksjoner bli satt i verk.

Regjeringens svar ble avgitt fredag 15. september. Hovedinnholdet var at sykepleiertjenestene på sykehusene skulle omorganiseres, slik at halvparten av sykepleierne kunne omdefineres til ledere og dermed gis et betydelig lønnstillegg etter tariffavtalens bestemmelser om lønnsopprykk ved omorganiseringer.

I ettertid kan man tolke regjeringens svar på to måter: Enten si at regjeringen gikk svært langt i et forsøk på å innfri deler av kravet uten at det skulle kunne betraktes som et tariffoppgjør utenom tur. Eller kalle det et klassisk forsøk på splitt og hersk. Forslaget ville innebære at halvparten av sykepleiergruppen ville få et betydelig tillegg, mens den andre halvparten ikke skulle få noe som helst.

Sykepleieraksjonen -72 arrangerte uravstemning om regjeringens tilbud. Avstemningen ble holdt på møter i hver enkelt by, og resultatet ble ringt inn til aksjonskomiteen. Svaret var et massivt nei til regjeringens tilbud og dermed et like massivt ja til streik. Den tariffstridige streiken ble satt i gang fra mandag 18. september. Norsk Sykepleierforbund, som gjennom sommeren hadde gitt sin mer eller mindre tydelige støtte til Sykepleieraksjonen -72, ble tvunget til å ta klart avstand fra streiken. Det fikk imidlertid ingen betydning.

Fra 18. september streiket 311 sykepleiere ved seks sykehus i Osloområdet.

25. september, selve valgdagen for EF-avstemningen, ble streiken utvidet ved Oslosykehusene. I tillegg ble sykepleiere i Hammerfest, Tromsø, Trondheim, Arendal, Fredrikstad, Bergen, Lillehammer, Porsgrunn og Ålesund tatt ut i streik. Andre uka fikk streiken betydelige følger:

”For de først uttatte seks sykehus viste skadevirkningene seg å være mye større i annen enn i første streikeuke. Dette hang bl.a. sammen med at man hadde gått ut fra at en streik som i den grad rammer en uskyldig tredjepart – syke mennesker – ikke kunne antas å vare utover f.eks. en uke. De først uttatte sykehus hadde derfor åpenbart innstilt seg på å søke å gjøre skadevirkningene gir pasientene så små som overhodet mulig i den første uken, i håp om at streiken skulle avsluttes tidlig.” (Benterud 1977:18)

Denne dramatiske situasjonen ga åpning for et kompromiss. Presset på partene økte. Som følge av nederlaget i EF-avstemningen hadde Bratteli-regjeringen dessuten innlevert sin avskjedssøknad, så strengt tatt hadde sykepleieraksjonen ingen politisk fungerende motpart.

Lørdag 30. september fikk derfor en privatperson (advokat Leon Bodd) i gang reelle forhandlinger mellom sykepleieraksjonens leder Anne Lise Bergenheim og sosialminister Odd Højdahl. Resultatet ble at regjeringen lovte å legge fram en stortingsmelding om sykepleiersituasjonen i løpet av en uke. Sykepleierne lovte å avblåse streiken umiddelbart.

Sykepleiernes krav ble ikke innfridd gjennom stortingsbehandlingen. Det vil være vanskelig å tenke seg at Stortinget direkte kan vedta økte lønninger. Men det er ingen tvil om aksjonens betydning for det første lønnsoppgjøret etter den ulovlige streiken. Da endte sykepleierne igjen i lønnsnemnd. Og lønnsnemnda innfridde da kravet til NSF om to klassers lønnsopprykk, det samme kravet som ble forkastet av den samme nemnda i 1972. Benterud konkluderer med at opprykket var en følge av Sykepleieraksjonen 72 og streiken i september.

Gjennom hele aksjonen var sykepleiernes hovedargumentasjon at høyere lønn var nødvendig for å løse sykepleierkrisa. Det ble altså argumentert på vegne av tredjepart; pasientene og helsevesenet. Men det ble også argumentert med at sykepleieryrket var urimelig dårlig lønnet og at årsaken til det var at yrket var kvinnedominert. Den andre argumentasjonen var altså rettferdighets- og kvinnepolitisk orientert.

LO og LOs medlemsforbund var klart mot Sykepleieraksjonen. Flere forbund fattet vedtak der arbeidsgiverne og regjeringen ble advart mot å gi etter for kravene fra sykepleierne.

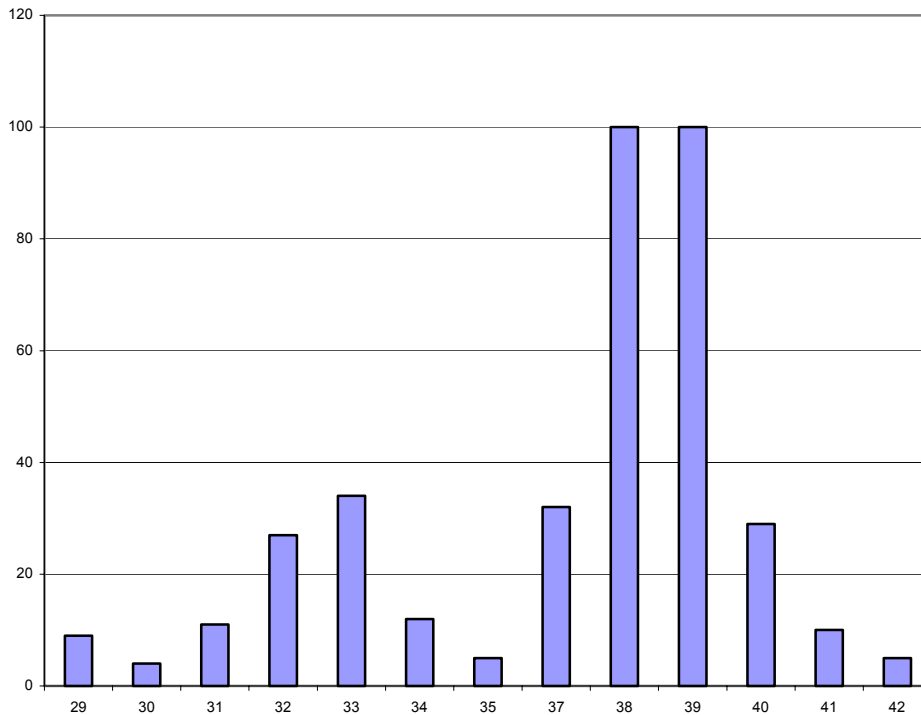
3.2 14 aviser om Sykepleieraksjonen -72

For å studere avisenes dekning av sykepleierstreiken i 1972 har vi gått gjennom 14 aviser i perioden 15. juli til 15. oktober. Vi har registrert og kategorisert alle artikler som handlet om sykepleierstreiken. De 14 avisene ble valgt ut blant de 18 avisene vi har brukt i analysen av oppgjøret i verkstedindustrien. Fire aviser (Tromsø, Nordlys, Fredriksstad Blad og Demokraten) ble tatt ut av rene kapasitetsmessige hensyn.

3.2.1 Kvantitet

Vi har i alt registrert 378 artikler om Sykepleieraksjonen 72 i undersøkelsesperioden fra 15. juli til 15. oktober 1972. Det gir et gjennomsnitt på 27 artikler pr. avis. En slik gjennomsnittsberegning dekker over svært store variasjoner. I tre aviser fant vi ingen artikler om sykepleierstreiken i det hele tatt. På den annen side hadde de største avisene i utvalget nærmere 100 artikler om aksjonen. De tre avisene som ikke hadde noen dekning av sykepleierstreiken, er alle små lokalaviser på steder uten sykehus (Sunndalsøra og Førde, der sykehuset først ble bygd senere). Fordelingen over perioden viser et typisk mønster. Det framgår av figuren under:

Figur 3.1 Antall artikler om sykepleieraksjonen etter uke. (N=378)

Vi ser at en svært stor del av artiklene ble trykt i ukene 38 og 39, da aksjonen pågikk. Vi ser videre en svært rask nedtrapping etter at streiken ble avsluttet. Tallet i uke 40 omfatter i hovedsak artiklene som ble publisert mandag 2. oktober, da det ble meldt at streiken var slutt. Antallet artikler etter denne datoen er lavt.

Vi ser også en topp i uke 32 og 33. Den kommer i samband med at det store allmannamøtet i Oslo den 10. august (uke 32) da streik ble varslet, og alvorret i situasjonen gikk opp for opinionen.

Vi har registrert alle typer artikler i avisene i perioden og som det framgår av tallene under dominerer - ikke overraskende - nyhetsartiklene:

Tabell 3.1 Artikler om sykepleierstreiken etter genre i 1972. (N=378)

Genre	Andel
Nyhet	71
Notis	9
Leder	7
Innlegg	13
Sum	100

71 % av artiklene om sykepleierstreiken er nyhetsartikler og reportasjer. I tillegg er 9 % notiser. Ledere og kommentarer fra avisas egne medarbeidere utgjør bare 7 % eller 25 artikler. Det er knapt to pr. avis. Tatt i betraktning at aksjonen var en dramatisk og ny hending som det i tillegg var knyttet betydelig politisk støyt rundt, er dette tallet ikke høyt.

Vi finner også et betydelig innslag av innlegg fra leserne.

3.2.2 Forfattere

Artiklenes forfattere framgår av tabellen under:

Tabell 3.2 Artikler om sykepleierstreiken etter forfatter i 1972. (N=378)

Forfatter	Andel
Egne journalister/redaktører	49
Byråer	32
Lesere	6
Sykepleiere/NSF	4
Andre organisasjoner	3
Ikke oppgitt	6
Sum	100

De fleste (halvparten av) artiklene var skrevet av avisas egne medarbeidere. Hver tredje var hentet fra ett av pressebyråene mens leserbrevforfattere utgjorde resten.

3.2.3 Kilder

Kildebruken er sterkt dominert av partene i konflikten. Sykepleieraksjonen -72 er synlig kilde i 98 artikler, dvs. hver fjerde. Regjeringen er synlig kilde i 84.

Tabell 3.3. Andel artikler om sykepleierstreiken der kilder opptrer i 1972. (N=378)

Synlig kilde	Andel
Sykepleieraksjonen 72	26
Regjeringen	22
NSF/Sykepleieraksjonen lokalt	15
Arbeidsgivere sentralt	13
Norsk Sykepleierforbund sentralt	10
Arbeidsgivere lokalt	8
LO (og LO-forbund)	5
Helsedirektør Karl Evang	4

Summen overstiger 100 % fordi flere kilder kan opptre i samme artikkel.

Kildebruken fra partene synes altså totalt sett bred og balansert. Bruken av andre kilder er derimot meget begrenset. De eneste kildene utenom partene som kommer til orde i vesentlig grad er Helsedirektøren og LO/LO-forbund. Det er verdt å merke seg hva slags kilder som *overhodet ikke* er representert. Vi har ikke registrert en eneste forsker eller annen type ”ekspert” (utenom Helsedirektoratet). Det samme gjelder andre arbeidstakere med treårig utdanning (lærere, andre helseprofesjoner, ingeniører). Bare i en håndfull artikler er pasienter og andre brukere trukket inn.

Et av de viktigste stridsspørsmålene i konflikten var regjeringens rolle. Formelt var den ikke part i en lønnskonflikten, men ettersom streiken rettet seg direkte mot regjeringen, ble den likevel nødt til å opptre som part i konflikten. Og i avisene ble striden framstilt som en kamp mellom regjeringen og sykepleierne. Sykepleierne formelle motpart, Norske Kommuners Sentralforbund, spiller en klart underordnet rolle i dekingen. På dette punktet var det Sykepleieraksjonen -72 som satte dagsorden.

På den ene siden ble Sykepleieraksjonen av flertallet av aviser i vårt utvalg dekket bredt og grundig, med omfattende nyhets- og reportasjestoff, flere ledere og kommentar og betydelig aktivitet på debattplass. Dekningen fulgte delvis opp avisenes egendefinerte samfunnsoppdrag om å være en overvåker av og arena for debatt om viktige samfunnsproblemer.

På den annen side var dekningen sterkt konsentrert om hendingene og hadde et nokså snevert utvalg av kilder. I all hovedsak ble det brukt kilder som var parter i konflikten. Uavhengige kilder var det ikke mange av. Vi har i materialet knapt funnet egne redaksjonelle vinklinger og undersøkelser eller journalistikk som med egne journalistiske metoder går inn i konfliktens bakteppe:

- den påståtte krisa i helsevesenet
- sykepleiernes ekstremt korte yrkeskarriere
- sykepleiernes lønnsnivå
- tempoet i myndighetenes reformarbeid

3.2.4 Tendens

Vi har kategorisert artiklene etter deres manifeste eller latente holdning til kravene, streiken og de ulike partene i konflikten. Totalt sett fordeler holdningene seg slik:

Tabell 3.4 Artiklenes holdning til sykepleierstreiken i 1972 etter genre.

	Innlegg	Leder	Notis	Nyhet	Totalt
Positiv	33	0	17	10	13
Nøytral	38	31	60	63	57
Negativ	29	69	23	27	30
Sum	100	100	100	100	100
N=	(47)	(26)	(35)	(266)	(378)

Tabellen viser at flertallet av artiklene er nøytrale til streiken. En tredjepart er negativ mens 13 % er positive.

Holdningen til kravene er mer positiv:

Tabell 3.5 Artiklenes holdning til sykepleiernes krav i 1972 etter genre.

	Innlegg	Leder	Notis	Nyhet	Totalt
Positiv	56	38	17	22	27
Nøytral	27	31	14	6	11
Negativ	17	31	69	72	62
Sum	100	100	100	100	100
N=	(47)	(26)	(35)	(266)	(378)

Som det framgår av denne tabellen, er rundt 60 % av artiklene om kravene nøytrale, men det er klart flere artikler med positiv enn med negativ tendens. Mest positiv er nyhetsdekningen. Det skyldes i første rekke at kilder i NSF/Sykepleieraksjonen får framstå på egen premisser. Vi kommer nærmere inn på dette under.

Hvordan er så avisenes tendens i beskrivelsen av *partene* i konfliktene, altså til organisasjoner og personer? Det framgår av tabellene under:

Tabell 3.6 Artiklenes holdning til Sykepleieraksjonen 72 etter genre. (N=378)

	Innlegg	Leder	Notis	Nyhet	Totalt
Positiv	8	8	3	5	6
Nøytral	75	19	89	85	79
Negativ	17	73	9	10	15
Sum	100	100	100	100	100
N=	(47)	(26)	(35)	(266)	(378)

Tabell 3.7 Artikkelenes holdning til regjeringen etter genre. (N=378)

	Innlegg	Leder	Notis	Nyhet	Totalt
Positiv	2	27	3	6	6
Nøytral	83	58	97	92	89
Negativ	15	15	0	3	5
Sum	100	100	100	100	100
N=	(47)	(26)	(35)	(266)	(378)

Som det framgår av disse to tabellene, har avisene i langt mindre grad meninger om personer og organisasjoner enn om krav og handlinger. To av ti artikler har en oppfatning om Sykepleieraksjonen som organisasjon, og bare en av ti registrerte artikler har en mening om regjeringen. Man kan selvsagt si at en holdning mot streiken også er en holdning mot organisasjonen som leder streiken. Men vi ser at avisene i hovedsak mener noe om handlinger og krav, mindre om organisasjoner og personer.

Unntaket er lederartiklene. Her menes det *mest* om Sykepleieraksjonen. Og meningene er sterkt negative. I 73 % av lederartiklene uttrykkes en negativ holdning til Sykepleieraksjonen som sådan, ikke bare til dens krav.

Tydligst ble dette uttrykt i en leder i Bergens Tidende, der det het:

”Sykepleieraksjonen vil ikke følge arbeidslivets lover, men kjører nå inn i uviss framtid mot rødt lys og på venstre side. Sykepleiernes aksjonskomité vil ikke godta en dom i arbeidsretten og underskriver dermed at det nærmest er en revolusjonskomité.” (Bergens Tidende 22.9.72)

Og revolusjonskomiteer hadde neppe høy status i BT i 1972.

Ellers menes det mest om streiken. I 43 % av alle artikler finner vi en manifest eller latent holdning til streiken. I litt færre finner vi standpunkt om kravene.

På nyhetsplass er meningene også klart negative til streiken og til Sykepleieraksjonen -72. Derimot er det samlet sett en positiv holdning til kravene. Også de få artiklene som mener noe om regjeringen, er i hovedsak positive.

Samlet sett ser vi at det naturlig nok menes mest i lederartikler og leserinnlegg. Men det tas latente eller manifesterede standpunkter også på nyhetsplass. I *drøyt halvparten* av nyhetsartiklene har vi registrert en holdning til enten streiken, kravene eller hovedaktørene.

3.2.5 Tolkingsrammer

Formidling handler både om å beskrive fakta og uttrykke mer eller mindre klare meninger, men også om å skape tolkningsrammer og fortellinger. Fakta kan få helt ulik valør etter hva slags sammenheng de settes inn i.

I dette avsnittet vil vi skissere de to sentrale ulike tolkningsrammene for Sykepleieraksjonen -72 og deretter beskrive avisenes posisjon i forhold til disse to sentrale, ulike rammene.

Den ene tolkningsrammen ligger tett opp til Sykepleieraksjonens egen virkelighetsforståelse. I annonsen som ble rykket inn i en rekke aviser 17. juli beskrives under overskriften ”Sosialminister Højdahl - katastrofen er nær” en dramatisk situasjon:

- Norsk helsevesen er i en krisesituasjon. Et av hovedproblemene er mangel på sykepleiere.
- Lønnsnivået er en av de viktigste årsakene til en svært høy avgang fra sykepleieryrket.
- En rekke uttalelser fra myndighetene peker på at sykepleiernes lønnsnivå er for lavt.
- Rikslønnsnemnda sa det samme, men gjorde ikke noe med det.

Nå må noe gjøres, dvs. regjeringen må ta fatt i denne situasjonen. Det avgjørende grep vil være å sørge for å få hevet sykepleierne lønnsnivå på en eller annen måte.

Her tegnes et bilde av en situasjon der alle parter er enige om beskrivelsen av krisen, men at ingen ting likevel skjer. Nå kan sykepleierne ikke vente lenger. Nå må landets øverste myndigheter gjøre noe.

Dette er et bilde av en **krisesituasjon**. Hardt arbeidende, men underbetalte sykepleiere prøver fortvilt å sikre landet et godt fungerende helsevesen. Nå ser de ingen andre muligheter enn ekstraordinære tiltak. I kriser kan det forsvares til å bryte spilleregler (fartsovertredelse for å bringe syke og skadde til sykehus, innbrudd for å slukke brann, voldelig selvforsvar ved angrep osv., osv.).

Den andre tolkningsrammen er helt annerledes. Det er riktig at det er problemer med å rekruttere sykepleiere og annet helsepersonell, men dette krever et bredt sett løsninger der sykepleierne lønnsnivå bare er en del. Sykepleieraksjonen -72 er derfor en ordinær lønnskonflikt og må vurderes som det. Sykepleierne tjener heller ikke spesielt dårlig. De har bedre lønn enn andre fagarbeidere i staten, og de har fått brukbare tillegg de siste årene.

Dette er bildet av **lønnskamp**. I en slik tolkningsramme kan sykepleierne ikke få lønnstillegg utenfor tur på denne måten. Alle andre har godtatt vårens lønnsoppgjør. Sykepleierne forsøker å skaffe seg lønnstillegg på en irregulær måte.

Hvilken av disse to tolkningsrammene er det avisene velger å bruke i sin omtale av sykepleierstreiken?

Vi kan besvare dette på to måter; dels ved å se på hvilke kilder avisene benytter i nyhetsdekningen og hvordan kildene benyttes – og dels ved å se hvilke argumenter som brukes i ledere og kommentarer.

Omtolking av kilders tolkningsramme

Vi har i vårt materiale kodet hver artikkel som enten positiv, negativ eller nøytral til kravene og til streiken. Ved å analysere forholdet mellom kilder og formidlet holdning, vil vi kunne si noe om i hvilken grad avisa selv bidrar med en tolkningsramme. Hvis en artikkels holdning til streiken er den samme som kildens kan vi gå ut fra at kildens tolkningsramme er formidlet videre. Hvis artikkelen har en annen holdning, må kildens utsagn være satt inn i en annen tolkningsramme enn sin egen. Endring av tolkningsramme sier noe om avisas egen tolkningsramme.

Grovt sett er det fire typer kilder som opptrer:

- Sykepleieraksjonen -72 og dens lokale utløpere (som ofte opptrer som lokale tillitsvalgte i Norsk Sykepleierforbund. Disse kategoriene er derfor slått sammen). Denne gruppa forsøker konsekvent å tegne et bilde av krise.
- Norsk Sykepleierforbund som i sak også tegner bilde av en krise som må få en ekstraordinær løsning, men som markerer seg tydelig mot selve aksjonsformen.
- Regjeringen, arbeidsgiverne, LO og Helsedirektøren som alle ser dette som en lønnskamp og dermed advarer mot både krav og aksjon.

Blir så disse kildenes egne tolkningsrammer til avisens tolkningsrammer. Vi har valgt å teste dette ved å se på sammenhengen mellom kildenes tolkningsramme og artiklens tendens. Resultatet går fram av tabellen under:

Tabell 3.8 Holdning til streik og krav etter kildebruk i 1972. (N=378)

Kilde	Streik	Krav
Bare sykepleieraksjonen lokalt	+43	+49
Bare sykepleieraksjonen sentralt	+8	+16
Bare Norsk Sykepleierforbund	-67	+58
Bare Arbeidsgiver/myndigheter	-48	-7
Begge parter	-11	+12
I alt	-17	+16

Analysen viser at avisene endrer tolkningsramme i følgende tilfeller:

- Når sykepleieraksjonen -72 sentralt opptrer som eneste kilde, er avisas holdning til streiken ikke positiv som kildens, men nøytral.
- Når arbeidsgivere/myndigheter opptrer som eneste kilde, er avisas holdning til kravene ikke negative som kildens, men nøytral.
- I artikler der sykepleieraksjonen lokalt opptrer som kilde viderefremmes den positive holdningen til streiken. (Dette funnet kommer vi tilbake til)
- I nyhetsartikler der begge parter er kilder, er hovedtendensen i artiklene positiv til kravene og negativ til streiken.

I sum betyr dette at nyhetsartiklene ikke formidler Sykepleieraksjonens bilde av en krise der sivil ulydighet er nødvendig. Aksjonens handlinger blir av avisene satt inn i en annen tolkningsramme. NSF's og arbeidsgiverens holdning til streiken som uakseptabel blir derimot i stor grad viderefremmet.

Når det gjelder holdningen til kravene, er situasjonen omvendt. Her blir Sykepleieraksjonens og NSF's holdninger viderefremmet, mens arbeidsgivernes holdning blir omformulert.

Bakgrunnstall viser at i artikler der arbeidsgiver er eneste kilde, er 10 % av artiklene likevel registrert som positive til kravene. I artikler med begge parter som kilde, er det samlede bildet positivt.

På nyhetsplass skaper altså avisens sin egen tolkningsramme, forskjellig fra begge partenes.

For det første. Streik kan ikke godtas. Situasjonen i helsevesenet er **ikke** en krise der sivil ulydighet må aksepteres. Sykepleieraksjonen er en lønnskamp og må vurderes som det. Men for det andre: Lønnskravene er rettferdige og bør innfris av myndigheter og arbeidsgivere.

Avisenes tolkningsramme ligger likevel nærmest bildet av sykepleieraksjonene som **lønnskamp**. Riktignok som en rettferdig lønnskamp, men like fullt som et spørsmål som må løses innenfor de ordinære systemene for lønnsdannelse.

Men dette betyr likevel at avisenes tolkningsramme ligger nærmest bildet av sykepleieraksjonene som **lønnskamp**. Riktignok som en rettferdig lønnskamp, men like fullt som et spørsmål som må løses innenfor de ordinære systemene for lønnsdannelse.

Lønnskamp er legitimt i Norge. Den er regulert gjennom arbeidstvisten, Hovedavtalen og en rekke overenskomster. I disse lovene og avtalene gis det adgang til å ta i bruk kampmidler. Men bruken av kampmidler er begrenset til inngåelse og fornying av tariffavtaler. I avtaleperioden er det fredsplikt.

Standpunkt i kommentarer

På leder- og kommentarplass er det enklere å vise holdningene. Det er naturlig: Her er avisens oppgave å beskrive en holdning.

Tabell 3.9. Holdning til streik og krav. Alle lederartikler i 1972

	Streik	Krav
Positiv	0	38
Nøytral	31	31
Negativ	69	31
Sum	100	100
(N=)	26	26

Motstanden mot streiken er altså massiv i avisenes lederspalter. Vi har ikke funnet en eneste leder eller kommentar i hele vårt utvalg som støtter sykepleiernes streik. Holdningen til kravene er mer delt. I lederartiklene er om lag tredjeparten positive og en knapp tredjedel negative.

Bildet tilsvarende altså det vi så på nyhetsplass. Men i kommentarene får vi eksplisitte begrunnelser for avisenes valg. Vi bringer noen typiske sitater fra *ikke-sosialistiske* aviser:

”Men professor Kolstad setter vel likevel fingeren på det ømmeste punktet når han sier at intet må forkludre det faktum at sykepleierkrisen først og sist er et rent lønsmessig og skattemessig problem som politikerne bærer ansvaret for.”
(Stavanger Aftenblad 29.7.72)

”Det må være på det rene at de hittil er blitt undervurdert, men sykepleierne kan like lite som andre organisasjonsgrupper opptre direkte tariffstridig. Også de må arbeide innenfor gjeldende lov og tariffavtale for å bedre sine kår.” (Varden 2.10.72)

”Sykepleiernes krav er forståelige. De har bred sympati i opinionen for sine krav. Vi er redd at det som nå har skjedd kan komme til å svekke denne sympatien, Streik og ganske spesielt en streik av denne karakter, er en alvorlig sak.”
(Stavanger Aftenblad 18.9.1972)

Man uttrykker altså klar sympati med kravene, men tar avstand fra aksjonene. Standpunktet er at myndighetene har undervurdert problemene, men det kan likevel ikke forsvares å bryte spillereglene.

I siste instans faller dermed også de ikke-sosialistiske avisene tilbake til å tolke dette som en lønnskamp. Stavanger Aftenblad skriver f.eks.:

”meget tyder på at myndighetene ikke fullt ut har forstått alvoret i den situasjon som er oppstått. (Men) skulle ulovlig aksjon bli satt i gang vil det være beklagelig. En slik aksjon kan ikke ha noen utsikt til å føre fram.... grunn til alle parter å besinne seg.”
(Stavanger Aftenblad 10.8.72)

Men vi ser at sympatien med kravene og sykepleiernes lønnskrav skinner igjennom også i de lederne som advarer mot/tar avstand fra selve streikeaksjonen.

I *arbeideravisene* er tonen gjennomgående en annen og skarpere negativ. Bergens Arbeiderblad skriver på lederplass:

”De unge damene som har valgt sykepleieryrket, men nå ikke lenger er fornøyd med sin lønn og arbeidsforhold har langt sin elsk på statsministeren. De møter han ikke nettopp med en nennsom sykepleierhånd, men med trusler.”
(Bergens Arbeiderblad 13.9.72)

I Rana Blad heter det:

”Hvem visste for eksempel at en sykepleier med noen års ansiennitet tjener mer enn en hvilken som helst bussjåfør. Sykepleierne hører ikke med blant lavlønnsguppene.”
(Rana Blad 3.10.72)

Vi vil i avsnittet nedenfor gå nærmere inn på forskjellene mellom de ikke-sosialistiske avisene og A-pressa. Fellestrekket vi understreker her, er beskrivelsen av sykepleieraksjonen som en lønnskamp. Det er ingen krise som kan rettferdiggjøre en ulovlig streik.

Dermed er konklusjonen at avisene framstiller konflikten som en lønnskamp, som må løses innenfor lønnskampens normale spilleregler. Avisene aksepterer ikke å framstille situasjonen som en ekstraordinær krise som kan forsvare ekstraordinære metoder.

3.3 Variasjoner i dekning i 1972

Vårt utvalg på 14 aviser består av aviser med ulik størrelse (opplag), ulik konkurransesituasjon og ulik partitilknytning. Dessuten utkommer bare noen av dem i kommuner der Sykepleieraksjonen -72 gjennomførte streik.

Hvordan slår de ulike bakgrunnsvariablene ut på dekningen? Jeg må først understreke at 14 aviser ikke er noe stort utvalg. Det er dessuten ikke trukket tilfeldig, men brukt for å kunne gjennomføre en sammenlikning av dekningen av verkstedoverenskomsten.

I prinsippet gjelder resultatene bare for de avisene som er med i vårt utvalg. Resultatene kan derfor ikke uten videre generaliseres.

3.3.1 Kvantitet

Suverent størst utslag på omfanget av dekningen gjør avisas opplag. Grovt sett er det slik at desto større opplag en avis har, desto flere artikler har den skrevet om Sykepleieraksjonen -72.

Det har også betydning for omfanget av dekningen om det finnes sykehus i utgiverkommunen og om det lokale sykehuset ble rammet av streiken.

Tabell 3.10 Antall artikler om sykepleierstreiken i 1972 i gjennomsnitt etter opplag og lokal streikesituasjon.

	Opplag		
	Høyt	Lavt	I alt
Lokal streik	47	22	42
Ikke lokal streik	93	9	19
I alt	56	11	27

Tre aviser i utvalget har ingen dekning av sykepleierstreiken i det hele tatt. De utkommer alle på steder uten sykehus i 1972 (Sundalsøra og Førde).

I de aktuelle utgiverkommunene var det i 1972 aksjoner i Porsgrunn/Skien, Bergen og Hammerfest. Alle de aktuelle lokalavisene hadde ganske omfattende dekning.

3.3.2 Tendens

De 14 avisene har ulik tendens i sin dekning av Sykepleieaksjonen -72. I dette avsnittet vil jeg analysere hvilke bakgrunnsvariabler som kan bidra til å forklare forskjellene.

Partitilknytning

I sin avhandling om Sykepleieraksjonen -72 skriver Marit Benterud at de ikke-sosialistiske avisene var klart mer positive til sykepleieraksjonen enn arbeideravisene. Denne påstanden

blir bekreftet i min undersøkelse. Det framgår av tabellen under. Den viser samlet holdning til kravene etter partitilknytning:

Tabell 3.11 Holdning til kravene etter partitilknytning. (N=378)

	Ap	Ikke-sos	Totalt
Positiv	21	31	27
Negativ	18	7	11
Nøytral	61	62	62
Sum	100	100	100
(N=)	(150)	(228)	(378)

Vi ser at mens de ikke-sosialistiske avisene samlet sett er positive til kravene (+24) er Ap-avisene i praksis nøytrale (+3).

Utslagene er naturlig nok sterkest på lederplass. Det framgår av denne tabellen:

Tabell 3.12 Holdning til kravene etter partitilknytning og genre i 1972.

	Ap	Ikke-sos
Innlegg	+16	+56
Ledere	-44	+90
Nyheter	+7	+20
Notiser	-17	+7
(N=)	(150)	(228)

Av de ti ledere og redaksjonelle kommentarene jeg har funnet i ikke-sosialistiske aviser, er ni positive og en nøytral til kravene. Av 15 ledere og kommentarer i A-prensa er en eneste positiv til kravene.

Holdningen til selve streiken er også samlet sett negativ. Det framgår av denne tabellen:

Tabell 3.13 Holdning til streiken etter partitilknytning og genre i 1972.

	Ap	Ikke-sos	I alt
Innlegg	+8	0	+5
Ledere	-69	-70	-69
Nyheter	-29	-12	-17
Notiser	0	-7	-6
I alt	-26	-11	-17
(N=)	(150)	(228)	(378)

Både Ap-avisene og de ikke-sosialistiske er mot streiken, både på nyhetsplass og på lederplass. Leserbrevspaltene og notisene er nøytrale. Som det også framgår av tabellen, er Ap-avisene samlet sett (-26) tydeligere mot enn de ikke-sosialistiske. (-11). Forskjellen skyldes at Ap-avisene er mer negative på nyhetsplass. Det er ingen forskjell på ledernes tendens etter partitilknytning. Både i Ap-avisene og de ikke-sosialistiske er 7 av 10 artikler negative.

Endelig er det også nyanser i holdningen til aktørene i konflikten. Det er stort sett bare den sentrale ledelsen i Sykepleieraksjonen -72 og regjeringen som blir vurdert i artiklene:

Tabell 3.14 Tendens i omtale av aktørene etter partitilknytning i 1972.

	Ap	Ikke-sosialistisk
Sykepleieraksjonen 72	-18	-3
Regjeringen	+7	-2
(N=)	(150)	(228)

Vi ser at aktørene i mindre grad evalueres. Men mens de ikke-sosialistiske avisene samlet sett kommer ut med en nøytral vurdering av begge parter, er Ap-avisene klart mer positive til (Ap-) regjeringen enn til Sykepleieraksjonen -72.

Motsetningene mellom ulike partiaviser blir også ved et par anledninger drøftet direkte i lederne. I en Apor-leder heter det f.eks.:

”Sjelden har noen gruppe blitt trykket så ettertrykkelig til noe bryst som Aftenposten og borgerlige politikere i dag omfavner de som har stilt seg i spissen for aksjonen til sykepleierne. Hadde det vært en gruppe innenfor LO som hadde aksjonert i tariffperioden for å få bedre kår, hadde nok tonen vært en annen. Nå er det et krav at Sosialdepartementet skal aksjonere. Ellers har de svært god sans for å følge spillereglene.” (Rana Blad 3.8.72)

Ap-avisen klager altså her på at sykepleierne får støtte i sin faglige aksjon fra Aftenposten og borgerlige politikere. Avisen hevder at den egentlige årsaken til støtten er at sykepleierne ikke er organisert i LO. Tolkingsrammen er her svært tydelig: Borgerlige aviser støtter fagforeninger utenfor LO når de aksjoner, *fordi de er utenfor LO*.

Arbeideravisene ser ikke noen form for krise i helsevesenet og behandler sykepleieraksjonen som en ren lønnskonflikt fra en gruppe utenfor LO, en gruppe som ikke en gang tjener spesielt dårlig og som i tillegg nekter å følge spillereglene. Ikke på noe punkt er det sympati og støtte å hente for sykepleierne fra A-pressen.

Vi ser dermed hvordan partipolitiske holdninger også avspeiles i lederskrivingen i arbeideravisene i denne saken.

Disse holdningene tilsvarer nøyaktig de partipolitiske holdningene til streiken, slik de beskrives av Benterud i hennes referat av en stortingsdebatt om sykepleierne:

”Fra borgerlig hold ble det igjen understreket at sykepleieryrket var for dårlig avlønnet, mens DNA-representantene igjen pekte på uheldige administrasjonsordninger, utdanningsmønstre osv., som årsak til avgangen fra yrket.... Partiloyaliteten synes å ha vært fullkommen.... Inntrykket en sitter igjen med forsterker for så vidt min oppfatning av Stortingets holdning til sykepleiernes lønns- og arbeidsforhold som svært partipolitisk bestemt.” (Benterud 1977)

Lokal situasjon

Undersøkelsen tyder på at aviser som kommer ut i kommuner med streikende sykehus, er noe mer positive til kravene enn aviser i kommuner som ikke rammes av streik:

Tabell 3.15 Holdning til krav etter lokal streikesituasjon og genre i 1972.

	Genre				
	Innlegg	Leder	Nyhet	Notis	Alle
Lokal streik	+5	+18	+22	+16	+19
Ikke lokal streik	+44	0	+7	-12	+10
N=	(47)	(26)	(35)	(266)	(378)

Vi ser altså at aviser som blir utgitt på steder med streik samlet sett er mer positive til kravene på redaksjonell plass, særlig i ledere, enn aviser som utgis i kommuner uten lokal streikesituasjon. Leserinnleggene er mye mer positive på utgiversteder uten streik

Den lokale streikesituasjonen har derimot ingen betydning for avisas holdning til selve streiken.

I 1972 var det altså i all hovedsak avisens størrelse som avgjorde omfanget av dekningen, desto større avis og (må vi anta) desto flere sider og flere redaksjonelle ressurser, desto mer

omfattende dekning av aksjonen. Det er en klar statistisk sammenheng mellom avisas opplag og antall trykte artikler om sykepleieraksjonen.

I 1972 var det videre avisens partitilknytning som var mest avgjørende for *holdningen* til aksjonene. Det var ingen forskjell mellom de ikke-sosialistiske avisene og arbeideraviser når det gjaldt motstand mot streiken, men derimot en klar forskjell i holdning til sykepleiernes krav.

3.4 Sentral partilinje og lokaljournalistikk

Arbeideravisenes dekning av streiken i 1972 inneholder en tydelig motsetning mellom de i hovedsak sentralt produserte lederne og nyhetsartiklene fra Arbeidernes Pressekontor på den ene siden og det lokalt produserte nyhetsstoffet på den andre siden.

Et talende eksempel er Finnmark Dagblad som fra 19. juli fram til 15. september trykket flere ledere og nyhetsartikler som var negative til streik, krav og sykepleieraksjonen i sin allmennhet. I den osloproduserte lederartikkelen i juli het det at ”denne aksjonen virker dårlig gjennomtenkt” og at ”sykepleierne har bedre lønn i dag enn de fleste fagarbeidergrupper i staten”. I en nyhetsartikkel fra Apor som ble trykket 29.juli, ble det avvist.

”at sykepleiernes lønninger nærmest har stått stille de siste åra. Det motsatte er tilfelle. Sykepleiernes lønninger har i gjennomsnitt økt mer enn de fleste andre grupper.”
(Finnmark Dagblad 29.7.72)

Eneste kilde i oppslaget er Odd Højdahl, sosialminister i den sittende Ap-regjeringen og nestformann i LO. Han får ingen kritiske spørsmål, og journalisten gjør ingen egne undersøkelser av Højdahls påstander.

I en nyhetsartikkel som trykkes 12. august intervjues forhandlingsdirektøren i arbeidsgiverorganisasjonen NKS og ansvarlig statsråd Inger Louise Valle, som begge ”beklager sterkt at sykepleierne vil gå til en aksjon som vil ramme syke mennesker eller en uskyldig tredje part”.

Men den 15. september endres perspektivet fullstendig. I en større illustrert forsideartikkel blir den lokale streikekomite-lederen intervjuet av den senere landskjente VG- og NRK-journalisten Alf R. Jacobsen.

Streikelederen sier blant annet sykepleierne ønsker på bli likestilte med for eksempel lærerne, at hun opplever behandlingen av lønnskravene som nedlatende og en nedvurdering av arbeidet hun gjør. Minst av alt ønsker hun å streike: ”*Men saken er kommet så langt at vi ikke ser noen annen utvei.*”

Da streiken kom til Hammerfest, 27. september, intervjuet Jacobsen en overlege ved sykehuset som ”*personlig er helt ut på linje med sykepleierne når de krever bedre betaling*”.

Den samme tendensen ser vi i avisene samlet. Det går fram av tabellen under:

Tabell 3.16 Artiklenes holdning til streik etter kilde. Alle nyhetsartikler.

	Ap	Ikke-sosialistisk
NSF lokal	+15	+30
Andre	-40	-22

I artikler der kildene er lokale, er både Ap-aviser og ikke-sosialistiske aviser positive til streiken. I de 19 nyhetsartiklene i Ap-aviser der lokale NSF-medlemmer opptrer som kilder, er bare to registrert som negative til streiken. I de 81 artiklene som har andre kilder, fins det omvendt bare en som er registrert som positiv.

Som det går fram av tabellen, har avisene en samlet positiv holdning til streiken i nyhetsartikler der de lokale sykepleierne er kilder. I andre nyhetsartikler har avisene samlet en negativ holdning.

Dette funnet tyder på at lokaljournalistikken i langt mindre grad enn den sentrale journalistikken i Oslo var underlagt partipolitisk styring i 1972. Dette bekrefter andre funn som er gjort i ulike undersøkelser helt fra 50-tallet; at partistyringen av avisene på en del områder var begrenset. I lokaljournalistikken fant kommersielle og journalistiske interesser sammen i å begrense den partipolitiske profilen.

Stavanger Aftenblads Oslo-korrespondent

En tilsvarende motsetningsfylt dekning finner vi i Stavanger Aftenblad, avisa som har den mest omfattende dekningen av sykepleieraksjonen i 1972. Avisa er samlet sett positiv til kravene og mot streiken. Men bladets Oslo-korrespondent skiller seg tydelig ut, særlig i et par artikler når streiken bryter ut.

18. september trykker Aftenbladet en nyhet fra Oslo-korrespondenten under tittelen ”Noen er usikre”. Artikkelen bygger på et intervju med en anonym sykepleier ved Ullevål sykehus som siteres på at:

”Jeg er de siste dagene kommet i alvorlig tvil om det er riktig å gå til streik, ikke minst fordi jeg har følelsen av at vi blir brukt – for ikke å si misbrukt – av aksjonsutvalget.”

I en annen nyhetsartikkel intervjues LO-formann Tor Aspengren på denne måten:

- ” - Hvor er så roten?
- Det kan vi ikke si helt med sikkerhet ennå, men vi har våre anelser.
- Er det de samme som står bak denne aksjonen som har stått bak tidligere ulovlige konflikter?
- De samme personer er det vel ikke, men røttene er lange og de sprer seg fort.”

Disse forsøkene på å knytte sykepleieraksjonen til ml-bevegelsen (som hadde hatt betydelig innflytelse i tidligere ville streiker på bl.a. Norgas og Oslo Sporveier, men som hadde lite med sykepleieraksjonen å gjøre) kommer typisk nok fra Oslo. Når Aftenbladet intervjuer de lokale aksjonslederne er tonen en helt annen. I referatet fra aksjonsmøtet 25. august er overskriften ”Sykepleierne står sammen”. Det refereres at 460 av de frammøtte sykepleierne stemte for sykepleieraksjonen, mens 57 stemte mot, og det trykkes et bilde av et fulltallig aksjonsmøte.

Denne forskjellen finner vi i hele perioden. Det går fram av denne tabellen:

Tabell 3.17 Holdning til streik i Stavanger Aftenblads nyhetsartikler. Etter forfatter.

	Stavanger	Oslo
Positiv	22	5
Negativ	9	27
Nøytral	70	68
Sum	101	100
N=	(23)	(22)

Mens nyhetsartiklene som er produsert i Stavanger er positive til streiken, er det motsatte tilfelle med nyhetsartiklene fra Oslo

3.5 Sykepleierstreiken 2002

Streiken i 2002, 30 år etter Sykepleieraksjonen -72, var langt mindre dramatisk, men på tre måter er likheten frapperende. For det første er sykepleiernes begrunnelse for å kreve høyere lønn tilnærmet identisk i 1972 og 2002. For det andre ble streiken gjennomført på siden av det

ordinære lønnsforhandlingssystemet, denne gangen riktignok ikke som en tariffstridig streik, men som en lønnskamp i samband med endring av arbeidsgivers organisering og dermed av avtaleverket. For det tredje ble også streiken stoppet på grunn av de påståtte konsekvensene for pasientene.

Bakgrunnen for streiken var at eierforholdet til sykehusene ble endret. Fram til årsskiftet 2001/2002 var de offentlige sykehusene dels en del av staten (Rikshospitalet og Radiumhospitalet) og dels en del av fylkeskommunene. Gjennom den såkalte sykehusreformen (se f.eks. O.t.prp. 66 (2000/2001)) ble eierskapet overført til fem selvstendige regionale helseforetak med staten som eiere. De nye helseforetakene meldte seg inn i arbeidsgiverorganisasjonen NAVO (Norsk arbeidsgiverforening for virksomheter med offentlig tilknytning). Dermed falt de eksisterende avtaler mellom Norsk Sykepleierforbund på den ene siden og Staten, Kommunenes Sentralforbund og Oslo kommune på den andre siden bort. Det måtte opprettes nye hovedavtaler og overenskomster mellom NSF og deres hovedorganisasjon UHO på den ene siden og NAVO og de enkelte helseforetak på den andre.

Samme situasjon oppsto for de andre fagforeningene i sykehusene. De valgte å forlenge de eksisterende avtalene uendret fram til det ordinære tariffoppgjøret våren 2002. NSF krevde derimot at det ble inngått en felles tariffavtale for samtlige sykehus. Bakgrunnen for kravet var dels det prinsipielle standpunktet at det skal være en felles avtale for alle sykehus, altså det rimelige og rettferdige i at sykepleierne skal ha de samme lønns- og avtaleforhold over hele landet – og dels at sykepleierne hadde bedre tariffavtaler ved de statlige sykehusene enn ved de fylkeskommunale. En felles avtale som baserte seg på den statlige ville gi flertallet av sykepleierne en vesentlig lønnsøkning.

Ettersom de eksisterende tariffavtalene falt bort da eierskapet til sykehusenes arbeidsgivertilknytning endret seg 1. januar 2002, oppsto formelt en situasjon der det ikke eksisterte noen tariffavtale i det hele tatt. I følge arbeidstvistloven kan arbeidstakerne i en slik situasjon gå til streik for å kreve å opprette tariffavtale. Det er – ved siden av streik i de ordinære lønnsoppgjørene og adgangen til kortvarige politiske streiker – den eneste legale streikemulighet i Norge.

Sykepleiernes krav om en felles tariffavtale ble avvist av NAVO. Etter en mislykket mekling, benyttet NSF seg av denne streikemuligheten og gikk til streik fra 15. januar 2002. Streiken ble langsomt opptrappet fram til mars, da drøyt 1000 sykepleiere var i streik ved sykehus over hele landet.

Sykepleiernes argumentasjon for sin streik var tilnærmet identisk med argumentasjonen i 1972. I en artikkel i tidsskriftet Sykepleien skriver forbundsleder Bente Slaatten at

”Sykepleiermangelen er helsevesenets hovedproblem, og rammer pasientene daglig uavhengig av streiken. En godt fungerende helsevesen er avhengig av at lønnsnivået for sykepleierne gjør det attraktivt å ta jobb i det offentlige.” (Sykepleien 4/2002)

Altså: Sykepleierne streiker først og fremst for helsevesenet og for pasientene, ikke for seg selv. Videre heter det i Slaattens artikkel:

”Streiken gjelder et bedre helsevesen. Sentralt står spørsmålet om verdsetting av sykepleierne. Et mindretall av våre medlemmer er ute i streik. De står på barrikadene for oss alle. De brøyter vei for at nettopp du skal nyte godt av en tariffavtale der lønns- og arbeidsvilkår står i forhold til det ansvar, den utdanning og de oppgaver du utfører.” (op.cit)

Og i siste setning:

”Kampen skal føres landet rundt.....til målet er nådd og resultatet ligger der: en verdsetting av sykepleierne som samfunnet og vi kan være bekjent av.” (op.cit)

Sykepleierne streiker for en akseptabel verdsetting av den jobben sykepleierne faktisk gjør. Vi ser hvordan argumentasjonen fra 1972 går igjen, nærmest ord for ord.

Det er av flere grunner vanskelig å gjennomføre en streik i helsesektoren. Det viktigste problemet er at sykehuseieren selv, altså Staten, kan gå inn som dommer og avblåse streiken med tvungen lønnsnemnd dersom ”liv og helse er truet”. NSF forsøkte derfor å gjennomføre en aksjon som ikke skulle true liv og helse og som i minst mulig grad skulle ramme pasienter. Det var derfor i stor grad planlagte, ikke-akutte operasjoner som ble utsatt.

Arbeidsgiverorganisasjonen NAVO ga ikke på noe punkt etter. Det skyldes etter alt å dømme to forhold. Dels at LO – for øvrig akkurat som i 1972 – truet med aksjoner hvis sykepleierne fikk tillegg i dette ”oppgjøret utenfor tur” som det ble kalt av arbeidsgivere og fra LO-hold, dels at streiken – uansett hvordan NSF la den opp – før eller senere ville bli stoppet av tvungen lønnsnemnd.

NSF måtte derfor velge mellom å føre en forsiktig, men lite virkningsfull streik for å unngå lønnsnemnd lengst mulig eller å føre en mer omfattende streik som raskt ville bli stanset av tvangstiltak fra motparten. NSF valgte det første, og streiken ble derfor i stor grad en kamp om opinionen mer enn et direkte press på arbeidsgiveren. Det betyr igjen at media fikk en nøkkelposisjon i konflikten.

7. mars ble streiken likevel stanset av tvungen lønnsnemnd. Den formelle begrunnelsen var at Statens Helsetilsyn ikke lenger kunne garantere at streiken ikke ”truet liv og helse”. Det kan diskuteres om det fantes grunnlag for en slik påstand.

Er så de to aksjonene ellers sammenliknbare?

Jeg har vist flere sammenfallende trekk ved de to streikene: begrunnelsen for streikekravene, striden om forholdet til ”liv og helse”, arbeidsgivers formalistiske begrunnelse om at det ikke kan gis tillegg ”utenom tur”.

På ett punkt er det imidlertid vesentlige forskjeller. For det første var aksjonen i 1972 en historisk begivenhet: sykepleierne gikk til streik for første gang i historien, til og ved en ulovlig streik. Hvis man måler begivenheten opp mot et sett ordinære nyhetskriterier (jf. f.eks. Østbye/Schwebs 1997:100ff), er det ingen tvil om at aksjonen i 1972 scorer usedvanlig høyt. Den var oppsiktsvekkende, dramatisk, og den var vesentlig (helse opptar de fleste). Den hadde høy grad av identifikasjon. Og den inneholdt en betydelig grad av konflikt. Den var kort sagt en ideell nyhetssak.

Problemet for media var at streiken i 1972 brøt ut siste uka før folkeavstemninga om norsk medlemskap i EF, sannsynligvis den største politiske enkelthending i Norge etter 1945. Den avgjørende opptrappingen av streiken skjedde *samme dag* som folket stemte nei.

Streiken i 2002 var av mindre dimensjoner. Den var lovlig, og selv om den rent streiketeknisk var uvanlig, framsto den for offentligheten som en ordinær lønnskonflikt. Streiker og andre lønnsaksjoner i helsevesenet var ikke lenger spesielt uvanlige. Som nyhetssak var den derfor av mindre viktighet. På den annen side konkurrerte streiken ikke med noen annen stor nasjonal nyhetssak.

I utgangspunktet skulle man kunne anta at streiken i 2002 førte til mindre omfattende pressedekning og mindre engasjement i kommentarene enn streiken 30 år tidligere. Men ettersom argumentasjonen både for streiken (sykepleiermangelen som truer helsevesenet, må løses ved høyere lønn) og mot streiken (vi kan ikke gi lønnstillegg utenom tur) var den

samme, er det grunn til å tro at *streikenes politiske karakter er den samme*, slik at hvis avisene har endret holdning til streiken, skyldes det en utvikling i avisene.

En endring i omfang og intensitet i dekningen kan altså skyldes begivenheten, mens en endring i politisk grunnholdning som kommer til uttrykk, skyldes avisen.

3.6 14 aviser om sykepleierstreiken i 2002

Avisutvalget i 2002 er de samme 14 avisene som er analysert i avsnittene over. Det gjelder altså:

Finnmark Dagblad
Rana Blad
Driva
Aura Avis
Firda
Bergens Tidende
Bergensavisen (i 1972 Bergens Arbeiderblad)
Stavanger Aftenblad
Rogalands Avis
Dalane Tidende
Varden
Telemarksavisa (i 1972 Telemark Arbeiderblad)
Laagendalsposten
Indre Smaalenenes Avis

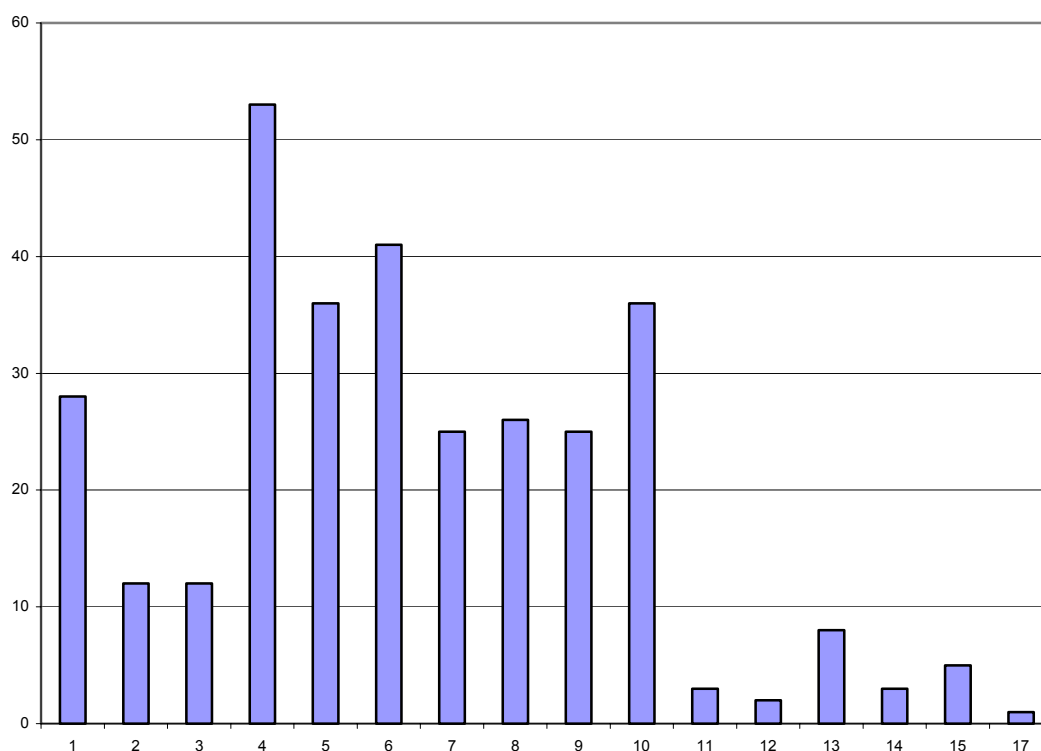
Perioden er 1. januar til 1. mai 2002.

3.6.1 Kvantitet

I denne perioden har vi i alt funnet 316 artikler som handler om sykepleierstreiken, dvs. i gjennomsnitt knapt 23 artikler pr. avis. Artiklene fordeler seg imidlertid svært ujevnt mellom de 14 avisene. I en avis (Driva) har vi ikke funnet noen artikkel om sykepleierstreiken. (Sunndalsøra er i dag den eneste utgiverkommunen uten sykehus). I de største avisene i utvalget, Bergens Tidende og Stavanger Aftenblad, har vi funnet et femtital artikler.

Artiklene er fordelt over perioden på denne måten:

Figur 3.2 Artikler om sykepleierstreiken 2002 etter uke.

Som vi ser, er artiklene konsentrert om de ukene streiken varte (uke 4 til 10). Klart flest artikler trykkes den uka streiken bryter ut. Vi finner også en topp i uke 1, da sykepleierne landet rundt aksjonerte med blant annet fakkeltog. Vi ser et raskt og dramatisk fall i interessen når streiken avsluttes, og vi ser også at interessen i selve streikeperioden avmattes fram til en ny topp nås ved avslutningen i uke 9-10.

Streiken er dekket i ulike genrer etter følgende mønster:

Tabell 3.18 Artikler etter genre i 2002. (N=316)

Genre	Andel
Nyhet	57
Innlegg	17
Notis	14
Leder	12
Sum	100

Den dominerende genretype er naturlig nok nyheter. Men vi ser at streiken er bredt dekket på leserbrevsiden i avisene. Gjennomsnittlig trykker hver av de 14 avisene fire leserinnlegg hver om streiken og sykepleiernes situasjon.

3.6.2 Forfattere

Artiklene er skrevet av en rekke ulike forfattere:

Tabell 3.19 Artikler etter forfatter i 2002. (N=316)

Forfatter	Andel
Egne journalister	59
Byråer	22
NSF	8
Lesere	6
Organisasjoner	3
Ikke oppgitt	3
Sum	101

Som vi ser, er det en klar dominans av egenproduserte artikler om streiken. 59 % av artiklene som handler om sykepleierstreiken, er skrevet av avisas egne journalister og redaktører. Byråene står bak 22 %, mens ulike typer innsendere og leserbrevskribenter har forfattet resten.

3.6.3 Kilder

Kildetilfanget i artiklene framgår av tabellen under:

Tabell 3.20 Andel artikler etter synlig kilde i 2002. (N=316)

Kilde	Prosent
Norsk Sykepleierforbund lokalt	35
Norsk Sykepleierforbund sentralt	30
NAVO lokalt	19
NAVO sentralt	15
Helsedirektør/fylkesleger	7
Riksmeklingsmannen	3
Regjeringen	2
LO	2
Andre	1

Summen overstiger 100 % fordi det kan være flere kilder i en artikkel.

Vi ser altså en tydelig dominans av kilder som representerer de to partene i konflikten, NSF og NAVO. Arbeidstakersiden er dobbelt så ofte sitert som arbeidsgiversiden. Det er videre slik at det lokale organisasjonsleddet oftere enn det sentrale leddet er kilde på begge sider i konflikten.

De andre kildene som er brukt i noe utstrekning, er andre institusjonelle, offentlige kilder med tilknytning til streiken, dvs. Helsedirektøren som har ansvaret for å følge opp om streiken truer liv og helse og Riksmeklingsmannen som forsøker å få til en løsning. Regjeringen avsluttet streiken med tvungen lønnsnemnd og ble dermed også til slutt en direkte part i konflikten.

Ut over disse er det svært få kilder som er brukt. Personer med tilknytning til LO er synlige kilder i seks artikler, ellers har vi bare registrert en eneste pasient som kilde og ikke *en eneste forsker eller annen uavhengig kilde*.

Konklusjonen er at sykepleierstreiken i 2002 ble bredt dekket i flertallet av de leste avisene. Det ble benyttet ulike kilder, ulike forfattere og konflikten ble dekket både på reportasjer, på

lederplass og på leserbrevsiden. Avisene ga en på mange måter mangesidig og bred dekning av aksjonen og åpnet spaltene for bred diskusjon om konflikten.

Derimot finner vi svært få – om noen – artikler som avisen selv setter dagsorden, driver egenstyrt eller oppsøkende journalistikk. Det går tydelig fram av kildebruken at det gjøres svært få forsøk fra avisenes side på å gå dypere inn i materien.

3.6.4 Tendens

Samlet sett stilte de 14 avisene seg nøytrale til sykepleierstreiken. Av de 316 artiklene som ble trykket, var om lag halvparten nøytrale, mens om lag en fjerdedel var positive og en annen fjerdedel negative.

En rekke faktorer modifierer dette inntrykket. Det ser vi av denne tabellen:

Tabell 3.21 *Artiklenes holdning til sykepleierstreiken 2002 etter genre. (N=316)*

	Innlegg	Leder	Notis	Nyhet	Totalt
Positiv	68	5	16	25	28
Nøytral	15	18	68	54	46
Negativ	17	77	16	20	26
Sum	100	100	100	100	100
N=	(52)	(39)	(43)	(181)	(316)

For det første gjør et stort antall positive leserinnlegg den samlede dekningen positiv. Hvis man trekker lesernes bidrag ut av utvalget, blir samlet dekning negativ. For det andre er avisene klart mot streiken på leder- og kommentarplass. Hele 77 % av lederartiklene var mot streiken. Bare 5 % av lederartiklene gir støtte til streiken. Dekningen av kravene er mer positiv. Det viser denne tabellen:

Tabell 3.22 *Artiklenes holdning til sykepleiernes krav i 2002 etter genre.*

	Innlegg	Leder	Notis	Nyhet	Totalt
Positiv	79	23	16	33	37
Nøytral	11	43	79	63	54
Negativ	9	33	5	5	9
Sum	99	99	100	101	100
N=	(52)	(39)	(43)	(181)	(316)

Som vi ser, var avisene mer positive til kravene enn til streiken. På lederplass var 33 % negative og 23 % positive. På nyhetsplass var det derimot en klar positiv overvekt. Det skyldes at de aller fleste av de mange artiklene der lokale tillitsvalgte blant sykepleierne var kilder, ble vinklet positivt til både krav og streik.

I artikler der de lokale tillitsvalgte ikke var med som kilder, var artiklenes holdninger i hovedsak registrert som negative.

Hvordan vurderer avisene partene i konflikten? Det går fram av de to tabellene under:

Tabell 3.23 *Vurdering av Norsk Sykepleierforbund etter genre i 2002.*

	Innlegg	Leder	Notis	Nyhet	Totalt
Positiv	21	8	5	14	13
Nøytral	67	18	5	82	72
Negativ	12	74	5	6	15
Sum	100	100	101	100	100
N=	(52)	(39)	(43)	(181)	(316)

Tabell 3.24 Vurdering av NAVO sentralt etter genre i 2002.

	innlegg	leder	notis	nyhet	Totalt
Positiv	2	3	0	2	1
Nøytral	81	84	95	90	89
Negativ	17	13	5	8	10
Sum	100	100	100	100	100
N=	(52)	(39)	(43)	(181)	(316)

Hovedinntrykket av disse tabellene er at aktørene vurderes i mindre grad enn kravene og selve streiken. Vurderingen er altså mer saks- enn aktørorientert.

Unntaket er omtalen Norsk Sykepleierforbund på lederplass. Der råer en sterk negativ dominans. Hele 74 % av lederartiklene har en negativ vurdering av NSF mot bare 8 % artikler med positive vurderinger.

Den sentrale arbeidsgiverorganisasjonen NAVO blir i all hovedsak omtalt i nøytrale former. Bare hver tiende artikkel inneholder en form for vurdering av NAVO.

Vi har også sett på vurderingene av lokale aktører. Her er resultatet at verken NSF eller NAVO lokalt i særlig grad blir vurdert. Unntaket er de lokale sykepleierne. 20 % av nyhetsartiklene inneholder en positiv vurdering av NSF lokalt – i måten de lokale sykepleierne er omtalt på. Et eksempel kan være Stavanger Aftenblads portrettintervju med streikeleder ("En søster i streik") som slutter slik:

"Men de er ingen selvfølgelighet. De er mennesker som alle andre. De er fagfolk som forlanger respekt – også i kroner." (Stavanger Aftenblad 23.2.02)

Eller slik den samme avisa omtalte en studentaksjon til støtte for de streikende under tittelen "Er det slik vi vil se sykepleierne?":

"Med flagrende flyvertinne-skjerf viste sykepleierstudentene sin støtte til sykepleierstreiken utenfor SiR torsdag kveld." (Stavanger Aftenblad 13.2.02)

Meklingsmannen og regjeringen blir i liten grad omtalt i vurderende form. Unntaket er at regjeringen/myndighetene får kritikk i 20 % av leserinnleggene. Men totalt menes det ganske mye. I 72 % av artiklene finner vi en form for vurdering av kravene, streiken eller hovedaktørene. Det menes naturlig nok mest i lederartiklene. Våre tall viser at det i 98 % av lederartiklene om streiken uttrykkes en latent eller manifest mening om enten kravene, streiken eller aktørene.

Hva mener så avisene om Norsk Sykepleierforbund? Krassest var Bergensavisen som skrev:

"Lærere, sykepleiere og politifolk har tenkt å sette verdensrekord i lønnskrav. Innfris de vil også andre statsansatte kreve store tillegg. Da rakner siste rest av solidaritet på arbeidstakersiden." (Bergensavisen 17.2.02)

Eller Telemarksavisa:

"Det er derfor rimelig søkt av NSF å kreve at akkurat den gamle avtalen mellom forbundet og staten skal legges til grunn ved eierskiftet. Det kunne like gjerne vært en av de andre to avtalene." (Telemarksavisa 5.1.02)

som også skrev:

"Kan det skyldes noe annet enn at de prøver å skaffe seg et ekstra lønnsoppgjør så å si utenfor tur..... Derfor satte sykepleierne sine arbeidsgivere i en tvangssituasjon." (Telemarksavisa 23.1.02)

Rogalands Avis formulerte seg slik:

”NSF vinner lett opinionens sympati. Men de vinner ikke like lett rundt forhandlingsbordet. For der sitter også andre forbund som medlemsmessig veier enda tyngre.” (Rogalands Avis 5.1.02)

3.6.5 Tolkingsrammer

Som vi har vist, var argumentasjonen rundt streiken og de ulike bildene som ble tegnet av aksjonen, tilnærmet identiske i 2002 som de var i 1972.

På den ene siden sto Norsk Sykepleierforbund som viste til at vi hadde en krise i helsevesenet som krevde særskilte tiltak. En av de viktigste årsakene til krisen var sykepleiermangelen og en av de viktigste årsakene til denne mangelen var igjen dårlige lønnsvilkår for sykepleiere.

NSF viste til at staten som sykehuseier hadde en unik sjanse til å gjøre noe med dette akkurat nå. Ettersom man uansett måtte skifte tariffavtale for sykepleierne, var det en gylden sjanse til å gi sykepleierne et lønnsløft. Dette kunne gjøres i sammenheng med en omfattende helsereform som hadde som (utilsiktet?) bivirkning at alle tariffavtaler måtte reforhandles. Det er også grunn til å tro at sykepleierne i bakhodet hadde det lønnsløftet lærerne fikk i 2001 da de byttet noe økt leseplikt mot et vesentlig lønnsløft.

Sykepleiernes beskrivelse var en **krise som nå har en historisk sjanse til å bli løst**.

På den annen side sto arbeidsgiverne som konsekvent satte sykepleierstreiken inn i følgende tolkningsramme: Det er riktig at sykepleierne har skiftet arbeidsgiver, men dette gir ikke grunnlag for noe lønnsoppgjør utenom tur. 35 av 36 fagorganisasjoner har godtatt å forlenge de gjeldende avtaler til årets ordinære lønnsoppgjør. Det må også sykepleierne gjøre. Hvis ikke vil de andre organisasjonene også kreve et ekstra lønnsoppgjør.

Dette er et bilde av helt ordinær lønnskamp, et lovlig, men politisk håpløst forsøk på **lønnsoppgjør utenom tur**.

Med visse modifikasjoner er de to alternative tolkningsrammene de samme som i 1972.

Omtolkninger av kildenes tolkningsrammer

Vi kan gjennomføre den samme testen som over. Altså: i hvilken grad blir kildenes tolkningsrammer omformulert av avisene? Kildenes tolkningsrammer er også todelt. Sykepleierne og sykepleiernes organisasjon beskriver krise, mens arbeidsgivere lokalt og sentralt beskriver lønnsoppgjør utenom tur.

Tabell 3.25. Artikkelenes holdning til streik etter kildebruk i 2002. (N=316)

Kilde	Artikkelenes holdning
Bare sykepleieraksjonen lokalt	+45
Bare sykepleieraksjonen sentralt	+8
Bare Arbeidsgiver/myndigheter	-47
Begge parter	-11
I alt	+4

Vi ser altså at når de lokale sykepleierne er kilder, slår deres tolkningsramme gjennom i formidlingen, mens når de sentrale sykepleierorganisasjonene er kilder, gjør de det i langt mindre grad. Derimot slår de sentrale arbeidsgivernes holdning gjennom i streiken gjennom i dekningen. Når begge parter er kilder i en artikkel, er artikkelens tolkningsramme nærmere arbeidsgiversidens enn arbeidstakernes.

Tendens på kommentarplass

Det standpunktet som skinner gjennom på nyhetsplass, uttrykkes i klartekst på leder- og kommentarplass. Dette ser vi av denne tabellen:

Tabell 3.26 Artikklenes holdning til streik og krav i 2002. Lederartikler. (N=39)

	Streik	Krav
Positiv	5	23
Nøytral	18	43
Negativ	77	33
Sum	100	99

Tre av fire ledere er mot streik, mens kravene har større oppslutning. Bare hver tredje lederartikkel tar avstand fra kravene, mens 23 % støtter dem.

Hvordan argumenterer avisene på lederplass? Laagendalsposten er et typisk eksempel. Avisa skriver:

”Hva man enn mener om kravenes berettigelse, er det ikke realistisk med to oppgjør samme vår.” (Laagendalsposten 7.3.02)

Mens Bergensavisen klager på at sykepleiernes tolkningsramme slapp for lett til media:

”NSF hører med til dem som lettest slipper til i media uten motforestillinger. Det er forbausende hvordan særlig NRKs nyhetsjournalister ikke opptrer som journalister, men som mikrofonstativ.” (Bergensavisen 5.1.02)

Avisa skriver en måned senere:

”Det eneste sykepleierne kan oppnå med streiken er å vise hvor tøffe de er. Men alle andre lønnstakere er minst like tøffe. Det kommer de til å vise, dersom sykepleierne blir favorisert uten allment aksepterte grunner.” (Bergensavisen 7.2.02)

Mens Aftenbladet advarte mot streik på denne måten

”For deres del er det å håpe at aksjonen nå er rene markeringer og påminnelser og ikke uttrykk for at de har valgt en strategi som gjør at de forblir et lavlønnssyrke. Det fortjener verken de eller alle vi andre som trenger dem.” (Stavanger Aftenblad 4.1.02)

Finnmark Dagblad spurte:

”Hvor er klokskapen i å sette i gang denne streiken...utenom tur?” (Finnmark Dagblad 23.1.02)

Mens endelig Varden skrev:

”Når 175 operasjoner utsettes ved Sykehuset Telemark som følge av sykepleierstreiken, er det vanskelig å begripe at det ikke går ut over folks helse. Det er vel ikke for moro skyld at folk står i operasjonskø?” (Varden 20.2.02)

3.7 Variasjoner i dekning i 2002

De 14 avisene vi har undersøkt skiller seg også i 2002 fra hverandre langs flere variabler. Opplaget varierer fra 3000 til 90.000. Noen aviser ligger i utgiverkommuner med sykehus som ble rammet av streik, andre ikke. Endelig skiller avisene seg fra hverandre etter partitendens, som vi for 2002 finner det riktig å kalle partihistorie ettersom ingen av avisene i uvalget har lenger noen formell tilknytning til noe parti. De gamle arbeideravisene er fortsatt med i A-pressen og har formålsparagrafer som knytter dem til en sosialdemokratisk tradisjon.

I dette avsnittet skal vi se hvordan avisenes dekning av sykepleierstreiken i 2002 varierer etter en slike sentrale bakgrunnstrekk ved avisene.

3.7.1 Kvantitet

Det er en klar sammenheng mellom opplag og omfang av dekningen. Aviser med høyt opplag har mer omfattende dekning enn aviser med lavt opplag. Men dette virker i samvariasjon med om utgiverkommunens sykehus var i streik eller ikke. Det går fram av følgende tabell:

Tabell 3.27 Antall artikler i gjennomsnitt pr. avis etter opplag og streikesituasjon i utgiverkommunen i 2002.

	Høyt opplag	Lavt opplag
Streik	32	24
Ikke streik	*	5

*Ingen avis i utvalget.

Vi ser at aviser med høyt opplag har flere artikler om streiken enn aviser med lavt opplag. Vi ser videre at aviser som kommer ut i kommuner med streik, har en langt bredere dekning enn aviser som kommer ut i kommuner som ikke ble rammet av streiken.

I mitt utvalg ser det ut til at det har større betydning for bredde og omfang i den redaksjonelle prioritering om streiken er blitt gjort til en lokal hending. Sykepleierstreik er i seg selv ikke noe prioritert tema for avisene. En *lokal sykepleierstreik* er derimot interessant. Det *lokale* perspektivet avgjør hvordan streiken skal prioriteres redaksjonelt. Typisk nok er det en avis i mitt utvalg som ikke dekker streiken i det hele tatt. Den kommer ut på det eneste utgiverstedet som ikke har sykehus.

3.7.2 Tendens

Partihistorie

Har partihistorie betydning for tendens i dekningen? Det kan synes slik:

Tabell 3.28 Artikkelenes holdning til sykepleierstreik etter avisens partihistorie i 2002.

	Partihistorie	
	Ap	Ikke-sosialistisk
Positiv	24	32
Nøytral	40	49
Negativ	36	19
Sum	100	100
N=	(129)	(187)

Som vi ser, har de gamle ikke-sosialistiske avisene samlet sett en positiv tendens i dekningen, mens Ap-aviser har en negativ tendens. Dette har delvis sammenheng med at A-presse-avisene i større grad dekker streiken på lederplass enn de ikke-sosialistiske.

Tabell 3.29 Artikkelenes holdning til sykepleierstreiken etter genre og partihistorie i 2002.

	Ap	Ikke-sosialistisk
Innlegg	+54	+48
Ledere	-96	-33
Nyheter	-8	+12
Notiser	-11	+3
N=	(129)	(187)

Forskjellen er størst på lederplass, men vi ser at i alle redaksjonelle genre er de gamle arbeideravisene mer negative til streiken enn de ikke-sosialistiske avisene. Det er ingen forskjell i tendens på leserbrev og andre innlegg fra eksterne bidragsyttere.

Tabell 3.30. Artiklenes holdning til sykepleiernes krav etter genre og partihistorie i 2002.

	Ap	Ikke-sosialistisk
Innlegg	+65	+74
Ledere	-46	+47
Nyheter	+20	+33
Notiser	+11	+12
N=	(129)	(187)

Vi ser de samme utslagene for holdning til sykepleiernes krav. Her er holdningen i all hovedsak mer positiv i alle genre og uavhengige av partihistorie. Men også når det gjelder sykepleiernes krav, er de gamle ikke-sosialistiske avisene mer positive til sykepleierne enn de gamle arbeideravisene.

Hvordan er så tendensen i avisene vurderinger av de viktigste aktørene i konflikten i 2002, Norsk Sykepleierforbund og arbeidsgiverorganisasjonen NAVO?

Tabell 3.31 Tendens i omtale av aktørene etter partitilknytning. Alle artikler.

	Ap	Ikke-sosialistisk
NSF	-14	+7
NAVO	-5	-11
N=	(129)	(187)

Vi ser den samme tendensen, riktignok svak. Ap-avisene er mer negative til arbeidstakerne og mer positive til arbeidsgiverne enn de ikke-sosialistiske avisene. Tendensen blir tydeligere hvis man trekker ut leserinnleggene.

Partihistorien har altså fortsatt innflytelse på avisenes dekning av en streik i 2002. Og sammenhengen er slik at arbeideravisene er mest skeptiske til denne streiken, som altså ble ført av et forbund utenfor LO.

Lokale forhold

Er det noen sammenheng mellom tendensen i dekningen og streikesituasjonen i avisens utgiverkommune? Er det altså slik at aviser som utgis i kommuner med streik er mer positive eller negative til streik og krav enn aviser i kommuner uten streik? Det kan synes slik:

Tabell 3.32 Artiklenes holdning til sykepleierstreiken etter lokal streikesituasjon i utgiverkommunen og genre i 2002.

	Genre				
	Innlegg	Leder	Nyhet	Notis	Alle
Lokal streik	+50	-67	+6	+5	+5
Ikke lokal streik	*	-100	-13	-40	-38

*Ingen innlegg i aviser på utgiversteder uten streik.

Jeg må understreke – slik det framgikk av forrige avsnitt – at det er ganske få artikler i avisene på utgiversteder uten streik. Men de få artiklene som trykkes er altså mer negative til streiken enn artikler i aviser på utgiversteder med streik. Det finnes ikke en eneste artikkel som støtter streiken i aviser på utgiversteder uten streik.

Vi ser den samme tendensen, men klart svakere når det gjelder de ulike avisenes holdning til kravene som ble stilt i streiken.

Samvariasjon

Vi har også testet om disse to variablene, partihistorie og lokal streikesituasjon, virker sammen. Resultatet vises i denne tabellen:

Tabell 3.33 Artiklenes holdning til sykepleierstreiken 2002 etter lokal streikesituasjon i utgiverkommunen og genre. (N=316)

	Ap	Ikke-sosialistisk
Streik	-8	+16
Ikke streik	-60	-25

Som det går fram, samvirker variablene slik at ikke-sosialistiske aviser i begge typer kommuner er mer positive enn A-pressen. Samtidig er både ikke-sosialistiske aviser og A-pressen i streikekommuner mer positive til streik enn tilsvarende aviser i kommuner uten streik. Den samlede tendens i avisene i utvalget synes altså avhengig av både partihistorie og den lokale situasjonen.

Hovedfunnet er at i 2002 er det streikens lokale utslag som avgjør omfanget av deknings tendensen styres i et samvirke av partihistorie og lokal streikesituasjon.

3.8 Endring i dekning 1972- 2002

3.8.1 Kvantitet

Vi har gått gjennom deknings av de streikene i 1972 og 2002 i de samme 14 avisene. Totalt ser vi at avisene hadde noe flere artikler om sykepleierstreiken i 1972 enn 30 år senere. Den første streiken ble dekket med 378 artikler, den neste med 316. Gjennomsnittet sank fra om lag 27 artikler pr. avis til om lag 23. Undersøkellesperioden var noe kortere i 1972 enn i 2002 (13 uker mot 16 uker). Streiken i 1972 varte i bare to uker, mens 2002-aksjonen trakk ut i seks. Selv om direkte sammenlikning er vanskelig fordi begivenhetene var noe ulike, er det grunn til å konkludere med at avisene hadde noe mer omfattende dekning av den første aksjonen.

Jeg har vist hvordan sykepleieraksjonen i 1972 var en dramatisk, nyskapende hendelse, mens streiken i 2002 var en mer ordinær episode. Sett i et slikt perspektiv finner jeg nedgangen i omfanget av deknings relativt begrenset. Man kunne tenkt seg en større forskjell mellom interessen for de to streikene.

Begge årene er deknings konsentrert rundt selve streiken. I 1972 står over halvparten av alle artiklene på trykk de to ukene streiken varte. I 2002 er det flest artikler på trykk den første streikeuka. De øvrige seks streikeukene har alle mer omfattende dekning enn alle andre uker bortsett fra uke 1, da sykepleierne aksjonerte med fakkeltog over hele landet. Både i 1972 og 2002 er deknings konsentrert rundt *hendinger*.

Også når det gjelder genrebruk og forfattere er det stor stabilitet. Det går fram av disse tabellene:

Tabell 3.34 Andel artikler etter genre og år.

Genre	1972	2002
Nyhet	71	57
Leder og kommentar	7	12
Innlegg	13	17
Notis	9	14
Sum	100	100
N=	(378)	(316)

Som vi ser, er andelen nyhetsartikler gått noe tilbake, mens debatt og kommentarstoffet øker sin andel av dekningen fra 1972 til 2002.

Forskjellene er ikke store. Det er heller ikke forskjellene på forfatterfordelingen:

Tabell 3.35 Andel artikler etter forfatter og år.

	1972	2002
Egne journalister	52	59
Byråer	34	22
NSF	5	8
Lesere	6	6
Organisasjoner	3	3
Ikke oppgitt	0	3
Sum	100	101
N=	(378)	(316)

Vi ser at avisas egne journalister og redaktører begge år er forfattere til drøyt halvparten av artiklene, mens byrå-andelen er litt synkende og andelen leserbrevforfattere litt høyere.

Kildetilfanget er også stabilt. Det går fram av denne tabellen:

Tabell 3.36 Artikler etter synlig kilde og år.

	1972	2002
Norsk Sykepleierforbund lokalt	15	35
Sykepleieraksjonen 72/NSF sentralt*	26	30
NAVO lokalt	8	19
NAVO sentralt	13	15
Helsedirektør/fylkesleger	4	7
Riksmeklingsmannen	-	3
Regjeringen	22	2
LO	5	2
Andre	-	1
N=	(378)	(316)

* Ettersom streiken i 72 var ikke var ledet av NSF, er det Sykepleieraksjonen 72 som er sammenliknet.

Vi ser at begge årene er arbeidstakerne og deres organisasjoner mer benyttet som kilde enn arbeidsgiverne og deres organisasjoner er. Vi ser videre at regjeringen, som i 1972 var en sentral kilde, 30 år senere knapt blir omtalt. Det har naturligvis sammenheng med at regjeringen ikke var part i 2002. Den viktigste endringen er derfor de lokale partene i streiken har en langt mer sentral plass i 2002 enn på 70-tallet.

3.8.2 Tendens

Hvordan har så avisenes syn på streik og krav endret seg fra 1972 til 2002? Tabellen under viser vurderingsindeks for streik, krav og aktører de to streikeårene:

Tabell 3.37 Vurderingsindekser etter aktør og år.

	1972	2002
Streik	-17	+2
Krav	+16	+28
Sykepleieraksjonen/NSF	-9	-2
Regjeringen	+1	
NAVO		-8
N=	(378)	(316)

Samlet vurderingsindeks viser altså at avisene i 2002 var mer positive til både streiken, kravene og arbeidstakerne enn 30 år tidligere. Men i denne beregningen teller notiser, leserinnlegg, ledere og førstesideoppslag likt. Hvis vi deler materialet etter genre, finner vi tydelige nyanser:

Tabell 3.38 Artikkelenes holdning til streiken etter genre og år.

Genre	1972	2002
Nyhet	-17	+5
Leder og kommentar	-69	-72
Innlegg	+4	+51
Notis	-6	0
N=	(378)	(316)

Det viser seg altså at holdningen på lederplass er massivt negativ til streiken begge år. Videre ser vi at holdningen på nyhetsplass er blitt mer positiv, mens holdningen i innleggene helt har endret karakter: I 1972 var det omtrent like mange for og mot streiken, i 2002 fant jeg en massiv overvekt av innlegg som støtter streiken. Avisenes offisielle redaksjonelle standpunkt er altså klart negativt begge år, men avisproduktet som helhet gir et mer nyansert bilde av konflikten i 2002 enn tretti år tidligere.

En tilsvarende analyse av holdning til krav og aktører viser samme: Mens holdningen til krav og sykepleiere på lederplass er endret fra svakt positiv til svakt negativ, er holdningen i andre gener blitt mer positiv. Detaljene går fram av tabellen under:

Tabell 3.39 Vurderingsindeks for aktører etter genre og år.

	Ledere		Nyheter	
	1972	2002	1972	2002
Norsk Sykepleierforbund lokalt	0	-5	+2	+14
Norsk Sykepleierforbund sentralt	-65	-67	-5	+8
NAVO sentralt		-10		-6
Regjeringen	+12	+5	+3	-5
N=	(378)	(316)	(378)	(316)

Jeg finner altså stabilitet i vurderingene. Ved begge streikene er avisene på lederplass svært negative til de sentrale organisasjonene som sto bak, dvs. Sykepleieraksjonen i 1972 og Norsk Sykepleierforbund i 2002. Om andre aktører mener avisene forholdsvis lite. På nyhetsplass ser vi en endring i positiv retning for sykepleiere. Men både i 1972 og 2002 er det på den andre siden arbeidsgivers tolkning av streiken som en lønnskamp som i siste instans slår gjennom i avisens dekning.

3.9 Endringer i variasjoner mellom avisene 1972-2002

3.9.1 Kvantitet

Begge år er det store variasjoner mellom de enkelte avisenes kvantitative dekning. Både i -72 og -02 fins det eksempler på aviser som ikke har noen dekning i det hele tatt, mens de ivrigste avisene har nærmere 100 artikler om streiken.

Både i 1972 og 2002 er det to faktorer som forklarer mesteparten av variasjonen i omfang; avisens opplag og streikesituasjonen i utgiverkommunen.

Aviser med høye opplag har vesentlig bredere dekning enn aviser med lite opplag. Aviser som kommer ut på steder med streik har vesentlig bredere dekning enn aviser på steder uten dekning. Alle aviser som ikke har dekning av streikene, kommer ut på steder uten streik.

3.9.2 Tendens

Man skulle tro at forskjellene mellom aviser med ulik partihistorie er mindre i 2002, da det allerede var gått mer enn ti år siden den siste avisen i utvalget brøt med sitt parti. Men slik er det ikke. Det framgår av tabellen under:

Tabell 3.40 Artiklenes holdning til sykepleierstreik etter genre, avisens partihistorie og år. (N=694)

	Leder		Nyheter	
	Ap	Ikke-sosialistisk	Ap	Ikke-sosialistisk
1972	-69	-70	-29	-12
2002	-96	-33	-8	+12

Tabell 3.41 Artiklenes holdning til sykepleiernes krav etter genre, avisens partihistorie og år. (N=694)

	Leder		Nyheter	
	Ap	Ikke-sosialistisk	Ap	Ikke-sosialistisk
1972	-44	+90	+7	+20
2002	-46	+47	+20	+33

Hovedtrekkene har altså ikke endret seg. Ap-avisene er fortsatt negative til både streik og krav på lederplass. De ikke-sosialistiske avisene var klart negative til streik og positive til krav på lederplass begge år, men de er blitt litt mindre mot streik og litt mer for kravene i løpet av 30 år.

På nyhetsplass er de ikke-sosialistiske avisene mer positive til både streik og krav enn arbeideravisene, og denne forskjellen er nøyaktig den samme i 2002 som i 1972, men begge typer aviser er blitt mer positive i 2002.

En siste tabell viser vurderinger av aktørene:

Tabell 3.42 Vurderingsindeks for aktører etter år og partihistorie. (N=694)

	1974		2002	
	Ap-aviser	Ikke-sosialistisk	Ap-aviser	Ikke-sosialistisk
NSF sentralt	-18	-3	-14	+7
NSF lokalt	+2	+7	+1	+13
Regjeringen	+7	-2		
NAVO sentralt	+1	+1	-2	-10

Samlet er Ap-avisene negative til NSF mens de ikke-sosialistiske avisene er positive. Holdningen til motparten, NKS/NAVO, er omvendt. Her er de ikke-sosialistiske avisene negative mens Ap-avisene er nøytrale.

Vi ser at begge typer aviser er mer positive til NSF i 2002 enn tretti år tidligere, men holdningsforskjellen mellom Ap-aviser og de ikke-sosialistiske avisene er helt stabil.

De ikke-sosialistiske avisene er altså klart mer positive til den nye fagbevegelsen enn Ap-avisene både på lederplass og nyhetsplass, men alle aviser møtes i motstand mot streik – både mot den ulovlige og oppsiktsvekkende i 1972 og den helt legale, og langt mindre oppsiktsvekkende streiken i 2002.

Streikesituasjon

Det viser seg endelig at både i 1972 og 2002 har den lokale streikesituasjonen stor betydning for tendensen:

Tabell 3.43 Holdning til sykepleiernes krav etter lokal streikesituasjon, genre og år. (N=694)

	1972		2002	
	Leder	Nyhet	Leder	Nyhet
Lokal streik	+18	+22	-9	+30
Ikke lokal streik	0	+7	-17	0

Vi ser at ved begge streikene er holdningen til kravene mer positiv på steder med streik enn på steder uten streik. Jeg har gjennomført samme beregning for holdning til aktører, og resultatet går i samme retning. De streikende får mer manifest og latent støtte i aviser som kommer ut i kommuner med streik enn i aviser som kommer ut i kommuner uten streik.

3.10 Hovedfunn

Vi kan oppsummere følgende hovedfunn om de 14 avisenes dekning av ”den nye fagbevegelsen” og dens streikeaksjoner:

1. Dekningen av sykepleierstreikene i 1972 og 2002 har en rekke likhetstrekk, både i omfang, kildebruk og holdning.
2. Dekningen av sykepleierstreiken er knyttet til hendinger og er kildestyrt. Avisene gjør få eller ingen forsøk på selvstendig, undersøkende og kritisk journalistikk.
3. Alle avisene i utvalget er konsekvent mot streik på lederplass, både i 1972 og 2002, uansett partihistorie, konkurransesituasjon, lokal streikesituasjon og andre bakgrunnsvariabler. Avisene bringer også i stor grad videre arbeidsgivers forståelsesramme av konflikten som en ”lønnkamp utenfor tur”. Avisene bringer også ukritisk videre arbeidsgivers opplysninger om hvordan streiken ”rammer tredjepart”.
4. De ikke-sosialistiske avisene er mer positive til sykepleierstreiken og sykepleiernes krav enn arbeideravisene både i 1972 og 2002. I A-pressen er de lokalt produserte artiklene mer positive til streiken enn de sentralt produserte AP-/ANB-artiklene.
5. Avisene er mer lokalt orienterte det siste streikeåret enn det første. Dermed framstår avisene som mer arbeidstakervennlige i 2002 enn i 1972. Både omfanget av dekningen og holdningen til streiken varierer med den lokale streikesituasjonen.

4. Schizofrent pliktløp

Denne undersøkelsen har, som jeg redegjorde for i innledningen, tatt sikte på å belyse to hovedhypoteser:

Min første hovedhypotese var at pressens interesse for fagforeninger er *begrenset* og mindre enn fagbevegelsens styrke skulle tilsi.

Min andre hovedhypotese var at pressens samlede holdning til fagbevegelsen er *skeptisk*. Jeg trodde at mens bruddet mellom arbeideravisene og fagbevegelsen hadde gjort disse avisene mer kritiske til fagbevegelsen, særlig LO-delen, var dette ikke oppveid av at høyre- og sentrumpressen er blitt mindre negativ til de faglige organisasjonene.

Det første hypotesen sier noe om omfanget i dekning. Det andre sier noe om tendenser og holdninger i dekningen. I dette siste kapitlet vil jeg drøfte om og på hvilken måte disse hovedhypotesen er blitt avkrefte eller bekreftet.

4.1 Pliktløp

Jeg mener den første hovedhypotesen om at pressens interesse for fagbevegelsen er mindre enn fagbevegelsens styrke og samfunnsmessige betydning skulle tilsi, er blitt bekreftet. Jeg velger å formulere dette nokså skarpt:

De undersøkte avisenes dekning av fagbevegelsen er knapp, uselvstendig og kildestyrt. Den er preget av rutine og plikt og styrt av hendinger utenfor redaksjonen. Dekningen er sterkt preget av partenes standpunkter.

Det er selvfølgelig vanskelig å falsifisere en hypotese av denne typen. Hvor mange spalte-meter må pressen skrive om fagbevegelsen for at interessen skal være i tråd med fagbevegelsens betydning? Og hvem bestemmer i så fall hvor stort omfang som er tilstrekkelig? LO-lederen? Stortinget? Jeg? Dette er åpenbart et normativt spørsmål.

Når jeg likevel våger å påstå at mine data på mange måter bekrefter hypotesen, skyldes det kombinasjonen av følgende kvantitative og kvalitative forhold:

- få artikler
- få egne initiativer
- svært hendings- og kildestyrt dekning

I det følgende behandler jeg punktene etter tur:

4.1.1 Begrenset omfang

Verkstedoppgjøret er årets viktigste lønnsoppgjør. Verkstedoverenskomsten er et såkalt ”frontfag”. Frontfagsmodellen har vært den rådende modell for norske lønnsoppgjør helt siden annen verdenskrig. En moderne versjon av tenkningen finnes i det såkalte Holden II-utvalgets innstilling (Holden 2003):

Tanken er at fordi den konkurranseutsatte industrien, særlig eksportindustrien, er den mest konjunkturutsatte delen av næringslivet, vil de ansatte i disse bedriftene og deres organisasjoner stille krav som er tilpasset hva bedriftene kan klare for å unngå å prise seg ut av markedet. Man regner med at arbeidstakerne har vett til å unngå å fremme lønnskrav som truer arbeidsplassene deres.

Den konkurranseutsatte industrien forhandler derfor først (når det er forbundsvis oppgjør). For å unngå at andre sektorer, som ikke er utsatt for denne typen markeds konkurranse, i ettertid skaffer seg høyere tillegg og dermed øker kostnadsnivået og/eller trekker

arbeidskraften ut av den konkurranseutsatte sektor, benyttes en rekke ulike metoder for å holde lønnskravene og lønnsveksten i såkalt skjermet sektor under kontroll. Blant de mange metodene er bruk av avtaleformuleringer som krever nye forhandlinger hvis ”andre får mer”, LOs makt over sine egne og systematisk bruk av tvungen lønnsnemnd mot grupper som forsøker å sette seg ut over rammen. Frontfagsmodellen har vært utsatt for betydelig press det siste tiåret, og det er gjort flere forsøk på gjenreise dens kraft gjennom forslag om begrensninger i forhandlings- og streikerett for mindre, ”uansvarlige” grupper.

Uansett: Resultatet er normalt at verkstedoppgjøret danner normen for resten av tariffoppgjøret i alle andre sektorer. Utfallet av tariffoppgjøret i verkstedindustrien styrer derfor en stor del av lønnsutviklingen for de fleste norske lønnstakere.

Men verkstedoppgjøret handler ikke bare om lønn, også sosiale reformer kan forhandles fram i en frontfagstrategi. I 2002 fremmet arbeidstakersiden krav om avtalefestet tjenestepensjon. Det er beregnet at om lag en million lønnstakere i privat sektor ikke har tilleggspensjonsavtale i arbeidsforholdet. Som pensjonister må de nøye seg med folketrygdens utbetalinger som er blitt underregulert i forhold til lønnsutviklingen i en årrekke (se f.eks. Engelstad 2002:24f).

Det var en vanlig oppfatning i 2002 at hvis Fellesforbundet oppnådde en avtale om tariff-festet tjenestepensjonsordning, ville den bli kopiert i andre sektorer. Det var en av årsakene til at arbeidsgiversiden så sterkt avviste å inngå en slik tariff-festet avtale, til tross for at svært mange jernbedrifter allerede har en pensjonsordning.

I en slik sammenheng er volumet på avisenes dekning, et gjennomsnitt på et par sider i løpet av fire måneder, utvilsomt *lavt*.

Den parallelle sykepleierstreiken ble dekket gjennom 316 artikler. De samme 14 avisene trykket 108 artikler om verkstedoppgjøret, altså bare tredjeparten. Dekningen av sykepleierstreiken er vesentlig mer omfattende til tross for at dette oppgjøret økonomisk bare hadde indirekte betydning for andre enn sykepleiergruppa og til tross for at det ikke inneholdt noe viktig prinsipielt element som kunne få vesentlige konsekvenser for andre, slik som pensjonssaken.

Verkstedoppgjøret var derfor mer *vesentlig* i alle fornuftige betydninger av dette ordet. Det hadde større direkte betydning for flertallet av leserne. Det inneholdt et viktig sosialpolitisk reformkrav som angår de aller fleste. Sykepleierne viste til at de kjempet for et godt helsevesen og ville på den måten prøve å gjøre streiken til et anliggende for alle. Men, som jeg tidligere har vist, definerte avisene selv sykepleieroppgjøret som en ren lønnskamp.

Den bredere dekningen av sykepleierstreiken kan derfor ikke skyldes en vesentlighetsvurdering av to hendingene. Det har heller vært slik at sykepleieroppgjøret inneholdt et element av åpen konflikt og dermed tilfredstilte andre nyhetskriterier som konflikt og drama.

En vanlig innvending fra pressehold vil være at verkstedoppgjøret ikke er ”journalistisk interessant” nok til å forsvare en bredere dekning. Dette begrepet er etter mitt syn innholdsløst og derfor ubrukelig til å føre en diskusjon om journalistiske prioriteringer. Det er liten tvil om at en streik oppfyller de nyhetskriterier som medieforskningen har avdekket. Men disse kriteriene er *analytiske*, ikke normative. De beskriver bare hvilke kriterier som faktisk brukes av nyhetsredaksjoner, de sier ikke om disse kriteriene er rimelige å benytte. Det er ikke gitt at konflikt bør være viktigere enn vesentlighet. Det handler etter mitt syn i siste instans ikke om journalistiske, men om politiske valg

4.1.2 Få egne initiativer

Et tariffoppgjør om viktige spørsmål inneholder like mye potensielt drama og konflikt som for eksempel en fotballkamp, men mange aviser bruker mer plass på en tilfeldig eliteseriekamp enn på hele verkstedoppgjøret. I fotballjournalistikken brukes det mye kreativitet for å oppdage og skape konfliktsituasjoner som så blir ”journalistisk interessante”. De samme journalistiske teknikkene brukes på andre felter med høy prioritet som underholdning, kjendiser og politisk spill. Men ikke overfor fagbevegelsen.

Riktignok blir sykepleierstreiken i 2002 bredt dekket i flertallet av de leste avisene. Det ble benyttet ulike kilder og forfattere. Konflikten ble dekket både gjennom reportasjer, på lederplass og på leserbrevsiden. Avisene ga en på mange måter mangesidig og bred dekning av aksjonen og åpnet spaltene for bred diskusjon om konflikten.

Men jeg finner svært få – om noen – artikler der avisen selv setter dagsorden, driver egenstyrt eller oppsøkende journalistikk. Det går for det første tydelig fram av kildebruken. Ut over partene og helt sentrale myndighetspersoner er det svært få kilder som er brukt. Personer med tilknytning til LO er synlige kilder i seks artikler, ellers har jeg bare registrert en eneste pasient som kilde og ikke *en eneste forsker eller annen uavhengig kilde*. (Mens forskere svært ofte brukes som kilder i andre typer journalistikk, jf. f.eks. Giddens 1991).

For det andre gjøres det svært få forsøk fra avisenes side på å gå dypere inn i materien. La meg bruke to eksempler på dette. Det dreier seg om to påstander som sto helt sentralt i diskusjonen om streiken:

Ekstraoppgjør ved virksomhetsoverdragelse

NSFs ønske om å benytte skiftet av arbeidsgiver til å skaffe seg en bedre overenskomst blir stort sett omtalt som usaklig og nærmest upassende av avisenes lederskribenter. I de 14 avisene jeg har lest, har jeg ikke sett en eneste artikkel som gir en seriøs journalistisk behandling av dette nøkkelspørsmålet i streiken.

Tariffmessig skjedde følgende: Det ble bestemt at overføringen av eierskapet til sykehusene fra fylkeskommuner, Oslo kommune og staten til de nye statseide helseforetakene skulle betraktes som en virksomhetsoverdragelse i henhold til arbeidsmiljølovens kapittel 12a. Ved virksomhetsoverdragelse har arbeidstakerne i utgangspunktet rett til å ”følge med” over til ny arbeidsgiver.

Men bestemmelsene innebærer at eksisterende overenskomster faller bort. Arbeidstakere som får ny arbeidsgiver, har bare krav på å beholde lønns- og arbeidsforhold som individuell ordning i ett år. Det må deretter eventuelt opprettes ny overenskomst.

Ved de fleste virksomhetsoverdragelser blir arbeidstakerne tvunget over på dårligere overenskomster enn de hadde fra før. Det skyldes i hovedsak at virksomhetsoverdragelser normalt innebærer overgang fra offentlig til privat sektor. Dette betyr at ”tariffoppgjør utenom tur” er det *normale* ved virksomhetsoverdragelser. Men vanligvis er dette et utenom-tur-oppgjør til arbeidsgivers fordel. Det finnes knapt forskning på fenomenet i Norge, men her kan nevnes noen eksempler:

- overføring av renholdere fra NSB til ISS (se f.eks. Gudbrandsdølen Dagingen 24. mai 2003)
- overføring av hele personalet på Hovseterhjemmet fra Oslo kommune til Nor omsorg og rehabilitering (se f.eks. De Facto 2001)
- overføring av de ansatte i Statens Kantiner til Grødegaard AS (se Dagens Næringsliv 30. juni 2003)

Det fins også tilfeller der arbeidsgiver bytter arbeidsgiverorganisasjon for å få en gunstigere (dvs. dårligere for arbeidstakerne) tariffavtale. De mest kjente norske eksemplet er kommunale buss-selskaper som melder seg inn i NHO. Dette fenomenet kalles ”tariffhopping” i fagforeningssjargong (Jordfald & Olberg 2001).

Mitt poeng er ikke at avisene av den grunn nødvendigvis skulle støtte sykepleiernes krav eller aksjon. Mitt poeng er at ingen aviser behandlet denne problemstillingen i det hele tatt – verken på lederplass eller på nyhetsplass.

Konsekvenser for liv og helse

Det samme gjelder et annet viktig forhold, nemlig ”konsekvenser for liv og helse”. I denne streiken var det enighet om at streikeuttaket var forsiktig. I tillegg ga NSF så mange dispensasjoner at det ikke var akutt fare for liv og helse. Diskusjonen dreide seg i stedet om hvor mange operasjoner som ble utsatt og om disse utsettelsene i seg selv kunne føre til fare for liv og helse.

Avisene trykket en serie artikler om hvor mange operasjoner som ble utsatt og hvor mange pasienter som dermed ble rammet av streiken. Alle artiklene hadde arbeidsgiverne som kilde. Det ble ikke gjort noen journalistiske undersøkelser for å finne ut om dette tallet stemte, om hvor mange operasjoner som *normalt* blir utsatt eller avlyst (på grunn av sykdom hos pasienter eller personale, behov for akutte operasjoner osv.).

På den annen side ble det heller ikke gjort noen egen journalistikk på individuelle eller samfunnsmessige konsekvenser av utsettelsene – med ett nokså merkelig unntak: Bergensavisen hadde (25.1.02) en reportasje om en blind kvinne som ville få problem med å avlegge førerhundprøven.

Streiker i helsesektoren blir nesten alltid stanset av lønnsnemnd med hensvisning til ”fare for liv og helse”. I denne streiken ble det avgjørende brevet fra Helsedirektøren sendt til regjeringen 7. mars. Det førte umiddelbart til at streiken ble stanset av tvungen lønnsnemnd. *Ingen* aviser gjorde noen form for undersøkelse av Helsedirektørens påstand om at liv og helse var i fare. Men påstanden er ikke uten videre sann.

I juni 2000 ble en hjelpepleierstreik stanset av tvungen lønnsnemnd fordi Statens Helsetilsyn anbefalte det. De Facto gjennomførte i ettertid en undersøkelse av hjelpepleierstreiken. (De Facto 2001). Undersøkelsen viser at det overhodet ikke var inntrådt fare for liv og helse da streiken ble stanset:

”Når regjeringen valgte å gripe inn og stoppe streiken om morgenen lørdag 3. juni, brøt man i realiteten med et grunnleggende krav som må være oppfylt for å kunne bruke tvungen lønnsnemnd.

Man stoppet streiken med henvisning til virkninger som *kunne komme*, men som altså ennå ikke hadde funnet sted. I prinsippet er det på linje med å stoppe en streik før den har startet.

Av brevet fra Statens Helsetilsyn som anbefaler at regjeringen stopper streiken, går det fram at det utelukkende var en analyse av situasjonen på Ullevål Sykehus som ble lagt til grunn for konklusjonen om at liv og helse 'ville komme' i fare.... Hele situasjonen rundt streikeuttaket, NHS' måte å trappe opp streiken på, ledelsens manglende vilje til seriøse forberedelser og regjeringens lemfeldige forhold til fakta og kriterier for bruk av lønnsnemnd, gjør at det er nærliggende å spørre om det eksisterte en slags politisk konsensus om at man nå ville ha streiken avsluttet.

I så fall er dette nok et eksempel på at streiker stoppes med tvungen lønnsnemnd når regjeringen mener de politiske premissene er på plass, uavhengig av om det faglige og rettslige grunnlaget er til stede.” (De Facto 2001:55)

Mitt poeng er ikke først og fremst at avisene også på dette punktet har skrevet noe galt. Mitt poeng er at avisene – heller ikke på dette punktet – gjorde noe forsøk på avdekke sannheten, bare å sikre balanse mellom kildene.

4.1.3 Kilde- og hendingsstyrt

Jeg har vist at dekningen av alle fire begivenhetene som er behandlet i denne undersøkelsen, er konsentrert rundt de sentrale *hendinger* i begivenheten: Streikeutbruddet, forhandlingsløsningen, kravpresentasjonen osv. Jeg har også vist at avisene stort sett benytter partene som kilder. Partenes syn blir så greit referert uten vesentlige motforestillinger og vi får en pressedekning der de sentrale journalistiske normer er balanse og korrekt gjengivelse, ikke sannhet og kritikk. Dette gjelder særlig når kildene er lokale.

Undersøkelsen viser at fagbevegelsen og tariffoppgjørene hører til de feltene av virkeligheten som underlegges en svært streng nyhetsdefinisjon knyttet til de klassiske nyhetskriteriene. Avisene ser liten grunn til å produsere egne nyheter på feltet, slik som man daglig gjør på en rekke andre områder.

Når dekningen på nyhetsplass samlet sett er arbeidstakervennlig, skyldes det ganske enkelt at arbeidstakerne er dominerende kilde og at arbeidstakernes virkelighetsbilde slår gjennom i dekningen.

På den annen side fører den overflatiske dekningen til mange oppslag der NSF og NAVO blir framstilt som *likestilte parter* i saken. Denne framstillinga dekker over at partene nettopp ikke er likestilte. I kraft av å være arbeidsgivere har NAVO makten i forholdet til NSF og sykepleierne. I en situasjon med inflasjon (som vi har hatt i Norge de siste 60 årene) har arbeidsgiverne makt til å nekte å endre lønningene – og dermed tvinge gjennom lønnsnedslag – uten å ty til kampmidler. Arbeidstakernes eneste maktmiddel for å opprettholde eller øke lønningene, er streik. På grunn av det skjeve maktforholdet i relasjonen mellom arbeidsgiver og arbeidstaker *må* arbeidstakerene framstå som de som skaper (unødvendig) uro hvis de skal kunne tvinge sine interesser gjennom. Arbeidsgiverne kan sitte musestille. Normalt kan arbeidsgiverne i Norge dessuten bare vente på lønnsnemnd.

Dermed får sykepleiere som streiker ansvaret for de uheldige konsekvenser streiken nødvendigvis får for pasientene. Dermed vil en tilsynelatende saklig korrekt, nøktern og nøytral framstilling av konsekvenser i seg selv fungere som støtte til arbeidsgiversiden.

4.2 Schizofreni

Min andre hovedhypotese var at avisenes holdning til fagbevegelsen er skeptisk. Jeg antok at mens bruddet mellom arbeideravisene og fagbevegelsen har gjort disse avisene mer kritiske til fagbevegelsen, særlig LO-delen, er dette ikke oppveid av at høyre- og sentrumspressen er blitt mindre negativ til de faglige organisasjonene.

Denne undersøkelsen har diakrone data. Jeg har undersøkt sammenliknbare avisers dekning av sammenliknbare hendelser på to ulike tidspunkter med nærmere 30 års mellomrom. I de foregående kapitlene har jeg vist hvordan det mest påfallende resultatet av den diakrone undersøkelsen, er stabiliteten: Dekningen av verkstedoppgjørene i 1974 og 2002 og av sykepleierstreiken i 1972 og 2002 har påfallende mange fellestrekk. Undersøkelsen viser f.eks. at avisenes holdning til fagbevegelsen er den samme i 2002 som i 1972.

- På lederplass er alle aviser er mot streik.
- På lederplass er Ap-aviser er skeptiske til den nye fagbevegelsen og positive til den gamle fagbevegelsen. I borgerlige aviser finner jeg den motsatte tendens.
- I den lokale nyhetsdekningen er alle aviser positive til både den nye og den gamle fagbevegelsen.

Den andre hovedhypotesen er altså bare delvis bekreftet. På dette punktet vil jeg spissformulere funnene slik:

De undersøkte avisenes dekning av fagbevegelsen er påfallende stabil i omfang, kildevalg, genrebruk og tendens. Både i 1972/74 og i 2002 spriker dekningen mellom ideologiske motiverte ledere og kommersielt motivert lokal nyhetsjournalistikk.

Dette betyr igjen at avpartifiseringen i perioden fra 1972 til 2002 ser ut til å spille en forholdsvis liten rolle for dekningen av fagbevegelsen. Mine funn tyder på at avisene grunnleggende sett har forandret seg mindre fra begynnelsen av 70-tallet til i dag enn det er vanlig å anta. Det betyr at vanlige oppfatninger om at ”alt var mye bedre før”, eventuelt at ”alt var mye verre før”, må nyanseres. Jeg vil hevde at dette blant annet betyr at avisene var mindre partorienterte i 1972 og mer partorienterte i 2002 enn det normalt framstilles som i pressens selvforståelse.

4.2.1 Et eksempel: Arbeiderpressens dekning av den nye fagbevegelsen

Mest synlig er dette i dekningen av den nye fagbevegelsen i A-pressen. Funnene i undersøkelsen på dette punktet er helt entydige:

- A-pressen er mest negativ til sykepleierstreiken både i 1972 og 2002
- A-pressen er langt mer negativ på lederplass enn på nyhetsplass
- A-pressen lokale dekning av sykepleierstreikene både i 1972 og 2002 er positiv

Jeg vil her gå mer i detalj om dette.

Politisk tradisjon

Det har alltid vært et kjølig forhold mellom LO og Norsk Sykepleierforbund. NSF er den mest typiske representant for den ”nye fagbevegelsen” som ikke har funnet seg til rette innenfor LO. NSF-medlemmene er kvinner, de har høyere utdanning, de har tradisjonelt i liten grad stemt Arbeiderpartiet, de har en sterk profesjonsholdning som også smitter over i det faglige arbeidet. NSF’s ledelse har aldri vært tilknyttet Arbeiderpartiet.. De har følgelig svake grunner til å føye seg for Aps og LOs ønsker. LO har derfor stått helt uten kontroll over NSF og forbundets medlemmer.

Både i 1972 og 2002 rykket lederne i LO og LO-forbundene ut mot de streikende sykepleierne. De anklaget NSF for å prøve å skaffe seg lønnstillegg ”utenom tur”. Riktignok var de interne protestene i LO mye sterkere etter Vallas utspill i 2002 enn de var etter flere LO-forbunds voldsomme angrep på sykepleierne i 1972.

På den annen side har sykepleierne og NSF har hatt mer sympati på høyresiden i politikken enn hos LO-delen av fagbevegelsen. Disse sympatier og antipatier slår gjennom både i 1972 og 2002 i ledere og kommentarer og i dekningen fra Arbeidernes Pressekontor/Avisenes Nyhetsbyrå.

Benterud (1977) viser hvordan avisenes ledere i 1972 var helt i tråd med den partipolitiske uenigheten om sykepleierne; støtte fra borgerlige aviser og politikere til kravene, motbør fra Ap-aviser og Ap-politikere. Eidsæther (1976) viser hvordan Ap-avisene i 1974 var mer positive til Jern og Metall og kravene enn de ikke-sosialistiske avisene.

Min undersøkelse viser at denne tendensen er godt synlig på lederplass også i 2002. Det er åpenbart at den gamle delingen i fagbevegelse og ”gule forbund” sitter i veggene i deler av A-pressen.

En viktig årsak til at de gamle arbeideravisene framstår som positive til Fellesforbundet og negative til Sykepleierforbundet er lederne og nyhetsstoffet fra Arbeidernes Pressekontor som i 2002 var blitt til Avisenes Nyhetsbyrå. Dette kontoret er ledet og dominert av journalister og redaktører med mange års fartstid og erfaring fra det som en gang var et rent partipolitisk pressekontor med mer eller mindre uttalt oppgave å fremme Arbeiderpartiets politikk. Selv om dette nå er offisielt sterkt neddempet, er tenkningen i ANB fortsatt knyttet til den tradisjonelle arbeiderbevegelsen, først og fremst ved at LO-systemet er kilde og premisseleverandør i faglig-politiske spørsmål.

Lesermarkedet

I den lokale nyhetsdekningen er situasjonen helt annerledes. Den lokale nyhetsdekningen er styrt av helt andre mekanismer enn ledere og AP-stoff fra Oslo. Både i 1972 og 2002 var arbeideravisene først og fremst *lokalaviser*. Dette er helt i tråd med A-pressens nåværende forretningsstrategi. Det er overraskende at denne tendensen var så sterk allerede i 1972, men det er på linje med utsagn fra A-pressen selv og med de nokså få og spredte undersøkelsene som er gjort av arbeiderpressens utvikling etter 1945.

Redaktør Per Monsen i Arbeiderbladet sa allerede i 1954 at:

”Fra å være kamporganer, bestemt for medlemmer og tilhengere og særlige grupper i folket, er også arbeideravisene mer og mer blitt nyhetsaviser som konkurrerer på like fot med andre aviser om lesere og annonser. I flere distrikter er arbeideravisa blitt den ledende avis, den henvender seg til alle. Det må den også gjøre hvis den skal holde sitt opplag og helst øke det. Innholdet preges av det.” (sitert i Simensen 1999:43)

I boka som ble utgitt i anledning A-pressens 50-årsjubileum, svarer tidligere partisekretær Håkon Lie på spørsmål om hvorfor det lyktes å gjenoppbygge arbeiderpressen etter andre verdenskrig:

”fordi det ble bygget en pressegruppe av lokalt forankrede aviser kombinert med en sentralisering for å løse de problemene blant annet av økonomisk art som vi ikke kunne løse lokalt.” (Jacobsen mfl. 1998:47)

Mangeårig leder for Norsk Arbeiderpresse Einar Olsen sa det slik i samme bok:

”Når 50-års historien til Norsk Arbeiderpresse skal markeres, vil jeg for det første si at skillet ikke følger tiårene. Det er en kontinuerlig prosess og utvikling fra gjenreisningen startet i 1945 til jeg sluttet i 1987.” (Jacobsen mfl. 1998:25)

Svennik Høyer har i en analyse fra 1964 vist at arbeideravisene, der de var dominerende, hadde en mer utydelig partipolitisk profil enn der de konkurrerte med ikke-sosialistiske aviser. (Høyer 1964)

Endelig gjennomførte Harald Syvertsen gjennomførte på 70-tallet (Syvertsen 1977¹³) en undersøkelse av lesersammensetningen og den faglige dekningen i Rogalands Avis fra 1957 til 1975. Han fant en klar, relativ nedgang i faglig stoff, fra 14 cm pr. side i 1957 til 7 cm pr. side i 1974/75 og knyttet dette til at Rogalands Avis hadde fått økt størrelse, økt opplag og flere lesere, men dermed også en lavere andel lesere som var arbeidere og sosialister. Arbeiderandelen av RAs lesere falt fra 1957 til 1974 fra 64 % til 44 %. Syvertsen viser også at

¹³ Syvertsens studie er et studentarbeid, men han har hatt tilgang til interne lesertall fra RA og gjort en omfattende kvantitativ innholdsanalyse.

mens det i 1957 var fem ganger så mange sosialistiske arbeidere som borgerlige funksjonærer i leserkretsen til RA var det i 1974 *like mange*. I 1974 var det også en høyere andel fagorganiserte utenfor LO enn det var fagorganiserte innenfor LO som leste Rogalands Avis.

Det er altså mange markedsmessige, lokale forhold som skapte rom for en langt mer sykepleiervennlig lokal journalistikk i arbeideravisene allerede i 1972. Det var i 1972 liten tvil om avisenes partitilknytning. Det var heller ingen tvil om at Aps linje og følgelig linja i partiavisene var å avvise sykepleiernes lønnskrav som urimelige og framsatt på gal måte på galt tidspunkt til gal motpart. Likevel finnes det i A-pressen knapt en lokal nyhetsartikkel der de lokale, aksjonerende sykepleierne framstilles i negativt lys.

Spenning

Arbeideravisene synes både i 1972 og 2002 å leve i denne spenningen mellom nærmest apolitisk lokaljournalistikk, der de streikende sykepleierne – som bekjemper LO og bekjempes av LO – blir framstilt i et uproblematiserende, positivt skjær og en fortsatt (bokstavelig talt) sentralstyrt politisk nyhetsjournalistikk og lederskriving som er trygt forankret ikke bare i ”arbeiderbevegelsens verdier” slik det heter i A-pressens formålsparagraf, men i LOs mer organisasjonssjåvinistiske tradisjoner. De fleste vil vel mene at lovlig streik for likelønn ligger trygt innenfor rammene av arbeiderbevegelsens verdier, men her slår altså LOs tradisjonelt anstrengte forhold til NSF fortsatt gjennom i arbeideravisenes politiske dekning i 2002.

4.2.2 Sosial konstruksjon av forståelse

Allern (2001b) viser hvordan generalstreiken mot statsbudsjettet høsten 1998 dekkes vesentlig annerledes i Osloavisene enn i lokal- og regionalavisene. VG og Dagens Næringsliv omtaler ikke streiken (der en million arbeidstakere deltok) i det hele tatt. Mens lokalavisene alle har omfattende dekning – med lokal vri – særlig fra de store streikemøtene som ble arrangert i tilknytning til aksjonen.

Den gamle høyreavisa Nordlandsposten bruker mesteparten av forsida til referatet med bilde fra torgmøtet. Tittelen er ”70.000 i streik. Stanset hele Nordland i kamp for fridagen”. Avisen har en negativ kommentar til streiken fra stortingsrepresentant Petter Thomsen (Høyre), men nyhetsdekningen er ikke vinklet negativt mot streiken.

Allern konkluderer:

”Avisens markedsposisjon, spesielt forholdet til lesermarkeder, gir sterke strukturelle føringer mht hva som tillegges vekt og hvilke tolkningsrammer som brukes.”

Og videre:

”Nyhetsmedienes geografiske nedslagsfelt, avisens dekningsområde vil i de fleste tilfeller spille en helt avgjørende rolle for hva som blir til nyheter og hvem som er interessante nyhetspersoner. Det skyldes ikke bare at det nære vanligvis oppleves som mer interessant enn det som er fjernt, men at flertallet av avisene er spesialsyddede produkter for publikum i et avgrenset distrikt.” (Allern 2001b:214)

Min undersøkelse peker i nøyaktig samme retning. Det lokalt produserte nyhetsstoffet om fagbevegelsen er tolket i lokale forståelsesrammer og dermed til fordel for de lokale aksjonister. En lokal streik, eller den lokale delen av en nasjonal streik, blir derfor en stor sak i en lokalavis.

Sosial konstruksjon

Lokalavisene er i utgangspunktet – blant annet av kommersielle grunner – grunnleggende positive og velvillige til sine lokale kilder. Samtidig har lokalavisene begrensede ressurser,

slik at journalistikken i bunn og grunn er refererende og kildestyrt. Det medfører også at både streiker, faglige aksjoner og fagbevegelsen som sådan i lokale aviser normalt dekkes av allroundjournalister som har begrenset kunnskap om feltet. I en slik situasjon er journalisten avhengig av kildene, ikke bare for å få meninger om krav og aksjoner, men også for å skape seg forståelsesrammer av konflikten. Som jeg har vist, ble sykepleiernes forståelsesrammer videreformidlet i de aller fleste artikler der de lokale tillitsvalgte var kilder.

Et grunntanke i mye sosiologisk teori er at forståelsen av virkeligheten blir sosialt konstruert, der den eller de som har posisjonen til å bestemme hvordan f.eks. en konflikt skal sosialt konstrueres, har makt. I en konfliktsituasjon av denne typen vil som oftest den lokale tillitsvalgte være i posisjon til å konstruere forståelsen av situasjonen for den lokale journalisten. Han eller hun møter en overfylt sal med sykepleiere som nesten enhetlig slutter opp om Sykepleieraksjonens eller NSF's virkelighetsoppfatning, krav, strategi og ledelse. Mest sannsynlig er det flere godt bekjente av journalisten i salen. I en slik situasjon er det ikke journalisten som besitter makt til å konstruere forståelse, men de lokale sykepleierlederne.

Redaktørene og de sentrale politiske journalistene i Oslo står i en helt annen situasjon. De konstruerer virkelighetsforståelsen selv. De politiske journalistene i Oslo danner et ganske tett miljø. Slik beskrives miljøet på 70-tallet av Sigurd Allern:

”Kort sagt, den som blir opptatt i losjen (Stortingets presselosje, vår anm.), må skjønne at grunnlaget for journalistikken, slik Maaland uttrykte det, er 'pressens funksjon som integrerende del av det parlamentariske system'.

Denne autoritære og systemlojale tankegangen var et resultat av mange forhold. I noen grad hang den sammen med partipressens sterke stilling. De ledende politiske journalistene oppfattet seg som en del av det sentrale maktapparatet. Minst like viktig var det imidlertid at det blant ledende medlemmer av Presselosjen også var et sterkt kollegialt og politisk samhold på tvers av partigrensene. De politiske båndene var i stor grad knyttet til den kalde krigens forståelsesrammer. Journalister og redaktører oppfattet seg også som frontfigurer i kampen mellom Vest og Øst og forsvarte friheten mot 'kommunismen.'” (Allern 2001:90)

I Oslo ser vi at sykepleieraksjonen i 1972 ble tolket inn i en slik ramme. Med den modellmakt som denne gruppa av privilegerte politiske journalister og redaktører besatte, ble Sykepleieraksjonen tolket inn i kampen mellom frihet og kommunisme. Vi ser det tydelig i tendensene til å lete etter ”skjulte agendaer” og ”de egentlige røttene” til aksjonen.

Slike konspirasjonsteorier er ikke lenger på moten, men de sentrale politiske og økonomiske journalistene utgjør fortsatt et nokså tett sosialt system (se f.eks. Allern 2001:294ff og Bjerke 1999:115ff). Den norske journalist”eliten”, som er basert i Oslo, er fortsatt svært samstemt, særlig i økonomiske spørsmål. De lokale redaktører som skriver lederne sine selv, er politisk mer knyttet til denne eliten enn til sine egne nyhetsjournalister. Resultatet er beskrevet i en artikkel av økonomen og spaltisten Hallvard Bakke:

”En viktig oppgave for pressen er å forklare, analysere og kommentere de økonomiske hendelser, uttalelser, påstander og spådommer. I praksis gjøres dette i stor utstrekning ved å hente inn synspunkter, ofte fra en meget begrenset gruppe personer, som også delvis selv har åpenbare interesser av hvordan virkeligheten blir fremstilt. De skal selvfølgelig bli hørt. Men de må ikke erstatte avisenes egen kritiske vurdering.

Avisene har i stor grad selv redusert sin rolle til det som for etermediene betegnes som mikrofonstativ og sine kommentarer til klakørens.” (Bakke 1999)

Mine tidligere studier tyder på at Bakkes beskrivelse først og fremst gjelder de store avisene og kringkastingsselskapene. Det fins alternative stemmer i deler av pressa. Men denne

undersøkelsen viser tydelig hvordan denne samstemte forståelsen av økonomiske sammenhenger slår gjennom i kommentarene til sykepleierstreiken i 2002. Jeg finner en utvetydig holdning mot streik og ”uansvarlighet”, mens tradisjonell partipolitisk uenighet om ulike faglige gruppers krav og generell sympati og antipati til ulike faglige organisasjoner fører til tydelige skiller mellom Ap-aviser og borgerlige aviser.

Fra 1972 til 2002 ble avisene mer lokale. De fleste avisene i vårt utvalg har i dag ingen dekning av hendinger utenfor avisas definerte nedslagsfelt overhodet. På 70-tallet var også avisen i all hovedsak lokalt orientert, men det var større plass for riksnyheter og tilmed utenlandske sportsnyheter var av interesse.¹⁴ Lokalavisperspektivet er blitt vesentlig styrket i lokale og regionale aviser fra 1972 til 2002, mens det sentrale politisk/ideologiske perspektivet er blitt svekket. Det er årsaken til avisene framstår som mer fagforeningsvennlige i dette århundret enn i forrige, Men fortsatt framstår avisene som nokså schizofrene i sin dekning av fagbevegelsens virksomhet. Mens både streiker og lønnskrav i følge de økonomiske teorier som er dominerende, er skadelige og derfor bekjempes på lederplass, får representanter for fagbevegelsen indirekte støtte til både streiker og lønnskrav i den lokalt baserte lokaljournalistikken.

¹⁴ Den undersøkte perioden i 1972 falt sammen med OL i München, og mange aviser trykte da forhåndsstoff om sovjetiske kulestøtere og svenske padlere.

Litteratur

Allern, Sigurd (2001): *Flokkdyr på Løvebakken. Søkelys på Stortingets presselosje og politikken medierammer*. Oslo.

Allern, Sigurd (2001b): *Nyhetsverdier. Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. Kristiansand.

Amdal, Rolv (1975): *Presse og parti – en studie av arbeiderpressen. Mediabedrift eller partiorgan*. Hovedoppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

Bakke, Hallvard (1999): "Virkelighetsbildet i økonomijournalistikken" I *Pressens verdier – stemmer selvbildet?*. Institutt for Journalistikk, Fredrikstad.

Benterud, Marit (1977): *Lønnsforhandlinger. strategivalg og forhandlingsaktører. En vurdering av sykepleieraksjonen -72, dens årsaker og virkninger*. Hovedoppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

Bjerke, Paul (1999): *En politisk vits. Pressen og sentrumsalternativet ved valget i 1997*. Volda.

Bjerke, Paul (2001): *Fortsatt partipresse? Norske avisers holdning til regjeringskrisen i mars 2000*. Volda.

Bjørnhaug, Inger (2000): *I rettferdighetens navn : LO 100 år – historiske blikk på fagbevegelsens meningsbrytninger og veivalg*. Oslo.

Bryder, Tom (1985): *Innehållsanalys som ide och metod*. Meddelanden från stiftelsens för Åbo akademi nr. 106. Åbo.

De Facto (2001): *Privat omsorg. En undersøkelse av kommersiell sykehjemdrift*. Oslo.

Dyb, Evelyn og Paul Bjerke (2002): *Verket. En historie om fagforeningene ved Christiania Spigerverk*. Oslo.

Eidsæther, Dag (1976): *Partipressen – formidler eller part*. Arbeidsnotat 53. Maktutredningen. Oslo.

Engelstad, Harald (2002): *Pensjonsboka 2002-2003*. Oslo.

Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity*. London.

Hadenius, Stig, J-O Seveborg og Lennart Weibull (1970): *Partipress*. Stockholm.

Hadenius Stig og Lennart Weibull (1985): *Partipressens død*. Stockholm.

Halvorsen, Terje og Finn Olstad (1990): *Jern og Metall 100 år*. Oslo.

Havre, Svein Tore (1992): *Veien fra Venstre. Bergens Tidendes brudd med Venstre*. Semesteroppgave. Norsk Journalisthøgskole, Oslo.

Hirsti, Reidar (1991): *Partipisken. Kampen om det frie ord i Arbeiderbladet*. Oslo.

Holden, Steinar m.fl. (2003): *Konkurranssevne, lønnsdannelse og kronkurs*. Kommer som NOU. Oslo.

Holsti, Ole R. (1969): *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*. Reading, Mass. USA

Høst, Sigurd (1996): *Aviskonkurransen – nye og gamle teorier belyst gjennom A-pressens utvikling*. Institutt for Journalistikk. Fredrikstad.

- Høyer, Svennik (1964): "Pressens økonomiske og politiske struktur". I *Tidsskrift for samfunnsforskning*.
- Høyer, Svennik (1982): "Pressen - økonomisk utvikling og politisk kontroll". I *Maktutredningen. Massemedier*. NOU 1982:3. Oslo.
- Jacobsen, Arvid, Hans Kr. Amundsen og Trond Hovland (1999): *Mennesker og meninger. A-pressen ASA 100 år*. Oslo.
- Jordfald, Bård og Dag Olberg (2001): *Avtaleendringer og endringer i arbeidsgiverorganisering: noen illustrasjoner og mekanismer*. Fafo, Oslo.
- Kjeldstadli, Knut (1989): *Jerntid*. Oslo.
- Magdahl, Jørn (1993): *Framnæsarbeidernes historie*. Sandefjord.
- Nord, Lars (1998): *Makten bakom orden – en studie av ledarsidor och ledarskrivande i svensk dagspress*. Sundsvall
- Olsson, Åke (1984) *Maktens kronikörer. Om underklass och överklass i svenska nyhetsmedier*. Författarförlaget.
- Rahm, Henrik (2001): *Journalistikens anatomi. Analyser av genrer og textmønster i fem strejkbevakninger i svensk dagspress 1879-1996*. Lund.
- Raaum, Odd (1999): *Pressen er løs. Fronter i journalistenes faglige frigjøring*. Oslo.
- Simensen, Jens O. (1999): *Meningsbærere eller meningsløs. Om avisenes samfunnsrolle*. Fredrikstad.
- Statistisk Sentralbyrå: Div. levekårs og regionalstatistikk
- Stokke, Torgeir Aarvaag (1998): *Lønnsforhandlinger og konfliktløsning: Norge i et skandinavisk perspektiv*. Fafo-rapport 246. Oslo .
- Vaage, Odd F (1985): *Kritikk av journalistikk*. Norsk Journalisthøgskole, Oslo.
- Østbye, Helge og Ture Schewbs (1997): *Media i samfunnet*. Oslo.
- Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog og Leif Ove Larsen (2002): *Metodebok for mediafag*. Bergen.

Vedlegg

Vedlegg 1: s. 84-86

Vedlegg 2: s. 87-88

(begge vedlegga er i liggande format)

